

© Tdh / Ghenaclie Blazer

Program de formare

pentru sporirea implicării băieților
și bărbaților în creșterea și educația copiilor
în scopul prevenirii violenței și abuzului față
de copii – parentaj conștient sensibil la gen

Autor: D. Terzi-Barbăroșie

OAK
FOUNDATION

Terre des hommes

Helping children worldwide. tdh.ch

CONȚINUT

Introducere	3
MODULUL 1. IMPLICAREA BĂRBAȚILOR ÎN CREȘTEREA ȘI EDUCAȚIA COPIILOR: BENEFICII ȘI MODALITĂȚI	4
FIȘE RESURSĂ.....	7
MODULUL 2. PARENTAJUL CONȘTIENT SENSIBIL LA GEN: PRINCIPII ȘI STRATEGII.....	19
FIȘE RESURSĂ.....	21
MODULUL 3. COMUNICAREA NONVIOLENTĂ - MODEL PENTRU SCHIMBARE SOCIALĂ.....	38
FIȘE RESURSĂ.....	40
MODULUL 4. ROLUL MEDIULUI ȘCOLAR ÎN CONSOLIDAREA PARTENERIATULUI DE GEN ȘI PREVENIREA VIOLENȚEI...52	
FIȘE RESURSĂ.....	54
MODULUL 5. DEZVOLTAREA ȘI OPTIMIZAREA COMPETENȚELOR COPIILOR PRIN PRISMA DE GEN	69
FIȘE RESURSĂ.....	71
ANEXE	91
BIBLIOGRAFIE.....	102

INTRODUCERE

Programul de formare „**Parentaj conștient sensibil la gen**” a fost elaborat pentru a fi folosit drept bază metodologică și teoretico-practică pentru diverse activități de formare orientate spre sporirea gradului de participare a băieților și bărbaților în procesele educaționale, atât în spațiu privat, al familiei, cât și public, în învățământul formal, informal și în comunitate.

Programul abordează subiecte relevante pentru sporirea implicării băieților și bărbaților în procesele de creștere și educație, astfel încât și ei, și copiii, să se bucure de sinergia co-creată, iar nonviolența și toleranța – de la norme juridice - să devină valori, norme morale și chintesența conștiinței civice individuale și colective și să avem, astfel, o societate autentic democratică.

În scopul formării copiilor, în conformitate cu standardele democratice, a contemporaneității, pentru integrarea lor funcțională în viața socială și o bunăstare psihologică înaltă, aceștia trebuie crescuți și educați de femei și bărbați, deopotrivă.

Printr-un demers educațional partenerial copiii vor fi sensibilizați, ajutați să înțeleagă, antrenați în exersări, învățați și îndemnați să descopere, etc. - contribuindu-se

astfel la formarea lor, la identificarea propriilor valențe ale personalității lor, și la creșterea lor armonioasă.

Programul interactiv se adresează persoanelor care doresc să-și dezvolte și să-și amelioreze competențele de gen (personale, sociale, metodologice și/sau tehnice) pentru a lucra eficient cu copiii, celor care planifică desfășurarea unor formări în domeniul respectiv, și anume: asistenți sociali comunitari/supervizori; membrii echipelor multidisciplinare; cadre didactice (pedagogi, animatori, diriginți, psihologi, directori educaționali); reprezentanți ai structurilor de asistență socială; specialiști din domenii conexe (ordine publică, sănătate); membri ai ONG-urilor; reprezentanți ai administrațiilor publice locale, etc.

Programul este format din trei părți: curriculum și prezentarea succintă a modulelor de formare (1), suportul de curs al celor 5 module (2) și anexe (3).

Structura și durata instruirilor au un caracter de recomandare. Modulele pot fi aplicate separat sau combinate în diferite moduri, în funcție de obiectivele propuse și beneficiarii implicați.

MODULUL 1.

IMPLICAREA BĂRBAȚILOR ÎN CREȘTEREA ȘI EDUCAȚIA COPIILOR: BENEFICIILE ȘI MODALITĂȚI

SCOPUL

Îmbunătățirea competențelor de gen specifice (personale, sociale, metodologice și tehnice) în vederea facilitării procesului de includere sporită a bărbaților în procesele de creștere și educație a copiilor.

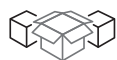

OBIECTIVE

- Familiarizarea cu avantajele participării sporite a bărbaților în educația și creșterea copiilor;
- Dobândirea unor abilități specifice de implicare sporită a bărbaților în procesele educaționale;
- Dezvoltarea competențelor de gen specifice, necesare unei implicări funcționale în creșterea și educația copiilor.

DURATA 8 ore

MATERIALE NECESARE

Tablă și cretă sau Flipchart și foi de poster, hârtie A4, foi adezive, ghem de ață (preferabil de culoare roșie), carioci, fișe cartonate de două culori, pixuri.

METODOLOGIE

Evocare – Realizarea Sensului – Reflecție - Extindere.
Activități interactive, desfășurate în grupuri mici; tehnici adaptate de gândire critică; prezentări scurte ale facilitatorului/ facilitatoare și suport vizual.

MESAJE CHEIE

Violența este orice aplicare a forței sau amenințarea cu aplicarea forței de către un individ sau un grup, care cauzează prejudicii unei sau *mai multor persoane*. Violența poate fi de natură fizică, psihologică, emoțională, verbală, economică sau sexuală.

NOTE DE PLANIFICARE

Rolul bărbaților (taților) în creșterea și educația copiilor este la fel de mare, ca și cel al mamei, dar și diferit, din anumite perspective.

PAȘI

Sesiunea I. Evocarea

I.1 Activitatea „Să facem cunoștință: unii cu alții și cu subiectul”

I.2 Activitatea „Valoarea experiențelor personale”

Sesiunea II. Realizarea Sensului

II.1 Activitatea „Dezbatere la tema : Avem sau nu avem nevoie de implicarea mai multor bărbați în creșterea și educația copiilor”

II.2 Activitatea „Cauzele, problemele și consecințele neimplicării bărbaților în procesele educaționale”

II.3 Activitatea „Implicarea bărbaților: pentru ce?”

Sesiunea III. Reflecția

III.1 Activitatea „Găsirea soluțiilor”

III.2 Activitatea „Soluția mea”

Sesiunea IV. Extinderea

IV.1 Activitatea „Provocarea schimbării”

IV.2 Evaluarea finală și Tema pentru acasă

Fișa resursă A

Sesiunea I. EVOCAREA

1.1 Activitatea „Să facem cunoștință: unii cu alții și cu subiectul”

Algoritmul de lucru

1. Pe tablă facilitatorul/ facilitatoarea va scrie într-un cerc „Implicarea bărbaților în educație” și va face o scurtă introducere, specificând obiectivele de lucru ale modului de formare, regulile, etc.
2. Facilitatorul/ facilitatoarea va solicita participanților să se prezinte (prenumele cu care vrea să i se adreseze colegii pe parcursul instruirii) și să exprime o idee despre tema abordată, în variante cât mai laconice, cuvinte sau îmbinări de cuvinte, care să înceapă cu inițiala numelui său.
3. Facilitatorul/ facilitatoarea va nota pe tablă (flipchart) toate ideile și pe măsură ce se acumulează mai multe cuvinte, participanții sunt invitați să formeze conexiuni dintre ideile enunțate, menționând totodată și prenumele colegului/ colegei care a evocat ideea.
4. În cazul în care participanții se confruntă cu dificultăți în identificarea unor noțiuni specifice temei discutate, se pot enunța idei care să înceapă cu inițiala numelui de familie.
5. Facilitatorul/ facilitatoarea va încuraja exprimarea ideilor și formularea conexiunilor dintre idei prin întrebări de suport adresate participanților, de exemplu: *Ce categorii putem forma în baza ideilor expuse de dvs.?, Care dintre ideile exprimate de dvs. semnifică noțiuni, probleme, soluții sau descrieri ale situației în domeniul pe care îl analizăm astăzi?*
6. Activitatea se va încheia prin trecerea în revistă a cluster-ilor (grupurilor) de idei formate în jurul subiectului și sumarizarea acestora de către facilitator/ facilitatoare.

Variațiuni:

- Se poate renunța la regula respectării inițialei numelui; această este introdusă în metoda adaptată a Clustering-ului pentru a stimula creativitatea participanților, și nu prezintă valoare metodologică crucială.

1 Versiune adaptată a tehnicii „Clustering” (Ciorchine) – metodă de brainstorming neliniar, care stimulează creativitatea și facilitează găsirea conexiunilor dintre idei și formarea unei viziuni de ansamblu asupra temei de lucru. Clustering-ul asigură inventarierea cunoștințelor și atitudinilor participanților în manieră non-autoritară în vederea conectării noilor cunoștințe cu cele deja achiziționate.

- Se pot folosi markere de diferite culori pentru a crea cluster-ele de idei pentru o mai bună vizualizare a acestora.

1.2 Activitatea „Valoarea experiențelor personale”²

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va împărți participanții în perechi.
2. Participanții sunt invitați să se gândească la o experiență (trăită personal sau a cărei martor/ă a fost), care are legătură cu tema atelierului (Implicarea bărbaților în creșterea și educația copiilor: beneficii și modalități) și să facă notițe în mod individual (3-5 minute).
3. Când textul este notat, participanții își împărtășesc unul altuia experiența (5 minute) și formulează o alocuțiune comună, prin sintetizarea celor două informații (5 minute). Câte o persoană din fiecare pereche va prezenta grupului mare concluzia formulată în baza experiențelor trăite (2 minute).
4. Facilitatorul/ facilitatoarea va încuraja fiecare pereche să prezinte rezultatul activității în diadă, iar discutarea opiniilor exprimate va avea loc mai târziu, după ce fiecare pereche va prezenta concluzia sa.
5. În cazul când perechea nu a ajuns la un numitor comun, facilitatorul/ facilitatoarea poate decide să ofere cuvânt ambilor membri ai diadei de lucru.
6. Dacă grupul este mare, se poate decide prezentarea concluziilor perechilor în grupuri mai mici, formate din câteva perechi de participanți și ulterior, exprimarea viziunii consolidate a grupului mic în fața grupului mare.
7. Facilitatorul/ facilitatoarea va mulțumi grupului pentru împărtășirea experiențelor personale și va sublinia faptul că prin reliefarea propriilor trăiri se nuanțează mai specific problematica subiectului pus în discuție la acest atelier. Invocarea unei experiențe personale facilitează procesul de înțelegere și elucidare a valențelor profunde ale temei abordate, iar acest lucru va asigura dezvoltarea competențelor personale, sociale, metodologice și tehnice.

Variațiuni:

- O altă variantă a tehnicii, cu numele Formulați - Comunicați - Ascultați - Creați, presupune formularea în scris a experienței trăite, comunicarea acesteia partenerului de lucru, ascultarea experienței partenerului și crearea, împreună, prin colaborare și consens, a unei soluții la experiențele împărtășite sau a unei perspective noi, îmbunătățite la situațiile descrise de cei doi participanți.

² Tehnica „Gândește - Perechi - Prezintă” – metodă de participare activă la discuții, care stimulează autoanaliza și introspecția și asigură formularea, în pereche, a unei atitudini specifice diadei de lucru.

Sesiunea II. REALIZAREA SENSULUI

II.1 Activitatea „Dezbatere la tema : *Avem sau nu avem nevoie de implicarea mai multor bărbați în creșterea și educația copiilor*”³

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va pregăti fișe de lucru cu informații relevante temei (date statistice, date ale sondajelor de opinie, teorii).
2. După activitatea de Evocare, ca și sumarizare a activităților precedente, facilitatorul/ facilitatoarea va formula întrebarea binară care va fi subiectul activității „Avem sau nu avem nevoie de implicarea mai multor bărbați în creșterea și educația copiilor?”
3. Participanții sunt distribuiți în două tabere⁴ (împărțirea se poate face în mod aleatoriu sau în baza vreunei activități), egale ca număr de participanți, fiecare revenindu-i una din cauze (pro sau contra).
4. Grupurile formate astfel, primesc suportul informațional necesar pentru formularea argumentelor.
5. Fiecare participant va nota pe fișe individuale, cel puțin 3 argumente pentru susținerea poziției care i-a revenit echipei din care face parte (5 minute).
6. După această sarcină individuală, fiecare membru este solicitat să expună echipei unul dintre cele 3-4 argumente pe care și le-a notat pe fișa sa individuală (5-7 minute).
7. În baza contribuțiilor fiecărui membru, echipele aleg 4-5 argumente, pe care le consideră cele mai puternice și în baza acestora își formulează declarația finală întru susținerea poziției care i-a revenit echipei (5 minute).
8. Fiecare echipă alege modalitatea prin care își va face cunoscută poziția sau delegă o persoană care o va prezenta.
9. Prin intermediul moderării facilitatorului/ facilitatoarei, cele două echipe își exprimă pozițiile finale, iar fiecare participant are dreptul să-și expună argumentul forte sau să adere la echipa adversă dacă a fost convins de argumentele acesteia, iar facilitatorul/ facilitatoarea va susține activitatea prin întrebări de suport (10 minute).

Variațiuni:

- Activitatea se poate realiza și fără ca echipele să elaboreze declarațiile finale. În acest caz, după parcurgerea primelor 5 puncte din algoritmul descris mai sus,

³ Versiune adaptată a tehnicii “Argumente pe cartelă” – metodă interactivă utilizată pentru discutarea unor subiecte controversate, atuncicând asupra acestora poate fi adresată o întrebare binară. Participanții vor folosi materialele disponibile pentru a-și formula o poziție argumentată, pe care o vor prezenta grupului advers.

⁴ Distribuția se poate face la început, odată cu sosirea participanților, pe scaune să fie distribuite un număr egal de fișe cartonate de două culori.

facilitatorul/ facilitatoarea va da startul pentru începerea dezbaterii în cadrul căreia se vor alterna argumentele pro și contra, expuse de cele două echipe.

II.2 Activitatea „Cauzele, problemele și consecințele neimplicării bărbaților în procesele educaționale”⁵

Algoritmul de lucru

1. După o introducere scurtă a facilitatorului/ facilitatoarei cu privire la complexitatea fenomenului neimplicării bărbaților în procesele educaționale (atât în sfera publică, cât și privată), participanții vor fi solicitați să se gândească la cauze, probleme și consecințe, și să facă notițe pe foi adezive (5 minute).
2. Cât timp participanții lucrează la realizarea sarcinii, facilitatorul/ facilitatoarea desenează pe tablă (pe flipchart sau pe o hârtie de poster), un copac, cu rădăcini, tulpină și crengi.
3. După ce participanții și-au încheiat sarcina, sunt solicitați să-și expună opinia în grupul mare, prezentând ceea ce au scris pe foile adezive și lipindu-le pe copac, după cum urmează: ceea ce participanții consideră ca fiind cauze ale problemei se va lipi la rădăcinile copacului, ceea ce sunt consecințele problemei se va lipi la crengile copacului, iar ceea ce prezintă propriu-zis problema - la tulpina copacului.
4. Deoarece părerile cu privire la ce este cauză, ce este problemă și ce este consecință, pot fi împărțite, facilitatorul/ facilitatoarea va asigura un mediu prietenos și optimal pentru discuții, va modera discuția astfel încât fiecare participant să-și expună punctul de vedere.
5. Facilitatorul/ facilitatoarea va susține împărtășirea opiniilor participanților prin adresarea unor întrebări de clarificare sau de suport și pentru a nuanța legătura cauză-efect.
6. „Copacul” rezultat din urma activității va rămâne pe tablă (flipchart sau poster) pentru a fi folosit la una dintre activitățile următoare.

Variațiuni:

- Grupul mare este împărțit în trei grupuri mai mici. Grupurile astfel formate primesc sarcina de a identifica cauzele neimplicării bărbaților (grupul 1), problemele conexe (grupul 2) sau consecințele (grupul 3). După realizarea sarcinii în grupuri mici, grupurile vor prezenta în plen care sunt opiniile lor, iar facilitatorul/ facilitatoarea va modera discuția pentru a facilita atingerea consensului cu privire la subiectul abordat.

5 Metoda recomandată “Arborele problemei” – procedeu de lucru care permite analiza unei situații existente, identificarea problemelor-cheie în contextul dat și a principalelor relații cauzale dintre acestea, vizualizând situația în forma unei diagrame/ arbore (relația cauză-efect).

II.3 Activitatea „Implicarea bărbaților: pentru ce?”

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va împărți grupul mare în 5 grupuri mai mici.
2. Fiecare grup va avea sarcina să identifice care sunt beneficiile implicării sportive a bărbaților în creșterea și educația copiilor, în următoarele domenii:
  - Dezvoltarea cognitivă
  - Dezvoltarea emoțională și bunăstarea psihologică
  - Dezvoltarea socială și civică
  - Condiția fizică și starea de sănătate
  - Minimizarea riscurilor de accesare la comportamente negative
3. Grupurile vor fi încurajate să desfășoare un Brainstorming sau Brainwriting⁶ sau orice altă modalitate aleg, pentru a identifica cât mai multe beneficii ale implicării bărbaților în educație (10 minute).
4. Facilitatorul/ facilitatoarea va solicita participanților să analizeze ambele sfere, cea privată (în familie), și cea publică (în învățământul formal și informal).
5. La expirarea timpului alocat, cele 5 grupuri vor prezenta rezultatul muncii, în orice modalitate doresc (prezentare orală sau grafică, joc de rol, etc.).
6. Facilitatorul/ facilitatoarea va modera discuția astfel încât toți participanții să aibă claritate cu privire la impactul implicării sportive a bărbaților în viața copiilor.

Variațiuni:

- Dacă grupul se confruntă cu dificultăți în identificarea beneficiilor, facilitatorul/ facilitatoarea va distribui tuturor grupurilor aserțiuni diverse care conțin beneficii, iar sarcina grupurilor va fi să le distribuie în conformitate cu cele 5 domenii: Dezvoltarea cognitivă, Dezvoltarea emoțională și bunăstarea psihologică, Dezvoltarea socială și civică, Condiția fizică și starea de sănătate, Minimizarea riscurilor de accesare la comportamente negative. După ce grupurile vor prezenta munca efectuată, facilitatorul/ facilitatoarea va interveni cu detalii, în cazul unor necorespondențe.

⁶ Tehnica "Brainwriting" este o modificare a brainstorming-ului, în care participanții sunt încurajați să scrie neconținut pe o foaie de hârtie până li se epuizează ideile și apoi să le prezinte grupului, împreună decizându-se care vor fi prezentate grupului mare.

Fișa resursă C

Sesiunea III. REFLECȚIA

III.1 Activitatea „Găsirea soluțiilor”⁷

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va readuce în discuție activitatea grupului efectuată anterior, în baza exercițiului „Arborele problemei”.
2. Grupul mare este împărțit în trei grupuri mai mici și fiecare grup primește ca sarcină identificarea soluțiilor pentru: cauzele problemei - rădăcinile (grupul 1), problemele conexe identificate - tulpina (grupul 2) și consecințele – ramurile (grupul 3).
3. Grupurile vor discuta și vor prezenta pe poster, fiecare pentru tema sa, cauzele, problemele și consecințele neimplicării bărbaților în creșterea și educația copiilor, propunând și soluții.
4. La semnalul facilitatorului/ facilitatoarei, grupurile se mută la alt poster, discută subiectul (cauzele, problemele conexe, consecințele și soluțiile) și notează ideile grupului, iar la semnalul facilitatorului/ facilitatoarei iarăși se mută la celălalt poster, lucrează în grup și aici, și făcând un tur complet, revin la posterul inițial.
5. Odată reveniți la posterul inițial, grupurile discută completările colegilor, pentru a ajunge la un consens și prezintă grupului mare, soluțiile adecvate și aplicabile.
6. La încheierea celor trei prezentări se face aprecierea lucrului și debriefarea în baza întrebărilor facilitatorului/ facilitatoarei.

Variațiuni:

- O persoană din grup rămâne la posterul grupului pentru a răspunde la întrebările grupurilor care circulă.
- Doar o persoană circulă la celelalte postere, iar grupul rămâne la poster și dezbate subiectul de lucru cu persoana delegată care circulă de la un poster la altul.

⁷ Tehnica “Turul galeriei” – metodă de sinteză și prezentare grafică a conținuturilor, care dezvoltă abilitățile de comunicare științifică și prezentare publică.

III.2 Activitatea „Soluția mea”⁸

Algoritm de lucru:

1. După debriefarea activității precedente, facilitatorul/ facilitatoarea prezintă succint factorii care influențează implicarea bărbaților și strategiile de sporire a participării bărbaților.
2. Facilitatorul/ facilitatoarea accentuează faptul că dincolo de politicile publice și activitățile pe care trebuie să le realizeze statul, instituțiile și comunitatea, fiecare persoană poate depune eforturi să schimbe situația.
3. Facilitatorul/ facilitatoarea propune participanților să se gândească care este propria lor atitudine cu privire la implicarea bărbaților în creșterea și educația copiilor.
  - Apoi le explică regulile tehnicii Cinquain (este recomandabil să fie scrise pe un poster) și încurajează participanții să scrie o poezie din cinci rânduri, despre tema abordată, respectând următoarele indicații:
    - 1 substantiv cu statut de titlu;
    - 2 adjective descriptive determinante pentru substantivul notat;
    - 3 verbe (predicate) relevante pentru subiect;
    - 4 cuvinte semnificative temei, care creează o imagine de ansamblu;
    - 1 substantiv echivalent cu primul, la care se ajunge prin intermediul celor 4 cuvinte scrise anterior.
4. Se alocă 5-7 minute pentru ca participanții să alcătuiască poezia.
5. Doritorii vor citi poezia, grupul va discuta aspectele elucidate de textele colegilor și vor aprecia poeziile.

Variațiuni:

- Se poate lucra în perechi, și după primele patru rânduri, cei doi membri să facă schimb de texte, astfel încât finalul (ultimul substantiv) să fie scris de partener.

⁸ Tehnica "Cinquain" – metodă de elaborare a propriei viziuni cu privire la subiectul discutat, a opiniei generalizatoare, în forma unei poezii formate din 5 rânduri.

Fișa Resursă D

Sesiunea IV. EXTINDEREA

IV.1 Activitatea „Provocarea schimbării”⁹

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ Facilitatoarea evidențiază importanța schimbării pornind de la fiecare în parte, de la un pas, la nivel personal, cu care, încet-încet, se pot schimba abordările nu doar în familie, dar și în societate.
2. Grupul formează un cerc, facilitatorul/ facilitatoarea are un ghem de ață colorată în mâini, și invită participanții să se gândească ce ar putea face începând de azi, de mâine, sau de săptămâna viitoare, cu privire la sporirea implicării bărbaților în creșterea și educația copiilor.
3. Facilitatorul/ facilitatoarea va transmite ghemul unui participant, care va trece firul peste încheietura mâinii, făcând astfel o „brățară” din acesta, și va împărtăși grupului ce idee are, de optimizare a implicării bărbaților, la nivel personal, familial, sau în grup/ comunitatea. Apoi va transmite ghemul altui coleg/ altei colege care va face la fel.
4. Astfel se va crea o pânză, metaforă care semnifică importanța fiecărui pas, oricât de mic și nesemnificativ nu ar părea, dar dacă sunt mulți asemenea pași, și mulți oameni care fac asemenea pași, schimbarea în domeniu este posibilă, cu certitudine.
5. După ce toți participanții și-au expus planul de acțiuni, facilitatorul/ facilitatoarea va trece pe la fiecare și va tăia firul de la mâna fiecăruia, va face un nod la brățara astfel formată, pentru a servi drept reper, amintind participanților să realizeze cât de curând ceea ce și-au propus.

Evaluarea finală

Participanții vor fi solicitați să completeze un chestionar de evaluare finală (în baza modelului de chestionar).

Tema de acasă

Participanții vor fi încurajați să-și aleagă din lista de soluții (Activitatea „Găsirea soluțiilor”, în baza metodei „Turul galeriei”), o activitate pe care o vor realiza până la următorul atelier. Concluziile după realizarea activității selectate vor fi incluse în tema generală pentru etapa de coaching „Agenda în trei părți”.

⁹ Metoda recomandată “Pânza angajamentelor” – procedeu adaptat, care permite crearea unei ambianțe prietenoase, de asumare publică a unui angajament cu referire la subiectele discutate în cadrul modului.

Fișa Resursă E

CADRUL TEORETIC

Până de curând, cercetătorii au studiat cu preponderență relația copilului cu mama sa. Se considera mult mai firesc să se conecteze dezvoltarea copilului cu modul în care mama și copilul își construiesc interacțiunea, dar realitățile societății contemporane au determinat și necesitatea cercetării influenței relației de atașament pe care copilul o are cu tatăl său.

Un tată implicat este acela care a trecut prin toate etapele de creștere și cele educative alături de copilul sau. Tatăl implicat este pentru copilul mic la fel ca mama, cu singura diferență că nu îl poate alăpta (sau din cauza programului de lucru, nu la fel de prezent ca mama), dar din partea căruia copilul se bucură de aceleași manifestări de tandrețe și de aprobare, la aceleași schimburi afective prin intermediul jocurilor și la îngrijiri (schimbatul scutecelor, alimentarea, băița).

Este evident ca tații se ocupa din ce în ce mai mult de copiii lor. Au trecut vremurile când se considera că de bebeluși (și de copii, în genere) se ocupă numai femeile. Deși nu cu mult timp în urma, mulți dintre ei se simțeau rușinați să se plimbe cu căruciorul sau umiliți dacă se întâmpla să schimbe un scutec în prezența cuiva, astăzi, a devenit ceva obișnuit să treci pe lângă un tată care își poartă bebelușul într-un sling sau se plimbă prin parc cu copilul de mână fără ca mama să fie prezentă.

Faptul ca nu au timp suficient nu este o scuză pentru ca tații să nu se ocupe de educația copiilor, rolul lor fiind esențial în dezvoltarea armonioasă a acestora. Dacă tatăl lasă pe seama altor persoane educația copiilor, există riscul ca în anumite momente se va simți exclus din viața și inima copilului sau depășit de evenimente.

Beneficiile taților

În ultimii ani se realizează tot mai multe cercetări în domeniul implicării taților în creșterea și educația copiilor și datele studiilor vorbesc de la sine - tații au un impact colosal asupra dezvoltării copiilor, în special în următoarele sfere: dezvoltarea cognitivă, dezvoltarea emoțională și bunăstarea psihologică, dezvoltarea socială, condiția fizică și minimizarea riscurilor de a accede la comportamente negative.

Studiile efectuate în domeniul dezvoltării cognitive a copiilor relevă faptul că majoritatea copiilor ai căror tați sunt

implicați în creșterea și educația lor din fragedă copilărie și până la maturitate, au o reușită academică mai bună, sunt mai dispuși să participe în activități extracurriculare și au în general o atitudine favorabilă pentru studii și școală.

În ceea ce privește dezvoltarea psihologică, cercetările au identificat un grad mai înalt de competitivitate la copiii ai căror tați se implică în creșterea și educația lor, o stimă de sine mai înaltă, un nivel sporit al autonomiei și proactivitate în luarea deciziilor.

Din punct de vedere social și civic, copiii ai căror tați sunt mai implicați în educația lor, dezvoltă competențe sociale mai devreme decât semenii săi, și în particular, spirit de echipă, abilități de negociere și rezolvare a conflictelor, precum și manifestări ale solidarității de grup.

Referitor la corelația dintre starea fizică a copilului și implicarea taților, studiile au scos în evidență faptul că dincolo de beneficiile imediate asupra condiției fizice a copilului (dezvoltarea musculaturii, rezistența sporită la efort, îmbunătățirea imunității etc.), prin antrenarea copiilor în diverse activități fizice, tații contribuie și la sporirea șanselor ca aceștia să devină mai populari printre semenii, să fie percepuți ca lideri de grup și chiar să devină lideri.

De asemenea, cercetătorii subliniază faptul că o implicare adecvată a taților în creșterea și educația copiilor lor minimizează riscul delincvenței juvenile, a consumului de alcool, droguri și țigări, precum și atragerea copiilor în găști dubioase, comportamente promiscue și începerea precoce a vieții sexuale.

Un mediul familial sănătos și relațiile frumoase și parteneriale de cuplu favorizează, de regulă, implicarea taților în creșterea și educația copilului. Dacă atmosfera din familie este caldă și afectuoasă, iar mama oferă încurajări și feedback pozitiv tatălui cu privire la calitățile și competențele acestuia, există șanse mai mari ca tatăl să se implice în dezvoltarea copilului.

Studiile socio-psihologice despre parentaj și paternitate analizează o multitudine de variabile esențiale implicării taților. Atitudinea favorabilă a mamei copilului și susținerea emoțională a acesteia manifestată pentru tată în perioada de concepere a copilului, de graviditate, dar în mod deosebit, odată cu apariția copilului, sunt factori determinanți în

implicarea taților. Încrederea în sine a tatălui, sentimentul că este util și indispensabil pentru mama și pentru copil, convingerile favorabile despre sine ca persoană, și despre impactul pozitiv al implicării sale în viața copilului, sunt factori favorizanți pentru implicarea sporită a taților în viața copiilor săi. De asemenea, un rol important îl are și familia de origine a părinților: dacă aceștia au avut în propria copilărie experiențe favorabile de comunicare cu tatăl, există șanse ca modelul să fie replicat și în familia nou creată.

Paternitatea responsabilă și conștientă nu vine „la pachet” cu apariția copilului pe lume, din păcate. La fel ca și maternitatea responsabilă și conștientă, de altfel. În ceea ce privește creșterea și educația copiilor într-un mod favorabil din perspectiva psihologică, și adecvat din punct de vedere social, doar instinctul părintesc, de mamă sau de tată, nu este de ajuns.

Părinții trebuie să dețină și multe cunoștințe, multe abilități și să manifeste anumite comportamente propice creșterii și educației unui copil sănătos și adaptat. Competențele părintești se șlefuesc de-a lungul vieții, dar sunt esențiale chiar până la nașterea copilului. Și dacă majoritatea mamei sunt preocupate de dezvoltarea copiilor (citesc, merg la traininguri, cluburi de discuții, etc.), atunci unii tați sunt mai reticenți.

Și motivul principal pentru care tații sunt încă destul de absenți din procesele de creștere și educație a copiilor sunt perpetuarea stereotipurilor de gen în societatea noastră, rolurile tradiționale de gen și factorii culturali din cauza cărora societatea per ansamblu continue să asimileze parentalitatea maternității, și să excludă astfel tații din ecuație. Bineînțeles că sunt și alți factori, de exemplu, de ordin economic (programul intens de lucru, două locuri de muncă, lucru peste program sau lipsa unui loc de muncă etc.), social (implicarea taților în diverse grupuri sociale sau activități civice, politice), de structură familială (migrație, divorț, tată sau mamă vitreg/ă, decesul unui părinte, familie dezorganizată, consumul de substanțe nocive, implicarea disproporționată a bunicilor/ bonei etc.) sau anumite particularități psihologice și temperamentale (ale tatălui: închis în sine, impulsiv, dezinteresat de copii și de familie, în ansamblu, cu anumite traume psihologice, etc. sau ale mamei (hiperprotectivă, intruzivă, critică cu privire la implicarea tatălui, etc.).

Ceea ce nu știu însă tații despre implicarea lor în creșterea și educația copiilor - dincolo de „boseală”, „nervi” și „timp pierdut” - este impactul extrem de favorabil al paternității conștiente și asumate asupra lor. Studiile au arătat că tații implicați în creșterea copiilor:

- Consideră parentajul plăcut și recompensator, sunt mai încrezuți în sine și se simt necesari copilului, mamei lui și familiei în întregime;
- Au relații intime și frumoase cu copilul, cu mama lui și alți membri ai familiei;
- Se declară mulțumiți de viață, au o maturitate psihosocială mai înaltă și responsabilitate sporită;
- Au un nivel de stres scăzut, sunt spitalizați rar, au mai puține accidente, trăiesc mai mult, sunt mai puțin predispuși la adicții și sunt mai sănătoși;
- Sunt mai sensibili la problemele oamenilor din jur, mai implicați în problemele comunității și acțiuni civice;
- Au un randament profesional mai bun și satisfacție profesională înaltă;
- Se declară fericiți în mariaj, și după 20-30 ani de căsnicie.

Cercetătorii au analizat factorii care influențează implicarea bărbaților în creșterea și educația copiilor și au identificat mai multe grupuri de factori, dintre aceștia, cei mai importanți sunt:

Factorii ce țin de tată:

- Identitatea de gen și identificarea de rol
- Angajament
- Cunoștințe
- Abilități
- Bunăstarea psihologică
- Relația cu propriul tată
- Caracteristici de personalitate și temperament
- Particularități ale angajării în câmpul muncii
- Statut rezidențial și financiar

Factorii ce țin de mama:

- Identitatea de gen și identificarea de rol
- Atitudinile față de tată
- Convingerile personale cu privire la implicarea bărbaților/ taților în educație
- Experiența din familia de origine
- Așteptările față de tatăl copilului
- Așteptările față de copil
- Caracteristici de personalitate

- Particularități ale angajării în câmpul muncii

Factorii ce țin de copil:

- Temperamentul copilului
- Atitudinea față de tată
- Atitudinea față de mamă (specificul relației)
- Sexul
- Vârsta
- Stadiul de dezvoltare

Factorii contextuali:

- Practici instituționale
- Politici de parentaj
- Particularități ale angajării în câmpul muncii
- Factori economici
- Etnie (rasă)
- Resurse și provocări
- Suport social
- Așteptările culturale

Factori ce țin de relația de parentaj sau co-parentaj:

- Statut marital versus statut non-marital
- Aranjamente de custodie
- Particularitățile de angajare în câmpul muncii a părinților
- Angajamentul pentru relație
- Cooperarea dintre părinți
- Particularitățile de comunicare
- Suportul reciproc
- Conflictele dintre părinți

Ingredientele necesare pentru o implicare sănătoasă în dezvoltarea copiilor sunt: iubirea focalizată pe copil, necondiționată și manifestată în mod sănătos (inclusiv, manifestarea grijii și a interesului pentru tot ce i se întâmplă și ce trăiește copilul); setarea limitelor, discutarea și agrearea regulilor; comunicarea consistentă, exprimarea deschisă și asertivă, cu copilul și cu alți membri ai familiei; identificarea de gen pozitivă și coeziunea cu alți membri ai comunității în care crește copilul.

Unii cercetători menționează trei aspecte fundamentale ale implicării taților în creșterea și educația copiilor, care creează

o bază solidă pentru ca aceștia să se dezvolte în mod armonios:

- angajarea (inclusiv taților și interacțiuni directe cu copiii lor)
- disponibilitatea (prezența tatălui și accesul copilului la tată atunci când copilul are această necesitate) și
- responsabilitatea (asigurarea cu resurse necesare pentru copil).

În acest sens, psihologii enumeră câteva modalități esențiale de implicare a taților, și anume:

- comunicarea directă cu copilul
- învățarea unor anumite lucruri
- observarea și monitorizarea copilului când acesta face ceva
- includerea tatălui în activitățile realizate de copil
- protejarea copilului
- oferirea suportului emoțional
- manifestarea afecțiunii față de copil
- organizarea unor curse sau competiții
- îngrijirea copilului (spălat, îmbrăcat, hrănit, adormit, plimbat, etc.), împărtășirea intereselor comune cu copilul
- manifestarea disponibilității
- planificarea în comun cu copilul.

Reieșind din aceste repere, fiecare familie interesată de sporierea implicării tatălui în creșterea și educația copilului ar putea identifica mai multe activități pe care le-ar putea face împreună.

În unele țări, tocmai pentru că statul este preocupat de bunăstarea psihologică a cetățenilor săi – mici și mari, deopotrivă – se implementează politici specifice în acest sens. De exemplu, prezența obligatorie a celor doi părinți la medicul de familie atunci când copilul este bolnav, sau participarea alternativă a părinților la ședințele părintești de la școală, etc.

Și la noi se fac demersuri în acest sens (de exemplu, stabilirea zilei de 1 iunie ca fiind liberă, sărbătoarea Ziua Familiei, concediul patenal etc.), dar din păcate, implicarea taților este încă destul de redusă, superficială sau sporadică. Cel mai important lucru pe care trebuie să-l depășească societatea noastră este separarea categorică și denaturată a rolurilor de gen tradiționale.

Rezumatul modului

Atunci când societatea va depăși stereotipurile de gen și responsabilitățile tradiționale de gen în spațiul public și privat, când tații vor descoperi cât de recompensatoare este paternitatea și când familia va adopta parentajul partenerial responsabil și conștient, atunci puterea familiei va crește, iar copiii vor crește sănătoși și fericiți.

MODULUL 2.

PARENTAJUL CONȘTIENT SENSIBIL LA GEN: PRINCIPII ȘI STRATEGII

SCOPUL

Acumularea de informații și achiziționarea de deprinderi optime pentru dezvoltarea competențelor de gen specifice (personale, sociale, metodologice și tehnice) în vederea adoptării parentajului conștient sensibil la gen.

OBIECTIVE

- Familiarizarea cu particularitățile și principiile parentajului conștient sensibil la gen;
- Dobândirea unor abilități specifice de adoptare a unui parentaj sensibil la gen;
- Dezvoltarea competențelor de gen specifice, necesare unui parentaj conștient sensibil la gen.

DURATA 8 ore

MATERIALE NECESARE

Tablă și cretă sau Flipchart și foi de poster, hârtie A4, foi adezive, ghem de ață (preferabil de culoare roșie), carioci, fișe cartonate de două culori, pixuri.

METODOLOGIE

Evocare – Realizarea Sensului – Reflecție - Extindere.
Activități interactive, desfășurate în grupuri mici; tehnici adaptate de gândire critică; prezentări ale facilitatorului/ facilitatoare.

MESAJE CHEIE

Părintele modern este un părinte conștient și sensibil la gen. Parentajul conștient sensibil la gen subliniază importanța considerării provocărilor inerente creșterii și educării unui copil în conformitate cu valorile societății moderne, fără a anula particularitățile de gen ale copiilor, dar nici a perpetua stereotipurile de gen; construind relații de legătură emoțională cu copilul, împuternicindu-l să-și dezvolte potențialul, indiferent de apartenența de gen sau stereotipurile din societate.

NOTE DE PLANIFICARE

Înainte de desfășurarea modulului facilitatorul/facilitatoarea va studia culegerea „Activități psiho-sociale în domeniul egalității de gen pentru adolescenți”¹⁰. Odată cu distribuirea agendei și a altor materiale de lucru, până la începerea primei sesiuni de lucru, solicitați participanții să completeze chestionarul de evaluare inițială (a se vedea modele în Anexe).

¹⁰ http://tdh-moldova.md/media/files/files/culegere_de_activitati_psiho-sociale_8331974.pdf (Terre des Hommes, 2016)

PAȘI

Sesiunea I. Evocarea

I.1 Activitatea „Bărbații sunt la fel de buni părinți?”

I.2 Activitatea „Cum am devenit băiețel sau fetiță?”

Sesiunea II. Realizarea Sensului

II.1 Activitatea „Ce înseamnă parentaj sensibil la gen?”

II.2 Activitatea „Conștientizarea parentajului sensibil la gen”

Sesiunea III. Reflecția

III.1 Activitatea „Elementele parentajului conștient sensibil la gen”

III.2 Activitatea „Rețeta mea pentru Parentajul sensibil la gen”

Sesiunea IV. Extinderea

IV.1 Activitatea „Modalități specifice pentru implementarea parentajului sensibil la gen”

IV.2 Evaluarea finală și Tema pentru acasă

Fișa resursă A

Sesiunea I. EVOCAREA

I.1 Activitatea „Bărbații sunt la fel de buni părinți?”¹¹

Algoritmul de lucru

Etapa I.

1. Facilitatorul/ facilitatoarea are pregătit în prealabil un text cu date ale sondajelor de opinie, secvențe din teorii, din mass-media, cu privire la subiectul abordat în cadrul acestei activități. Ca variantă de alternativă se poate lua în discuție un caz din viața reală, invocat de participanți.
2. Printr-o prezentare scurtă, de provocare a discuțiilor, facilitatorul/ facilitatoarea familiarizează participanții cu subiectul și divergențele în raport cu acesta.
3. De exemplu: „Un sondaj de opinie publică realizat de Institutul de Politici Publice în 2014 a scos în evidență faptul că 18% din populația Republicii Moldova nu consideră că bărbații pot educa copiii la fel de bine ca femeile. Voi ce părere aveți?”¹²

Întrebări de suport pentru această etapă:

- De ce în general oamenii consideră că femeile ar fi mai capabile decât bărbații să își crească copiii?
  - Faptul că femeile, nu bărbații, dau viață (argument de ordin biologic) ar putea să explice de ce se așteaptă mai ales de la femei să aibă grijă de ceilalți?
  - Există oare o genă responsabilă pentru capacitatea de a crește și educa un copil, genă pe care doar femeile o au?
  - Sau mai curând este vorba de „tradiție”, de faptul că familia, școala, biserica, mass-media transmit mesaje care promovează/ perpetuează/ prescriu un model de feminitate-masculinitate în în conformitate cu care performanțele femeilor sunt legate mai ales de sfera privată și ale bărbaților - mai ales de sfera publică?
4. Facilitatorul/ facilitatoarea nu intervine în discuțiile declanșate în grup, ci doar le moderează pentru a da spațiu de exprimare fiecărui doritor.

¹¹ Tehnica “Colțuri” – metodă de lucru prin colaborare, prin care se organizează și se desfășoară dezbateri și discuții în contradictoriu.

¹² Se poate face referință la orice alte date veridice deținute. Acestea pot fi sondaje de opinie publică, secvențe din presă sau cazuri cunoscute de participanți, relevante teme abordate, sau oricare alte resurse.

5. Participanților li se acordă timp să-și noteze opinia pe fișele distribuite de facilitator/ facilitatoare, argumentându-și poziția.

Etapa II.

6. În funcție de poziția pe care o împărtășesc (DA sau NU), participanții sunt rugați să treacă la colțurile opuse ale camerei. Cei care au o poziție neutră sau nu și-au clarificat poziția, vor rămâne pe mijloc, între cele două colțuri ale camerei.
7. Participanții din fiecare echipă își vor aduce la cunoștințe argumentele și vor alege 2 persoane – purtători de cuvânt - care vor prezenta echipa la dezbateră.

Etapa III.

1. La semnalul facilitatorului/ facilitatoarei va începe dezbateră. Fiecare echipă va avea timp să-și exprime poziția și argumentele.
2. Membrii echipelor pot adresa întrebări de clarificare echipei adverse.
3. La necesitate, echipele își revăd argumentele/ poziția, iar purtătorii de cuvânt reiau dezbateră.

Etapa IV.

1. După generalizarea facilitatorului/ facilitatoarei, participanții din echipele adverse și cei din echipa neutră sunt solicitați să chibzuiască și dacă doresc, să-și schimbe locul, împărtășind astfel, altă poziție.
2. Mișcarea poate fi însoțită iarăși de discuții și argumentare.
3. Când se reformează echipele, după necesitate, se revăd și argumentele.
4. Când se încheie activitatea în grupuri, participanții sunt solicitați să-și scrie sau rescrie argumentele pe fișe, iar facilitatorul/ facilitatoarea le colectează.

Variațiuni:

- Punctele 3 și 4 din etapa IV pot fi distribuite ca temă pentru acasă și pot fi folosite ca modalități de evaluare, în combinație cu alte temă oferite la finalul acestui modul.

1.2 Activitatea „Cum am devenit băiețel sau fetiță?”

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea inițiază o discuție (în baza Fișei resursă E, cadrul teoretic, sub-tema Socializarea de gen) despre conturarea identității de gen în frageda copilărie și invită participanții să se gândească și să-și amintească cum anume au perceput ei în copilăria lor că sunt „băiețel” sau „fetiță”.
2. Grupul de participanți se împarte în două grupuri după criteriul de gen. Fiecare grup primește o coală de hârtie de poster care are pe mijloc desenat un cerc mare.
3. După ce participanții au meditat asupra propriei lor deveniri ca persoană de sex masculin sau feminin, ei sunt încurajați să reprezinte grafic pe marginea colii de poster elemente educaționale distincte, specifice persoanei sale, în raport cu felul în care și-a conturat identitatea de gen.
4. Când fiecare participant încheie prezentarea grafică individuală, grupul discută elementele specifice fiecărui membru al grupului și identifică elementele comune, care sunt înscrise (sau prezentate grafic) în cercul din mijlocul colii de poster.
5. Fiecare grup va delega o persoană care va face prezentarea activității grupului.
6. După prezentările celor două grupuri se discută în grupul mare asemănările și deosebirile dintre socializarea de gen a băieților și socializarea de gen a fetelor.

Variațiuni:

- Dacă grupul este mare, participanții lucrează individual, omițându-se punctele 2 și 3 din algoritm. După sarcina individuală, grupul este împărțit după criteriul de gen și fiecare grup notează pe poster care sunt factorii care au determinat conturarea identității lor de gen. Și se continue activitatea de la punctul 4.
- Dacă grupul nu este mixt, după criteriul de gen, atunci se formează grupurile de lucru în mod aleatoriu, fără a ține cont de acesta. În asemenea caz, este recomandabil ca în grupu să fie câte 4 persoane (lucrând fiecare în mod individual, la cele 4 colțuri ale colii de poster, iar în mijloc notându-se elementele comune).

Fișa resursă B

Sesiunea II. REALIZAREA SENSULUI

II.1 Activitatea „Ce înseamnă parentajul sensibil la gen?”¹³

Algoritmul de lucru

1. Dacă se consideră necesar, facilitatorul/ facilitatoarea va explica esența asocierii ca operație intelectuală.
2. Facilitatorul/ facilitatoarea distribuie participanților fișe și le solicită acestora să noteze asocierile (cuvinte sau îmbinări de cuvinte) care le trec prin minte pentru sintagma „parentaj conștient sensibil la gen”.
3. Numărul de asocieri poate fi între 1-5, în funcție de mărimea grupului (un număr mai mare de asocieri solicită mai mult timp de discuții și debriefare).
4. După ce participanții își notează pe fișe asocierile, facilitatorul/ facilitatoarea le colectează și notează ideile participanților pe tablă (flipchart).
5. Se analizează asocierile. Se solicită descifrări ale asocierilor propuse.
6. Facilitatorul/ facilitatoarea va asigura un mediu prietenos pentru discuții, fără critici și fără a fi respinse ideile.

Variațiuni:

- Dacă grupul este mare, poate fi împărțit în două grupuri mai mici, un grup va lucra la elaborarea asocierilor pentru cuvântul „parentaj”, al doilea grup va lucra la identificarea asocierilor cu sintagma „sensibil la gen”.
- Dacă grupul este mic, se poate lucra fără etapa de scriere individuală pe fișe, ci doar în baza discuțiilor libere, moderate de facilitator/ facilitatoare.
- Dacă grupul e foarte mare (peste 20 persoane), se poate îmbina cu tehnica „Gândește – Perechi – Prezintă”, astfel încât fiecare diadă să numească 1-2 asocieri, după ce parcurg etapele de lucru ale acestei tehnici.

¹³ Tehnica “Asocieri libere” – metodă de lansare a asocierilor individuale în legătură cu o idee, un nume, un termen, un fenomen, care facilitează abordarea unor noi perspective de analiză a conexiunilor dintre realități.

II.2 Activitatea „Conștientizarea parentajului sensibil la gen”

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va începe activitatea prin sublinierea unor diferențe inerente și deseori, neconștientizate, pe care părinții le fac în raport cu copiii săi, după principiul apartenenței de gen.

De exemplu: Părinții tratează în general diferit fetele și băieții. Îi îmbracă în haine și culori diferite. Le dau jucării diferite. Pedepsele, restricțiile, recompensele sunt, de asemenea, de multe ori diferite pentru fete și pentru băieți. Sun convins/ă că și voi puteți identifica exemple concrete din propria experiență (inclusiv exemple care să infirme „regula generală!”). Vom face acum un exercițiu care va facilita inventarierea vieții dvs. și găsirea unor asemenea exemple. Analizați-vă familia din punctul de vedere al socializării de gen pe care ați primit-o și pe care o oferiți (dacă sunteți deja părinte).

2. Fiecărui participant i se distribuie o fișă de lucru care conține următoarele fraze neterminale:

Instrucțiune: Citește întrebările de mai jos și răspunde la acestea cu onestitate, fără să semnezi fișa de lucru.

- I. Ce **spuneau** părinții tăi despre ceea ce trebuie să faci, să spuni, să dorească o fată sau un băiat:

O fată trebuie să:

Un băiat trebuie să:

- II. Ce **observi** în familia ta privind rolurile de gen în casă și în afara casei (analizează rolurile dintre părinți, dintre frați-surori, dintre bunici):

- III. Ce **citești** (în cărțile de la școală și în ziare), ce **vezi** și **auzi** (în parcuri, în călătoriile, la radio sau la televizor) despre alte familii de la noi și din lume:

---

3. După lucrul individual, facilitatorul/ facilitatoarea va colecta fișele de lucru într-o cutie și le va distribui participanților în mod aleatoriu.

4. Participanții sunt solicitați să citească răspunsurile din fișa care le-a revenit și să răspundă la următoarele întrebări:

- Considerați că în familia descrisă relațiile de gen sunt:
  - de tip tradițional/ conservator sau
  - de tip partenerial

Argumentați-vă răspunsul.

- Cum doriți să fie relațiile de gen în familia dvs., în special în raport cu copiii?
- Care credeți că sunt beneficiile educaționale ale parentajului tradițional și ale celui conștient sensibil la gen?

Pentru persoanele necăsătorite sau fără copii:

- Imaginați-vă viitoarea dvs. familie/ viitorii dvs. copii, cum doriți să vă construiți relațiile de gen în familie/ cum doriți să vă creșteți copiii?)

Argumentați-vă răspunsul.

5. Facilitatorul/ facilitatoarea va încheia activitatea prin debriefare.

Sesiunea III. REFLECȚIA

III.1 Activitatea „Elementele parentajului conștient sensibil la gen”¹⁴

Algoritmul de lucru

1. Participanții vor citi în mod individual textul de mai jos, distribuit de facilitator/facilitatoare.

Doamna X, cu studii ample în domeniul educației și al feminismului, cunoaște în profunzime implicațiile negative ale socializării de gen, are doi copii și idei excelente. În timpul celei de-a doua sarcini a ținut un jurnal în care a notat toate gândurile, emoțiile și cuvintele generate de prezența, încă nevăzută, a celui nenăscut.

Spre sfârșitul sarcinii (undeva prin lunile șase – șapte), profesoara-mama-cercetatoarea-feministă a aflat că va avea un băiat, iată ce s-a întâmplat, spre imensa ei uimire: „Era băiețel. Era acum „mai puternic” decât copilul pe care credeam că-l am în burtică în urmă cu numai un minut. Nu se cuvenea să fie abordat cu expresii dulcele, cum ar fi „micuțule”. (...) Așa că am coborât glasul, vocea mea și-a pierdut blândețea, tonul era mai articulat și mai solemn, în timp ce până atunci avusesem o tonalitate ridicată și feminină. Voi am ca el să fie „puternic”, de aceea trebuia să-i vorbesc cu o voce „puternică”, „masculină”, pentru a-i încuraja „puterea înăscută”.

Unii părinți se gândesc serios la educația sensibilă la gen și depun eforturi considerabile pentru a anihila orice fel de influență sexistă în dezvoltarea identității copiilor lor.

Lawrence Summers, un binecunoscut economist american, teoretizează despre diferențele esențiale dintre sexe, observabile, fără ochelari, încă din scutece: „Deși eu aș prefera să înțeleg altceva, cred că spune ceva experiența mea cu fiicele mele gemene de doi ani și jumătate, cărora nu li s-au dat păpuși, ci camioane, și s-au pomenit spunându-și una alteia: Uite, tati-camion poartă un bebe-camion! Și cred că este pur și simplu un lucru pe care trebuie să-l recunoaștem.”

Alți părinți consideră că corelațiile social-culturale de gen trebuie ținute departe de copii până spre vârsta la care copiii s-ar putea proteja singuri de stereotipuri și sexism, printr-un mod de raportare personal, asumat și critic.

Sandra și Daryl Bem au fost un cuplu notoriu de psihologi americani.

Jeremy și Emily, copiii lor, s-au aflat ani de zile sub umbrela unei strategii bidirecționale: le-au fost reduse din mediu (până la eliminare) orice asociații de gen (adică ce „se potrivește” cu „starea” de bărbat sau femeie: obiecte, sentimente, responsabilități, abilități, tunsori etc.) și le-a fost înlocuită orice informație în mod obișnuit comună despre ceea ce înseamnă să fii bărbat sau femeie cu ideea (unică) cum că diferența esențială dintre cele două sexe constă doar în anatomia și funcția organelor sexual-reproductive. Ceea ce a dus, printre altele, și la: «Fiul nostru, Jeremy, în vârstă de patru ani pe atunci, a hotărât să poarte agrafe la grădiniță. De mai multe ori pe parcursul zilei, un alt băiețel i-a spus lui Jeremy că el, Jeremy, trebuie să fie fată, pentru că „numai fetele poartă agrafe”.

¹⁴ Tehnica „Discuția ghidată” – metodă de lucru cu un text care să invite la discuții aprinse, susceptibile dezbaterilor și în care rolul facilitatorului/facilitatoarei este doar de a ghida discuția, nu de a interoga sau evalua. În cadrul activității au loc declarații, întrebări, semnale și pauze.

După ce a încercat să-i explice acestui copil că „nu contează dacă porți sau nu agrafe” și că „să fii băiat înseamnă să ai penis și testicule”, în cele din urmă Jeremy și-a dat jos pantalonii pentru a demonstra adevărul celor spuse. Colegul său nu a fost deloc impresionat. El a zis pur și simplu: „Toata lumea are penis, dar numai fetele poartă agrafe.”

Cei doi părinți s-au implicat în mod egal în creșterea și educarea copiilor, le-au oferit în mod egal atât păpuși cât și camioane, haine roz cât și albastre, le-au arătat persoane de un sex care aveau slujbe specifice celuilalt sex, ba mai mult, au cenzurat și redecorat biblioteca în sensul obținerii unor poze și mesaje egalitare.

„Ne-am însușit obiceiul de a interveni în conținutul cărților ori de câte ori era posibil, pentru a îndepărta toate corelațiile legate de sex (schimbând sexul personajului principal, trăsând un păr mai lung și linia sânilor pe desenele care anterior reprezentau bărbați șoferi de camion, fizicieni, piloți și așa mai departe și tăind sau modificând paragrafe în care bărbații și femeile erau descriși conform stereotipului de sex). Citind cu voce tare cărțile cu poze pentru copii, alegeam pronume care evitau implicațiile de gen, de exemplu „Ce face porcușorul aici? El sau ea pare să construiască o punte”.

2. După citirea textului, oricine poate începe discuția cu o declarație pe marginea textului citit. La fel, oricine e liber să adreseze întrebări celui/ celei care a avut o intervenție sau auditoriului în ansamblu. Facilitatorul/ facilitatoarea ghidează discuția astfel încât să nu monopolizeze cineva discuția.
3. Dacă discuția se blochează, facilitatorul/ facilitatoarea poate interveni adresând întrebări grupului.
4. Facilitatorul/ facilitatoarea va lasă participanții să discute între ei, evitând să-și spună propriul punct de vedere.
5. Periodic, facilitatorul/ facilitatoarea va folosi anumite semnale non-verbale (cu care grupul deja este familiar, precum expresia feței, gesturile mâinilor, privirea, etc.) pentru a intensifica discuția, și nu pentru a o opri.
6. La fel, se vor folosi și pauzele, în special după întrebările mai complicate sau mai controversate, pentru a stimula revelațiile și a invita participanții să mediteze.

Întrebări de suport (folosite de facilitator/ facilitatoare doar pentru a debloca discuția):

- Cum vi se par modelele educaționale descrise în text?
- Pot fi acestea recomandate părinților? Argumentați-vă răspunsul.
- Ce meserii credeți că au copiii cuplului Bem?
- Cum credeți că s-a manifestat ca părinte Doamna X după nașterea băiețelului ei?

III.2 Activitatea „Rețeta mea pentru Parentajul sensibil la gen”¹⁵

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea inițiază o discuție despre importanța transformării de sine pentru a putea fi coerenți cu stilul de parentaj pe care îl considerăm eficient pentru copiii noștri.
2. Pentru a-i ajuta pe participanți să-și contureze o opinie cu referire la cele abordate de facilitator/ facilitatoare, se propune ca participanții să-și elaboreze propria viziune/ argumentare cu privire la parentaj.
3. Facilitatorul/ facilitatoarea va scrie pe tablă (sau flipchart) structura argumentului: teza (afirmația propriu-zisă), explicația (premisele) și dovada (evidențe, date, informații de susținere a tezei) și concluzia.
4. Facilitatorul va distribui participanților secvențe din Fișa resursă E. După ce vor citi informația, participanții sunt solicitați să-și elaboreze tezele (după modelul unei propoziții/ fraze afirmative).
5. Când toți și-au notat teza, urmează explicația: 2-3 propoziții care să dezvăluie esența afirmației, să explice anumite principii care stau la baza tezei formulate.
6. După această etapă, participanții vor nota dovezile, referințe la date statistice, cercetări, specialiști, care susțin teza formulată anterior.
7. În încheiere se va face concluzia: o frază scurtă și clară care să confirme veridicitatea tezei inițiale.
8. Doritorii își vor prezenta argumentarea în plen.

Variațiuni:

- Dacă grupul e mare, tehnica poate fi adaptată pentru scrierea unui eseu, urmând aceiași pași și folosită ca temă de acasă sau/ și de evaluare.
- Activitatea poate fi distribuită ca temă de acasă în cadrul unui program de formare de câteva zile, urmând ca lucrul individual al participanților/ participantelor să fie prezentat a doua zi.
- Dacă grupul este bine pregătit, sarcina se poate complica, după următorul model: fiecare participant își scrie teza pe o foaie de hârtie A4 și o transmite colegului/ colegei din dreapta sa, care va citi teza colegului/ colegei și va nota explicațiile sale, apoi se va transmite foaia colegului/ colegei din dreapta sa, care va continua șirul expunerii prin notarea dovezilor care susțin teza și explicațiile notate. Când aceste trei etape sunt parcurse, foile revin la persoana care a notat teza, și fiecare formulează concluzia, în baza celor scrise de colegi.

¹⁵ Tehnica „Argument în patru pași” – metodă care facilitează exprimarea unei poziții bine argumentate, prin analiza diferitor opinii pentru a alege poziția cea mai convingătoare.

Fișa Resursă D

Sesiunea IV. EXTINDEREA

IV.1 Activitatea „Modalități specifice pentru implementarea parentajului sensibil la gen”

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va sumariza aspectele cele mai relevante ale zilei de lucru și va concluziona prin nevoia de a ne asuma noi înșine un alt demers educațional, în concordanță cu valorile emergente societății în care trăim, și cu noi, transformați la rândul nostru, prin cărțile pe care le citim, lumea cu care comunicăm, situațiile sociale prin care trecem, de copiii pe care îi avem, etc. viața este în continua schimbare și tot așa, în schimbare și prin adaptare e bine să acționăm și noi, dacă dorim să rămânem cât mai funcționali și eficienți cu putință.
2. Pentru a induce participanților starea de angajament pentru o nouă provocare în domeniul parental (sau profesional, în funcție de grupul de participanți), facilitatorul/ facilitatoarea va evoca tema dimensiunii de gen.

De exemplu: A găti, a face curățenie, a face cumpărături, a îngriji de bolnavii și bătrânii din familie, a avea grijă de copii... A alinta, a mângâia, a vorbi calm, a potoli spiritele încinse... De obicei aceste lucruri le-au făcut mult timp exclusiv mamele și bunicile din multe țări. În ultima vreme însă tot mai mulți bărbați își asumă responsabilități casnice. La fel, toți mai mulți tați acced la comportamente cu încărcătură emoțională fără jenă. Iar mamele nu mai iau concedii prelungite de îngrijire a copilului.

Astfel, începe să apară nu doar un parteneriat public (femei și bărbați în relații echilibrate în sfera publică, femei și bărbați în număr egal în funcții de decizie și de putere), ci și un parteneriat privat - o formula modernă de cuplu în care responsabilitățile din familie sunt reevaluate și redistribuite echitabil între parteneri, iar creșterea și educația copilului este deopotrivă sarcina și privilegiul ambilor părinți.

Fiecare cu roluri la fel de importante, dar și diferite, în funcție de necesitățile copilului și a specificului relației, fără a-i limita dezvoltarea potențialului din cauza stereotipurilor de gen, și dimpotrivă, a-i stimula creșterea în pofida acestora.

Astfel încât, parentajul să obțină și o coordonată de gen, care să confere mai multă conștientizare procesului de parentare.

3. Participanților le va fi distribuită fișa de lucru de mai jos pe care aceștia va trebui să o completeze, iar apoi să citească, la dorință, câteva dintre activitățile menționate în ultima coloniță (nr.4):

Instrucțiune: Citiți cu atenție activitățile cu copiii (manifestările, acțiunile, gesturile), incluse în prima coloniță și bifați în dreptul celor care au avut loc în familia în care ați crescut (colonița 2), care au avut sau au loc în familia actuală (colonița 3) și specificați câteva acțiuni, pe care vă propuneți să le implementați sau să continuați să le realizați (colonița 4):

Activități:	În familia mea de origine	În familia mea actuală	Îmi propun să continui sau să implementez
Participarea tatălui, alături de mamă, la activități de îngrijire a bebelușului: <ul style="list-style-type: none"> • baie • schimbarea scutecului • îmbrăcare în general • hrănire • adormire • masaj • exerciții fizice 			
Implicarea tatălui în activități creative de joc (desen, plastilină)			
Inițierea de către tată activităților dinamice de joc/ Jocuri sportive			
Participarea tatălui în activități educaționale			
Alinarea crizelor de plâns ale copilului de către tată, fără a apela la mamă, dar și fără a brusca copilul			
Realizarea de către mamă a unor munci casnice tipic masculine, „bărbătești” (considerate nontradiționale din perspectiva rolului masculin)			
Realizarea de către tată a unor munci casnice considerate „femeiești”/ (considerate nontradiționale din perspectiva rolului feminin)			
Organizarea în comun sau de către tată, a unor competiții/ serbări/ picnicuri			
Inițierea de către tată, a învățării poeziilor/ cântecelor			
Participarea tatălui la citirea poveștilor			
Plimbarea copilului de către tată, fără mama			
Petrecerea unor vacanțe cu tatăl, fără mama			
Tatăl își ia concediu de îngrijire a copilului bolnav			
Tatăl merge în vizita la medic cu copilul bolnav, fără mama			
Participarea tatălui la ședințele părintești la grădiniță/ școală			
Participarea tatălului la serbările de la grădiniță/ școală			
Tatăl își ia concediu paternal la nașterea copilului			
Tatăl oferă suport copilului la pregătirea temelor			
Tatăl/ mama îmbrățișează/ cuprinde copilul			

Tatăl/ mama sărută copilul			
Tatăl/ mama zilnic exprimă verbal respectul și iubirea sa pentru copil			
Tatăl/ mama zilnic încurajează verbal copilul			
Tatăl/ mama discută cu copilul despre starea emoțională a copilului, încrajându-l să se exprime			
Tatăl/ mama discută cu copilul despre propria stare emoțională			
Tatăl/ mama discută cu copilul relațiile acestuia cu colegii/ prietenii			
Tatăl gătește/ face curat/ spală împreună cu copilul			
Tatăl îngrijește/ culege flori împreună cu copilul			
Tatăl hrănește/ îngrijește pisici, porumbei (altor vietăți) împreună cu copilul			

Evaluarea finală

Participanții vor fi solicitați să completeze un chestionar de evaluare finală (în baza modelului de chestionar din Anexe).

Tema de acasă

Participanții vor fi încurajați să-și aleagă din lista de activități (Activitatea "Modalități specifice pentru implementarea parentajului sensibil la gen"), colonița 4, câteva activități (minim 5 dintre cele pe care nu le-au realizat în mod obișnuit până acum) pe care le vor realiza până la următorul atelier. Întrebări de suport pentru etapa implementării (pentru discuții cu partenerul/ partenera sau de analiză individuală):

- Ce valori dorim să cultivăm copilului nostru?
- Cum dorim să-l creștem și să-l educăm?
- Cum ne vedem rolul nostru de părinte?
- Ce fel de părinți vrem să fim?
- Cât timp și ce fel de interacțiuni vreau să am cu copilul meu?
- Ce convingeri am despre ceea ce mamele/ tații ar trebui să facă/ să nu facă?
- Cum mi-ar plăcea să fiu tratat/ă în cazul în care celălalt nu e de acord cu mine sau despre ceva ce am face cu copilul nostru?
- Cum mi-aș putea sprijini cel mai bine partenerul/a?
- Cum aș putea să-mi susțin ca părinte, cel mai bine pe copilul meu?

Concluziile după realizarea activității selectate vor fi incluse în tema generală pentru etapa de coaching „Agenda în trei părți”.

Fișa Resursă E

CADRUL TEORETIC

Provocările parentajului conștient sensibil la gen

Cu toții vrem să ne simțim realizați/ împliniți nu doar în planul public (în carieră), ci și în planul privat (în familie). Pentru asta este nevoie să știm mai mult despre ceea ce se întâmplă în familie, despre modul cum suntem socializați diferențiat de către familie (și) în funcție de sexul nostru, despre problemele de egalitate și diferență dintre femei și bărbați în familie, despre cum funcționează autoritatea și ierarhia în familie, despre conflictele dintre membrii familiei. Trebuie să privim la familie și din „perspectiva de gen”. Familia produce și transmite mesaje importante despre locul și aspirațiile noastre în societate ca femei și bărbați. Din familie preluăm modele de gen și le reproducem, cu sau fără modificări, la rândul nostru.

Uneori, deși părinții locuiesc împreună, sarcina creșterii copiilor îi revine într-o proporție covârșitoare mamei. Tatăl este prezent fizic, însă absent din punct de vedere emoțional. Unii tați fie nu au suficient timp, fie ajung prea obosiți acasă după o zi de muncă, fie pur și simplu consideră că nu este de datoria lor să se ocupe mai mult de educația copiilor. Aceasta atitudine, însă, îi afectează pe termen lung pe copii, dar și pe tați.

Raportul global cu privire la implicare taților în parentaj, State of The World's Fathers (SOWF)¹⁶, lansat recent și realizat de comunitatea MenCare¹⁷, care promovează o campanie globală pe tema paternității, subliniază că copiii au nevoie de cel puțin un îngrijitor profund implicat și dedicat pentru a se dezvolta, iar acesta poate fi bărbat sau femeie.

Tatăl este o persoană foarte importantă pentru dezvoltarea copilului. Mai mult decât atât, tatăl este, din punct de vedere biologic, la fel de capabil să-și îngrijească copiii precum mamele. În plus, tații care au legături strânse cu copiii lor trăiesc mai mult, au mai puține probleme de sănătate, sunt mai productivi și, în general, mai fericiți. Acestea se numără printre rezultatele importante ale primului raport State of The World's Fathers (SOWF) „Situția taților la nivel mondial”, o analiza privind paternitatea bazată pe sute de studii din toate țările lumii.

Raportul SOWF relevă câteva disparități care persistă de foarte mult timp.

¹⁶ <http://sowf.men-care.org/>

¹⁷ <http://men-care.org/>

Femeile în continuare petrec de 2-10 ori mai mult timp decât bărbații având grijă de copii sau de persoanele mai în vârstă din familia extinsă. Aceste inegalități persistă în ciuda faptului că femeile în ziua de azi reprezintă 40% din forța de muncă globală și 50% din producătorii de hrană ai lumii. Deși în creștere, munca de îngrijire neremunerată din partea bărbaților nu ține pasul cu participarea femeilor la forța de muncă.

De fapt, în nicio țară din lume bărbații și băieții nu împart în mod egal activitățile domestice și de îngrijire, neremunerate, cu femeile și cu fetele. Acest dezechilibru are efecte negative. Dăunează bărbaților, femeilor și copiilor. Femeile pierd oportunități de muncă și venit, iar fetelor li se răpește deseori dreptul la educație în unele țări, ceea ce exacerbează inegalitatea de gen și sărăcia bazată pe gen. Fetele și băieții pierd beneficiile de a avea un tată implicat, iar bărbații ratează legăturile și apropierea pe care le-o oferă paternitatea.

În același studiu se arată că între 61-77% dintre tați spun că ar munci mai puțin dacă acest lucru ar însemna că ar avea mai mult timp cu copiii lor.

Totuși, deși acum în aproape toate țările se oferă concediu de maternitate, doar 92 de țări oferă concediu pentru tați. În jumătate dintre acestea, concediul este sub trei săptămâni. În Islanda, care pare a fi campioana mondială în ceea ce privește utilizarea concediului de paternitate de către bărbați, există în medie 103 zile de concediu plătit, dar reprezintă totuși doar o treime din concediul de maternitate.

Politicile privind concediul pentru tați, dacă sunt create bine, chiar pot transforma relațiile de gen atât acasă, la locul de muncă, cât și în societate. În Anglia, pentru tații care și-au luat concediu după nașterea copilului, probabilitatea să participe la hrănirea bebelușului și să se trezească odată cu bebelușul noaptea, după 8-12 luni, a fost cu 19% mai mare decât în cazul taților care nu și-au luat concediu. Un studiu din Suedia a arătat că fiecare lună în care tații și-au luat concediu de paternitate a crescut venitul mamelor cu 6,7%, măsurat 4 ani mai târziu, mai mult decât pierduseră atunci când și-au luat ele însele concediu de îngrijire a copilului.

De asemenea raportul arată că egalitatea de gen nu poate fi obținută decât dacă bărbații se implică în îngrijirea copiilor și familiilor lor, un subiect aproape inexistent în politicile publice și în discursul public.

În jur de 80% dintre bărbați și băieți vor deveni tați și aproape toți bărbații au măcar o mică legătura cu copiii în relațiile de îngrijire. Acestea pot avea loc într-o familie extinsă sau una restrânsă, cu părinți care trăiesc împreună sau nu. În pofida acestui lucru, implicarea bărbaților abia acum începe să fie introdusă pe agenda globală a egalității de gen.

Atunci când tații vor participa echitabil la activitățile de îngrijire în familie, se vor modifica și natura relațiilor dintre bărbați și femei și copii, deoarece atât mamele, cât și tații ar avea mai mult timp pentru copii, femeilor li se ia o parte din „povara dublă”, iar tații pot să experimenteze bucuria, satisfacția și stresul pozitiv pe care le implică îngrijirea copiilor.

Totodată, asumarea rolului de îngrijire le oferă bărbaților și oportunitatea de a începe să se elibereze de concepțiile înguste de bărbăție și masculinitate, oferindu-le fiilor și fiicelor lor modele pozitive, o sănătate și dezvoltare mai bune și speranțe mai mari pentru viitor.

Natura a înzestrat bărbații din punct de vedere biologic pentru a dezvolta legături emoționale cu copiii la fel de puternice ca și femeile. Cu alte cuvinte, copiii influențează în mod similar dezvoltarea mamelor și taților, la fel cum tații și mamele își influențează copiii.

Studiile au arătat că gradul de implicare a taților în activitățile educaționale ale copiilor diferă mult de la o țară la alta și variază între 10% dintre tați în Swaziland și 79% în Muntenegru, procentul reprezentând ponderea taților care spun că se implica în cel puțin o activitate de învățare cu copiii lor.

Rolurile de sex și de gen

Poate ca vi se pare normal ca, un băiețel să aibă anumite caracteristici psihologice specifice genului său încă de la naștere, studiile, însă, ne-au arătat că lucrurile nu stau întocmai așa și că rolul de sex – mai exact, caracteristicile psihologice ale femeilor și bărbaților, așa cum sunt ele percepute la nivelul majorității – sunt învățate prin contactul cu societatea, aceasta impunând anumite trăsături băieților și altele - fetelor.

Conceptul de sex-rol se poate traduce prin asimetria rolurilor în ceea ce privește bărbații și femeile. Acesta este impus de către societate și poate fi explicat, mai simplu, prin rolurile și atribuțiile pe care gândirea socială le atribuie femeilor și bărbaților. În acest sens, ca și exemplu, sunt modelele tradiționale ale familiilor, în care femeia este cea iubitoare și grijulie, ce are grija de casă și copii, iar bărbatul este cel ce trebuie să aducă sursele financiare.

Într-un alt mod, conceptul de sex-rol este ceea ce societatea așteaptă de la un copil să facă sau să nu facă, în concordanță cu genul sau.

Copilul achiziționează conceptul de sex-rol în cel de-al 3-lea an de viață, până atunci neînțelegând diferențele dintre sexe și felul cum acestea „trebuie” să funcționeze. De aceea există o mare șansă ca el să se uite mirat la părinți, până la această vârstă, dacă acesta îi va spune că anumite acțiuni/lucruri sunt exclusiv pentru sexul opus. Până la 5-6 ani, el va aduna majoritatea informațiilor legate de acesta și, involuntar, va dori să se conformeze lor, acestea înrădăcinându-i-se adânc în propria personalitate.

Efecte ale rolurilor de gen

Singurul efect bun al rolurilor de gen vine din mentalitatea funcționalista, care susține că păstrarea rolurilor tradiționale de gen menține o bună funcționare a societății. Totuși, cât de departe ar fi acum societatea și civilizația dacă la evoluția lor ar fi fost lăsate să își folosească capacitățile și femeile? Dar cum ar arata o lume în care bărbații nu ar dezvolta frustrări interioare foarte multe, din cauza faptului că rolul de gen nu îi lasă să-și exprime sentimentele?

Dezavantajele rolurilor de gen sunt, însă, copleșitoare. Studiile au arătat că printre femeile care au adoptat un rol tradițional feminin, fiind casnice, se numără mai multe cazuri de depresii decât la cele care și-au dezvoltat o cariera.

Stereotipurile de gen

Există nenumărate stereotipuri de gen, atât masculine cât și feminine, multe neavând o bază reală care să le susțină însă, de multe ori, putem asista la felul cum acestea sunt atât de înrădăcinate în gândirea socială încât ele pot fi cu ușurință regăsite în caracteristicile unei persoane. Așadar, dacă ne dorim ca fiul sau fiica să nu cadă pradă unor stereotipuri greșite, în primul rând trebuie să adoptăm un parentaj sensibil la gen și apoi să fim noi înșine, ca părinți, atenți la propriile noastre stereotipuri.

Stereotipurile de gen sunt acele concepții, idei, convingeri și credințe pe care oamenii dintr-o anumită cultură sau societate le au în ceea ce privește așteptările față de cele două sexe.

Astfel, stereotipurile feminine de gen sunt numite „trăsături expresive”, în timp ce cele masculine se găsesc sub forma „trăsăturilor instrumentale”.

Exista diferențe între cele două sexe?

Ca părinți, din dorința de aș educa copilul cât mai bine, oamenii trebuie să aleagă între a-i oferi un model tradițional sau unul modern, specific perioadei în care trăim? Să îi spună băiețelului său că este ok să-și exprime sentimentele și emoțiile? Să își lase fetița să ignore treburile casnice și să se orienteze spre reparatul mașinilor?

În rândul psihologilor nu există dubii în privința acestor lucruri: din punct de vedere psihic, fără influența stereotipurilor de gen, atât femeile cât și bărbații sunt egali, și așa trebuie să fie crescuți, și tratați de societate.

Caracteristicile unui om nu sunt date strict biologice, ci țin cont de multe alte lucruri precum educația, clasa socială, cantitatea de experiențe avute și tipul lor, orientarea sexuală, confesiunea religioasă etc.

Cuplurile care împărtășesc valori tradiționale prin adoptarea rolurilor de gen tradiționale, precum activ/ pasiv, emoțional/ instrumental, rațional/ emoțional, dependent/ independent, au fost demult demontate de către oamenii de știință, iar faptul ca ele încă mai joacă un rol important în societățile de astăzi se datorează strict ignorării acestor dovezi științifice și lipsei de educație.

Originea diferențelor de comportament dintre femei și bărbați a generat, de asemenea, largi controverse, la poluri stând teoriile sociologice, psihologice și teoriile sociobiologice. Unii autori consideră că există diferențe comportamentale innăscute, între bărbați și femei, argumentând că bărbații posedă tendințe biologice către agresivitate, tendințe care lipsesc femeilor, în schimb acestea ar avea înclinații biologice pentru îngrijire. Alți cercetători susțin că nivelul agresivității masculine diferă mult de la o cultură la alta, precum și nivelul blândeții și pasivității feminine. Iar faptul că o trăsătură este mai universală nu poate demonstra ca are și un fond genetic, aceasta putând fi creată de factori culturali generali.

Unii cercetători subliniază că un rol important îl au diferențele hormonale dintre sexe. Astfel, se consideră că testosteronul – hormonul sexual masculin – se asociază cu tendința masculină către violență.

Aceste teorii au fost contrazise de alți autori.

Totuși, cei mai mulți autori sunt de părere că diferențele de comportament dintre bărbați și femei se produc mai ales în urma învățării sociale a identității feminine sau masculine,

deci a feminității sau a masculinității. Un rol important în acest sens îl are socializarea de gen, adică învățarea rolurilor de gen prin intermediul factorilor sociali precum familia, factorii mediatici și educaționali instituționali.

Iar micile diferențe existente la naștere între creierul băieților și al fetelor se amplifică odată cu trecerea anilor pe măsură ce părinții, educatorii, profesorii și întreaga societate întăresc în mod inconștient stereotipurile de gen. Desigur că genele și hormonii au un rol important în crearea diferențelor de gen (mai ales prin îngroșarea vocii la băieți, asociată imediat cu puterea), însă factorii sociali – felul în care le vorbim fetelor și băieților, îi care îi tratăm, prin care le încurajăm sau nu spiritul de inițiativă, emotivitatea, etc. – se dovedesc a fi mult mai importanți decât se credea până la apariția studiilor din neuro-științe și psihologie.

Într-o lume din ce în ce mai complexă și mai competitivă, trebuie să cultivăm mai multă inteligență emoțională la băieți și mai multe înclinații tehnice la fete. Doar astfel, și individul, și societatea va avea de câștigat.

Socializarea de gen și identitatea de gen

Familia are cel mai important rol în formarea copiilor. „Cei șapte ani de acasă” sunt opera părinților și a mediului familial în care cresc copiii. Copilul învață în familie limbajul culturii în care trăiește, deprinde normele, atitudinile, valorile și comportamentele necesare pentru a se integra în societate. Toate aceste procese de socializare au și o „dimensiune de gen” - adică sunt lecții care se predau diferit fetelor și băieților, fiind lecții comunicate de oameni foarte importanți pentru copil, oameni care au propriile lor prejudecăți (inclusiv de gen), prejudecăți pe care, voluntar sau involuntar, le transmit și copiilor.

Răspunsul la întrebarea „fată sau băiat?” este unul foarte important pentru tot ce urmează în viața fiecăruia. În funcție de el, părinții (și apoi rudele, prietenii, colegii, profesorii, angajatorii, reprezentanții bisericii, politicienii) încep socializarea de gen, proces prin care deseori se accentuează diferențele și nu asemănările dintre fete și băieți astfel încât, treptat, pare că fetele și băieții fac parte din lumi total diferite.

Familia ocupă un loc important în socializarea de gen prin faptul că furnizează un ansamblu de roluri distincte în funcție de sexul copilului, roluri pe care acesta le va prelua ulterior. Astfel, copiii se joacă „de-a mama și de-a tata” conștientizând existența diferențelor comportamentale dintre cei doi, asumându-și rolurile specifice fiecăruia. Copiii observă faptul că adulții se comporta în mod diferit cu fetele și băieții (greșeală mare, ar spune unii psihologi), observă

faptul ca femeile folosesc anumite tipuri de parfumuri, diferite de cele ale bărbaților, că poarta haine distincte, de asemenea observă diferențe în coafură, etc. Se consideră că la 2 ani copiii au deja o înțelegere parțială a genului, știind dacă ei sunt fete sau băieți și știind să-i catalogheze pe ceilalți. Mai târziu (5-6 ani), ei vor ști că diferențele dintre băieți și fete sunt determinate și anatomic.

Nu doar părinții tratează diferit copilul său în funcție de gen (prin intonație, jocuri, activități, reguli, etc.), ci și industria (jocurilor și a hainelor, în special). Acestea accentuează diferențele dintre atributele masculinității și cele ale feminității; chiar și jucăriile care par a fi neutre, de exemplu animalele din pluș, nu sunt chiar așa – pisicuțele, iepurașii sunt recomandate fetelor (fiind preponderent de culoare roz), în timp ce băieților li se oferă animale din plus care exprima forță, putere ca de exemplu, leii, tigrii, etc. Există și studii care analizează cărțile pentru copii și care au descoperit diferențe clare între rolurile genurilor. Astfel, băieții joacă roluri mult mai importante decât fetele și desfășoară activități care presupun putere și independență, fiind înfățișați ca eroi, luptători, polițiști, judecători, regi, etc. Pe de alta parte, fetele sunt mai pasive (își așteaptă prinții să le salveze) și desfășoară activități în interior (gătesc, fac curățenie, așteaptă întoarcerea acasă a personajelor masculine).

În prezent, lucrurile s-au mai schimbat, în special în privința programelor de televiziune, dar foarte multe cărți pentru copii și-au păstrat caracterul tradiționalist, anacronic.

Se poate concluziona faptul că identitatea de gen reprezintă o componentă de baza a conștiinței de sine, iar formarea și dezvoltarea acesteia depinde de numeroși factori, atât biologici, cât mai ales socio-culturali. Echilibrul psihic al individului este dat și de modul în care se formează copilul și se practică identitatea de gen, fără stereotipii și presiuni. Rolul părinților în acest sens este să însoțească copilul pe durata dezvoltării sale și conturării individualității, fără a deturna aceste procese.

Violența în familie

Familia nu este întotdeauna un mediu armonios și de echilibru pentru copil. Deseori, negocierile de putere dintre membrii ei duc la tensiuni, conflicte, certuri, neînțelegeri care degenerază în acte de violență domestică. Femeile, copiii și persoanele în vârstă sunt de cele mai multe ori victimele actelor de violență domestică care se pot manifesta în diverse moduri: atacul fizic sau sexual, intimidări sau abuzuri verbale, distrugerea bunurilor victimei, izolare de prieteni/familie, amenințări, controlul banilor etc.

Violența în familie este un fenomen social (nu doar izolat/individual). Ceea ce se vede (din datele statistice) este doar vârful icebergului. Cum „rufele murdare se spală în familie” – de multe ori de jenă, de frică, din lipsă de informare, victimele nu declară cazurile de violență domestică.

De multe ori copiii care cresc în familii violente prezintă:

- probleme fizice: boli inexplicabile, sunt expuși la accidente în casă și în afara casei, se dezvoltă fizic mai lent;
- probleme emoționale și mentale: anxietate mărită, sentiment de culpabilitate, frica de abandon, izolare, mânie, frica de răniri și moarte;
- probleme psihologice: neîncredere în sine, depresie, comparare cu viața mai fericită a colegilor Identificare cu eroi negativi;
- probleme de comportament: agresivitate sau pasivitate la agresiunile celorlalți, probleme cu somnul, enurezis, bătaie, fuga de acasă, sarcini la vârste mici, relații întâmplătoare pentru a scăpa de acasă, mutilare, consum de droguri și alcool, comportament defensiv cu minciuna;
- probleme școlare: exmatriculare, schimbări bruște în performanțele școlare, lipsă de concentrare, lipsă de maniere sociale și dezadaptare școlară.

Asumarea parentajului conștient sensibil la gen

Copiii noștri fac ceea ce facem și nu ceea ce spunem. Reacțiile noastre modelează comportamentul celor mici, iar rolurile de gen se formează prin intermediul socializării. Cea mai importantă vârstă pentru formarea identității de gen este cea cuprinsă între 2-3 și 6 ani, când capacitatea de asimilare a copiilor este foarte mare. În această perioadă, este bine să fim deosebit de atenți cum ne creștem copiii. Băieții care sunt serviți și își văd mamele doar în ipostaza de bucătăreasă și ocupându-se de treburile casnice vor crede că acesta este rolul tuturor mamelor și al femeilor. Fetițele crescute astfel vor avea tendința să se identifice cu mamele lor și să li se pară normal să-și asume toate aceste responsabilități. Este important ca părinții să le ofere copiilor atât modele de gen specifice, cât și pe cele de gen nespecifice. O activitate specifică genului ar fi, la fete, jocul cu mărgelele, iar o activitate nespecifică genului, ar fi jocul cu ciocanul sau cu mașinuțele.

De multe ori, le insuflăm copiilor noștri în mod neintenționat stereotipiile de gen, prin interacțiunile și reacțiile noastre. Fetele de exemplu, sunt încurajate să se joace cu păpuși și cu ustensiile de bucătărie. Prin intermediul acestor activități, fetele au ocazia să exerseze instinctul matern și cel de în-

grijire. Jocul de rol le oferă fetițelor ocazia să se identifice cu mamele lor, să învețe cum să-și crească copilul și să-și îngrijească familia. Băieții primesc mult mai rar păpuși, iar în camerele lor foarte rar se întâmplă să găsim ustensii de bucătărie. De parcă ei nu tot urmează să devină părinți la maturitate... Sau nu vor avea nevoie de mâncare...

Într-o familie modernă însă, ambii părinți trebuie să se implice atât în treburile casnice, cât și în creșterea copilului. Ambii părinți au un loc de muncă, petrec la fel de mult timp la serviciu. Ambii părinți pleacă acasă oboseți după o zi de muncă, chiar dacă, de obicei, unul dintre ei este remunerat mai bine (femeile câștigă în medie 88% din venitul mediu al unui bărbat). Venitul mai mare al unuia dintre parteneri însă nu-i dă dreptul acestuia să fie scutit de treburile casnice.

Se poate întâmpla ca, în ciuda faptului că ne străduim să-i ferim pe copiii noștri de stereotipiile legate de gen, ei totuși absorb convingerile promovate de societate. O fetiță poate alege să devină profesoară, pentru că toate cadrele didactice pe care le-a îndrăgît au fost femei.

Ca părinți trebuie să ținem cont de faptul că societatea este suficient de puternică, încât să ne poată influența comportamentul și deciziile legate de carieră. Nu avem cum să ne ferim copiii de aceste influențe, dar unitatea familiei poate diminua dezvoltarea stereotipiilor de gen. Din aceste motive, este important ca odraslele noastre să nu ne vadă ocupându-ne numai de activitățile specifice genului nostru (de gospodărie sau de reparații).

Ambii părinți ar trebui să arate în egală măsură că ceea ce fac acasă și la locul de muncă este important și folositor. E indicat ca copilul să vadă și o mamă eficientă, „descurcăreață” (care poate să bată un cui în perete sau să schimbe un bec), dar și un tată „slab”, sensibilizat de o melodie sau o veste tristă.

Astfel, este de asemenea important ca părinții să încurajeze la copii atât modele de gen specifice, cât și pe cele de gen nespecifice: o activitate specifică genului cum ar fi la băieți jocul cu mașini, cât și o activitate nespecifică genului, cum ar fi tot la băieți jocul cu obiecte de uz casnic.

În societățile contemporane se întâlnesc tot mai multe familii (mai ales tinere) în care se negociază distribuția sarcinilor, a timpului, a banilor, în care ambii parteneri au cariere frumoase fiind deopotrivă preocupați de creșterea copiilor, în care deciziile, prioritățile și strategiile de viață se iau în comun. Mulți dintre acești tineri provin din familii de tip tradițional în care există o distincție netă între roluri și

în care, de cele mai multe ori, bărbatul decide și femeia se supune. Și totuși ei nu reproduc, ci se dezic de modelul în care au fost socializați.

Pentru că lumea este într-o continuă schimbare, societățile adoptă noi valori și norme culturale, iar altfel de influențe sunt mai puternice în opțiunile de viață ale oamenilor cu minta deschisă, care ajung să dezvolte parteneriate de gen autentice în viața de familie și să le reproducă și în spațiul public.

Rezumatul modului

Fără îndoială, genul contează, în creșterea și educația copilului și în tot ce facem, ca ființe umane. Dar dacă vom acorda atenție diferențelor între sexe, și nu valorilor, afinităților, potențialelor noastre, atunci nu vom evolua, ca societate și ca indivizi, deopotrivă. După ani mulți de lupte pentru drepturi și oportunități egale, nimeni nu vrea să fie pierdute progresele atinse până acum, din cauza stereotipurilor distorsionate legate de fete și băieți, femei și bărbați.

De aceea este foarte important ca părinții, cadrele didactice și alți adulți care interacționează cu copiii, să diminueze aceste diferențe prin dezvoltarea tuturor abilităților cognitive, sociale, personale și emoționale atât la fete, cât și la băieți. Toate domeniile inteligenței trebuie cultivate la ambele sexe pentru ca copilul să decidă ulterior în care se va specializa și activa, deoarece studiile arată că succesul în lumea de astăzi depinde de totalitate vastă de caracteristici, puncte tari ale bărbaților și femeilor, deopotrivă – vorbit, citit, scris, matematică, orientare în spațiu, dexterități mecanice, tehnologii și aptitudini fizice, dar și capacitate de empatie și perseverență, asertivitate și sensibilitate, curaj și tenacitate.

Astfel, dacă activitățile băieților și fetelor se vor asemăna, atunci diferențele dintre ei își vor diminua amploarea, sporind șansele de a dezvolta un set echilibrat de aptitudini și competențe atât la fete, cât și la băieți.

Diferențele de gen afectează majoritatea copiilor prin privarea lor de anumite oportunități de dezvoltare. Toți cei care se implică în educația copiilor, de la părinți până la cadre didactice și formatori trebuie să cunoască problematica diferențelor de gen și necesitatea valorificării acestora și depășirii limitelor impuse de aceste diferențe.

Adevărata provocare este aceea de a recunoaște și utiliza înțelegerea de care dispunem cu privire la diferențele dintre sexe pentru a-i ajuta pe copii să se dezvolte liber, fără ca diferențele de gen să le limiteze devenirea și esența.

MODULUL 3.

COMUNICAREA NONVIOLENTĂ – MODEL PENTRU SCHIMBARE SOCIALĂ

SCOPUL

Acumularea de informații și achiziționarea de deprinderi optime pentru dezvoltarea competențelor de comunicare nonviolentă (personale, sociale, metodologice și tehnice) în vederea adoptării unei comunicări nonviolente ca model pentru schimbare socială.

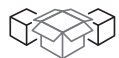

OBIECTIVE

- Familiarizarea cu particularitățile comunicării nonviolente;
- Dobândirea unor abilități specifice de comunicare nonviolentă;
- Dezvoltarea competențelor de comunicare nonviolentă;
- Promovarea schimbării sociale prin intermediul comunicării nonviolente.

DURATA 8 ore

MATERIALE NECESARE

Tablă și cretă sau Flipchart și foi de poster, hârtie A4, foi adezive, carioci, fișe cartonate de diferite culori, pixuri.

METODOLOGIE

Evocare – Realizarea Sensului – Reflecție - Extindere.

Activități interactive, desfășurate în grupuri mici; tehnici adaptate de gândire critică; prezentări ale facilitatorului/ facilitatoare și suport vizual.

MESAJE CHEIE

Teoria și practica comunicării nonviolente ne arată cum putem aduce o schimbare în lumea noastră prin cultivarea principiilor Comunicării Nonviolente; cum să facem diferența între nevoile umane de bază pe care vrem să ni le împlinim și strategiile la care recurgem pentru a face acest lucru; dar și cum să ne conectăm profund cu valorile care ne motivează implicarea în schimbarea socială.

NOTE DE PLANIFICARE

Înainte de desfășurarea modului facilitatorul/facilitatoarea va studia cadrul teoretic al subiectelor modului și cărțile „Comunicarea non-violentă – un limbaj al vieții” și „Nonviolent communication: a model for social change”.

Odată cu distribuirea agendei și a altor materiale de lucru, până la începerea primei sesiuni de lucru, solicitați participanții să completeze chestionarul de evaluare inițială (a se vedea modele în Anexe).

PAȘI

Sesiunea I. Evocarea

I.1 Activitatea „Perechi de detectivi”

I.2 Activitatea „Ce este și ce nu este comunicarea nonviolentă?”

Sesiunea II. Realizarea Sensului

II.1 Activitatea „Comunicarea nonviolentă sub lupă”

Sesiunea III. Reflecția

III.1 Activitatea „Aplicarea comunicării nonviolente pentru schimbarea personală și socială”

Sesiunea IV. Extinderea

IV.1 Activitatea „Găsește pe cineva care...”

IV.2 Evaluarea finală și Tema pentru acasă

FIȘE RESURSA

Fișa resursă A

Sesiunea I. EVOCAREA

1.1 Activitatea „Perechi de detectivi”

Algoritmul de lucru

1. La cererea facilitatorului/ facilitatoarei, participanții denumesc animalele lor preferate și motivul pentru care le preferă.
2. Facilitatorul le va prezenta două ilustrate cu o girafă și un șacal. Participanții trebuie să recunoască animalele din imagini și să spună ce știu despre ele și pe care dintre cele două animale îl consideră bun, pe care îl consideră rău și de ce.
3. Astfel, facilitatorul/ facilitatoarea poate specifica noțiunile de „limbaj agresiv” și „limbaj nonviolent”, solicită participanților să asocieze fiecare dintre cele două animale cu una dintre cele două forme de limbaj, care li s-ar potrivi dacă ar putea vorbi, etc.
4. Facilitatorul/ facilitatoarea va modera discuția spre a ajunge la concluzia că limbajul de girafă este unul nonviolent și corespunde observării comportamentului și descrierii lui, iar limbajul de șacal este unul agresiv, corespunzător evaluărilor, „etichetelor”.
5. Pentru a exemplifica, facilitatorul/ facilitatoarea poate oferi un exemplu participanților: Vorbind despre lucrarea unui coleg de clasă, cineva, utilizând Limbajul de girafă ar putea zice: „Lucrarea ta are pete și găuri!” (observare, descriere). Iar altcineva, utilizând limbajul de șacal ar putea zice: „Lucrarea ta este mizerabilă!” (evaluare, etichetare).
6. După discuții pe marginea exemplului, facilitatorul/ facilitatoarea va anunța participanții că urmează activitatea „Perechi de detectivi”.
7. Fiecare va alege un bilețel dintr-un coșuleț, pe care este notată o propoziție, fie o observație, fie o evaluare (a se vedea Fișa de lucru).
8. După ce fiecare participant/ă citește propoziția de pe propriul bilețel pleacă în căutarea colegului care are o propoziție „înrudită” cu a lui. Adică, participantul a cărui propoziție descrie un comportament îl caută pe cel a cărui propoziție evaluează același comportament și invers. Când s-au găsit cei doi „detectivi” vin în fața grupului, în pereche.

9. După ce au fost formate toate perechile de detectivi, pe rând, fiecare pereche de bilețele este lipită pe un poster. Facilitatorul va nota în prealabil pe poster titlul fiecărei coloane de bilețele care urmează a fi lipite: „Observație/Descriere” sau „Evaluare/ Etichetare”.

10. La sfârșitul activității se poartă o discuție privind limbajul pe care participanții preferă să-l folosească când cineva li se adresează sau se referă la propria lor persoană și de ce.

Variațiuni:

- Pentru ca activitatea să fie mai antrenantă, facilitatorul/ facilitatoarea poate cere participanților să realizeze sarcina cât mai repede, premiind primele perechi de detectivi.

Fișa de lucru. Perechi de detectivi

Ea mi-a dat o prăjitură.	Ea este generoasă.
Ultima dată când ne-am jucat împreună am sfârșit prin a mă răni.	Tu joci prea dur.
Adesea ea intră în fața celorlalți la rând.	Ei nu-i pasă de ceilalți.
I-a spus mamei că nu el a spart geamul, deși eu l-am văzut când l-a spart.	Este un mincinos.
Profesoara mi-a spus să nu te mai ameninț.	Tu ești favoritul profesoarei.
Am primit o notă mică la matematică.	Profesorul/ profesoara este sever/ă.
El mi-a cerut să intru în joc.	El este prietenos.
Nu ai rezolvat problema.	Ești prost/proastă.
El m-a împins în afara rândului.	El este agresiv.
El i-a spus profesorului că l-am jignit.	El este un pârâcios.
Miruna mi-a spus că sunt prost.	Miruna este rea.
Ea mi-a luat creionul fără să mă întreb.	Ea este nepoliticoasă.
Nu mi-a plăcut filmul acesta.	A fost un film îngrozitor.
Radu bate cu pumnul în masă.	Radu este foarte furios.
Te miști înainte și înapoi pe scaun, iar acesta se înclină.	Ești foarte agitat/ă.

1.2 Activitatea „Ce este și ce nu este comunicarea nonviolentă?”¹⁸

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va scrie în prealabil pe foi diverse citate din cadrul teoretic cu referință la tema activității.
2. Grupul mare este împărțit în două grupuri mai mici, cu număr egal de participanți, cărora le sunt distribuite diverse citate.
3. În baza acestora, participanții vor discuta și vor agree, prin cooperare, care sunt elementele distincte pentru tema abordată, și vor scrie pe două coli de poster, cât mai multe caracteristici pentru „Ce este comunicarea nonviolentă” și „Ce nu este comunicarea nonviolentă”.
4. Participanții sunt încurajați să identifice câteva proverbe și zicători care abordează tema activității.
5. Când ambele echipe au încheiat lucrul, se decide forma de prezentare (joc de rol, prezentarea orală a conținuturilor de pe poster, etc.) a activității realizate de fiecare echipă.
6. Facilitatorul/ facilitatoarea distribuie textul integral spre a fi studiat de către participanți, iar după lecturarea acestuia solicită participanții să spună dacă mai sunt și alte citate relevante în text, pe care ar vrea să le invoce pentru a descrie mai elocvent tema abordată.

Variațiuni:

- În loc de citate din textul de studiu, pot fi propuse participanții afirmații pe care aceștia să le analizeze din perspectiva sarcinii formulate.
- Se pot propune spre analiza și proverbe, zicători sau fragmente din opere clasice. În asemenea caz, se va omite punctul 4 din algoritmul propus.

¹⁸ Versiune adaptată a tehnicii “Citate” – metodă de lucru utilizată pentru examinarea unui fenomen, personalități, eveniment, care constă în facilitarea discuțiilor pe marginea unor citate, care să motiveze participanții spre studierea mai detaliată a acelu fenomen, eveniment, etc.

Sesiunea II. REALIZAREA SENSULUI

II.1 Activitatea „Comunicarea nonviolentă sub lupă”¹⁹

Algoritm de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va avea pregătit în prealabil un cub cu inscripțiile corespunzătoare tehnicii pe fiecare față. Prezentând complexitatea comunicării nonviolente și multiplele sale implicații, facilitatorul/ facilitatoarea va prezenta și laturile cubului, explicând în același timp și aplicarea tehnicii în această activitate.

De exemplu: Cubul are șase fețe pe care sunt scrise, într-o anumită ordine, verbe care semnifică șase operații de gândire, după cum urmează:

- Definește/ descrie.
Înainte de a începe să comunicăm despre ceva, este important să definim termenii, să convenim asupra definițiilor, raportându-ne la surse credibile. Dacă nu există o asemenea definiție elaborată deja de cineva, vom descrie noi înșine situația/ fenomenul, reieșind din informațiile pe care le cunoaștem deja.
  - Compară.
Esențial la această etapă este să legăm informațiile noi de cele deja cunoscute/ asimilate. Operațiunea de comparare ne va ajuta să vedem specificul, particularitățile fenomenului studiat, în raport cu altele, cunoscute deja.
  - Asociază.
Fiecare situație/ fenomen/ subiect examinat poate declanșa anumite asociații, ducându-vă cu gândul la diferite concepte, locuri, afinități, etc.
  - Analizează.
La această etapă se vor descifra toate structurile, elementele, principiile, strategiile etc. ale fenomenului studiat.
  - Aplică.
Aici e indicat să analizați posibilitățile de aplicare practică a fenomenului studiat și să propuneți contexte din viață reală în care poate fi inclus fenomenul studiat.
  - Apreciază/ Argumentează (pro sau contra).
Nota finală a activității de descriere a fenomenului comunicării nonviolente este aprecierea argumentată a valorii acestui proces, exprimată de fiecare; atitudinea putând fi una pozitivă sau negativă.
2. Facilitatorul va împărți grupul mare în câteva grupuri mai mici (3-4) și va alocă 15 minute pentru ca fiecare grup să-și pregătească descrierea exhaustivă a fenomenului comunicării nonviolente.

¹⁹ Versiune adaptată a tehnicii "Cubul" – metodă de examinare exhaustivă a unui subiect, de organizare a cunoștințelor deja deținute și de asimilare a altora noi; utilă pentru dezbaterăa unui subiect și formularea opiniei personale.

3. Pentru etapa de aplicare (nr.5), grupurile sunt invitate să pregătească un scurt joc de rol cu o secvență din viața reală în care ar putea aplica comunicarea nonviolentă.

4. Când timpul a expirat, fiecare echipă va citi/ prezenta descrierea exhaustivă elaborată și vor intercala în aceasta, și etapa a 5-a, de prezentare a jocului de rol, urmând ca la finală să expună aprecierea argumentată asupra comunicării nonviolente.

Variațiuni:

- Dacă grupul este mare, se poate decide aplicarea tehnicii pentru lucrul în perechi, omițându-se în asemenea caz jocul de rol.
- Dacă grupul este mic (până la 12 persoane), se poate realiza activitatea lucrându-se în mod individual.
- Dacă grupul este foarte mare (mai mult de 18 persoane), se vor parcurge toate etapele tehnicii, iar grupurile vor prezenta doar jocul de rol și argumentarea finală, fără a se citi întreaga descriere.

Sesiunea III. REFLECȚIA

III.1 Activitatea „Aplicarea comunicării nonviolente pentru schimbarea personală și socială”²⁰

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va aborda câteva minute aspectele dilematice ale aplicabilității comunicării nonviolente, atât în spațiul personal, cât și extins, social. Fără a da verdicte sau a-și exprima propriul punct de vedere cu privire la aceasta.
2. Facilitatorul/ facilitatoarea va pregăti în prealabil 6 pălării (sau orice le-ar putea înlocui) de următoarele culori: alb, roșu, galben, verde, albastru și negru.
3. Facilitatorul/ facilitatoarea va împărți grupul în 6 grupuri mai mici și distribui pălăriile în mod aleatoriu câte unui membru al fiecărui grup mic, iar culoarea în acest caz, va determina și rolul pe care îl vor juca membrii grupului. Sarcina grupului este să discute despre aplicabilitatea comunicării nonviolente atât în vederea transformărilor personale, cât și a celor sociale.
4. Pentru realizarea obiectivelor acestei activități, este important ca participanții să cunoască semnificația fiecărei culori, după cum urmează:
  - Pălăria albă: Oferă o privire obiectivă asupra informațiilor; este neutră; este concentrată pe fapte obiective și imagini clare; stă sub semnul gândirii obiective;
  - Pălăria roșie: Dă frâu liber imaginației și sentimentelor; oferă o perspectivă emoțională asupra evenimentelor; poate însemna și supărarea sau furia; descătușează stările afective;
  - Pălăria neagră: Exprimă prudență, grija, avertismentul, judecata; oferă o perspectivă întunecoasă, tristă, sumbră asupra situației în discuție; este perspectiva gândirii negative, pesimiste;
  - Pălăria galbenă: Oferă o perspectivă pozitivă și constructivă asupra situației; simbolizează lumina soarelui, strălucirea, optimismul; este gândirea optimistă, constructivă pe un fundament logic;
  - Pălăria verde: Exprimă ideile noi, stimulând gândirea creativă; este verdele proaspăt al ierbii, al vegetației, al abundenței; este simbolul fertilității, al producției de idei noi, inovatoare;
  - Pălăria albastră: Exprimă controlul procesului de gândire; este culoarea cerului care este deasupra tuturor, atotvăzător și atotcunoscător; supraveghează și dirijează bunul mers al activității; este preocuparea de a controla și de a organiza.

²⁰ Versiune adaptată a metodei "Pălăriile gânditoare" – tehnică interactivă, care stimulează creativitatea și gândirea critică a participanților, și reclamă o analiză multispectuală a unui fenomen.

Altfel spus:

- Pălăria albastră → **clarifică** (definește problema; apoi la runde mai avansate: alege soluția corectă și trece mai departe)
- Pălăria albă → **informează** (oferă informații și materiale disponibile în legătură cu problema discutată; la runde mai avansate de dialog: leagă soluțiile de informațiile disponibile, răspunzând la întrebări de genul: „Au soluțiile propuse o bază informațională?”);
- Pălăria verde → **generează idei** și noi eforturi (propune soluții posibile)
- Pălăria galbenă → **aduce beneficii** în mod creativ (caută posibilități reale de realizare a soluțiilor propuse);
- Pălăria neagră → **identifică greșelile** (evidențiază punctele slabe ale fiecărei soluții propuse)
- Pălăria roșie → **spune ce simte** despre cazul supus discuțiilor (stimulează participanții să răspundă la întrebări de genul: „Ce simțiți în legătură cu soluțiile propuse?”);

5. Pentru a simplifica sarcina grupurilor, facilitatorul/ facilitatoarea poate decide să le distribuie o succintă descriere, în baza căreia, echipele să-și pregătească intervențiile.

6. După ce participanții înțeleg rolul pe care trebuie să-l joace, se dă startul discuțiilor. Facilitatorul/ facilitatoarea va modera discuțiile astfel încât să nu fie monopolizată discuție de către vreun grup de pălării. Scopul este de a aborda cât mai nuanțat subiectul adus în discuție și de a analiza toate implicațiile acestuia.

7. Activitatea se va încheia cu o debriefare amplă. După care fiecare participant va spune la ce concluzie a ajuns. Rolul facilitatorului/ facilitatoarei este de a declanșa o atitudine proactivă cu referire la comunicarea nonviolentă.

Sesiunea IV. EXTINDEREA

IV.1 Activitatea „Găsește pe cineva care...”²¹

Algoritm de lucru

1. Facilitatorul va sumariza principalele elemente ale comunicării nonviolente și angajamentul personal pe care ni-l putem asuma pentru a determina schimbarea socială în sfera comunicării dintre oameni. El/ ea va face referință la aprecierile participanților din activitățile precedente și la îndemnul lui Gandhi, „Fii tu schimbarea pe care vrei să o vezi în lume”.
2. Pentru a menține atitudinea proactivă și de angajare a participanților, facilitatorul/ facilitatoarea va propune realizarea activității „Găsește pe cineva care...”.
3. Facilitatorul/ facilitatoarea va distribui tuturor participanților fișa de lucru inserată mai jos.
4. După desfășurarea activității, se discută în grup cine și pentru ce angajamente a confirmat. Facilitatorul/ facilitatoarea va sumariza activitatea prin a sublinia că exact aceasta va fi tema de acasă a fiecăruia, urmând ca participanții să noteze informațiile despre realizarea activităților (situația, concluziile și alte detalii) pentru etapa de coaching în baza fișei de lucru „Agenda în trei părți”.

Variațiune

- Activitatea se poate realiza în mod individual, după care se va discuta în plen opțiunile și motivația fiecăruia pentru realizarea activităților planificate.

Evaluarea finală

Participanții vor fi solicitați să completeze un chestionar de evaluare finală (în baza modelului de chestionar din Anexe).

Tema de acasă

Participanții vor fi încurajați să-și aleagă din lista de activități confirmate colegilor (Activitatea „Găsește pe cineva care...”), câteva activități (minim 5 dintre cele pe care nu le-au realizat în mod obișnuit până acum) pe care le vor realiza până la următorul atelier. Întrebări de suport pentru etapa implementării (pentru discuții cu partenerul/ partenera sau de analiză individuală):

- Care este cea mai mare provocare a mea în calea comunicării nonviolente?
- Cum putem aplica CNV în familie, în relație cu copilul?
- Cum ne vedem rolul nostru în comunitate, de promovare a CNV?
- Cât timp alocăm interacțiunilor autentice cu copilul nostru?
- Cum să ne transformăm pe noi ca să putem facilita transformarea altora?

²¹ Versiune adaptată a metodei “Pălăriile gânditoare” – tehnică interactivă, care stimulează creativitatea și gândirea critică a participanților, și reclamă o analiză multispectuală a unui fenomen.

Instrucțiune: La semnalul facilitatorului/-oarei circulați prin sala de curs și întrebați cât mai mulți colegi dacă planifică să realizeze activitățile descrise mai jos, citind din tabel câte una dintre acestea. Când cineva vă răspunde afirmativ, notați prenumele în spațiul rezervat. Atunci când aveți tabelul completat cu prenumele colegilor, exclamați „Bingo!”. Activitatea se va opri în acest moment, urmând o discuție despre cine și ce și-a propus să realizeze.

Activitate/ atitudine/ stare	Prenume coleg/ă
Observă oamenii din jur fără să judece, să evalueze, să eticheteze	
Identifică propriile sentimente și le comunică nonabuziv	
Învață 20 cuvinte noi care exprimă sentimente/ emoții/ stări	
Ascultă cu empatie copilul/ partenerul/-rei	
Manifestă vulnerabilitatea în față copilului/ partenerului/-rei	
Înlocuiește „trebuie să” cu „vreau să...” sau „aleg să...”	
Recunoaște și exprimă furia în mod nonabuziv	
Aprecia zilnic, în manieră constructivă, copilul/ partenerul/-a	
Primește aprecierile altora fără sentimente de superioritate sau falsă modestie	
Folosește aprecierile adresate cuiva nu pentru a manipula, ci pentru a aprecia de reușita lor	
Dezvăluie trăirile personale cuiva apropiat, fără a le diagnostica sau eticheta	
Se concentrează pe ceea ce vrea să-i reușească copilului/ partenerului/-rei, nu pe ceea ce a greșit	
Este atent/ă la propriile convingeri de gen, cu privire la educația fetelor și a băieților	
Nu retrage privilegiile copilului pentru a-l pedepsi	
Este conștient/ă de gândurile violente care îi apar, fără a se blama pentru ele, dar și fără a le pune în acțiune	
Respiră profund de câteva ori când va fi furios/ furioasă	
Nu dă vina pe sine sau pe alții când voi fi în situații dificile, ci voi analiza detașat, ca o Girafă, situația	
Își conștientizează furia, ca semnal de alarmă, și o potolește, fără a abuza pe cineva	
În raport cu copii și familia, acționează din dorință, nu din frică, vină sau obligație	
Acceptă refuzul cuiva fără să se supere sau să se răzbune	
Refuză cu empatie și onestitate, copilul, partenerul/-a sau alți membri ai familiei, fără a se simți vinovat/ă	

Fișa Resursă E

CADRUL TEORETIC

Comunicarea nonviolentă este un proces de comunicare conceptualizat și promovat de psihologul american Marshall Rosenberg, care este folosit ca model pentru determinarea unor schimbări calitative în societatea contemporană cu privire la relațiile umane și bunăstarea psihologică a oamenilor, în scopul prevenirii violenței și a conflictelor sau soluționarea acestora prin intermediul unor strategii funcționale.

Comunicarea nonviolentă se concentrează pe trei aspecte ale comunicării:

- empatie față de propria persoană (definită ca o conștientizare profundă și plină de compasiune a propriei experiențe de interior),
- empatie față de o altă persoană (definită ca ascultarea altuia cu o compasiune profundă),
- exprimare de sine (definită ca fiind exprimarea de sine autentică, într-un mod în care să inspire compasiune celorlalți).

Comunicarea nonviolentă se bazează pe ideea că toate ființele umane au capacitatea de compasiune și recurg la violență sau la un comportament care dăunează altora, numai atunci când nu cunosc strategii mai eficiente pentru a-și satisface nevoile. Modelele de gândire și felul de exprimare verbale care conduc la utilizarea violenței (psihologică și fizică) sunt învățate prin cultură. Teoria comunicării nonviolente presupune că tot comportamentul uman provine de la încercările de a satisface nevoile umane universale, nevoi care nu sunt în conflict. Mai degrabă, conflictul apare atunci când strategiile de satisfacere a nevoilor nu sunt alese bine sau sunt disfuncționale.

Comunicarea nonviolentă include o metodă simplă de comunicare clară, empatică, formată din patru etape:

- Observațiile
- Sentimentele
- Nevoile
- Cererile

Comunicarea nonviolentă își propune să găsească o cale prin care cei implicați să obțină rezultatele care contează cu adevărat pentru ei, fără a se folosi de sentimente precum

vinovăție, umilire, rușine, vină, constrângere, abuz sau amenințări. Pentru rezolvarea conflictelor este extrem de utilă conectarea cu alte persoane și conștientizarea modului în care trăiești, precum și adaptarea la nevoile autentice, atât personale, cât și a celor din jur.

Procesul Comunicării Nonviolente ne încurajează să ne concentrăm asupra a ceea ce observăm și să facem o diferențiere clară între această observație și interpretările sau judecățile noastre; de asemenea, ne învață să creăm o legătură între gândurile și sentimentele noastre și nevoile sau valorile care se află la baza lor (ex. sprijin, protecție, iubire); nu în ultimul rând, învățăm să identificăm și să exprimăm clar strategiile de împlinire a nevoilor respective.

Aceste abilități ne ajută să trecem de la un limbaj al criticii, învinovățirii și pretențiilor, la un limbaj bazat pe nevoi umane, care ne conectează în mod conștient la calitățile universale care ne susțin și ne îmbogățesc viața și ne direcționează atenția asupra acțiunilor pe care le putem întreprinde pentru a manifesta aceste calități.

Comunicarea nonviolentă ne oferă instrumente concrete pentru crearea de relații bazate pe compasiune, înțelegere și respect reciproc:

Separarea observației de evaluare: a fi capabili să observăm ceea ce se întâmplă fără să evaluăm sau să judecăm lucrul respectiv și să specificăm comportamentele și condițiile care ne afectează.

Separarea sentimentelor de gânduri: a fi capabili să ne exprimăm stările interioare într-un mod care nu implică judecarea, criticarea sau învinovățirea celui alt.

Conectarea la nevoile umane universale împlinite sau neîmplinite din noi.

Solicitarea a ceea ce dorim într-un mod clar și într-un limbaj concret și eliberat de ambiguități sau noțiuni abstracte.

Prin intermediul acestor abilități ne asumăm răspunderea acțiunilor și alegerilor noastre atunci când interacționăm cu ceilalți și contribuim la crearea unor relații bazate pe cooperare și colaborare, fără violență sau discriminare.

Odată cu adoptarea comunicării nonviolente învățăm să ne ascultăm și identificăm propriile nevoi și pe cele ale celorlalți și să articulăm clar ceea ce dorim. Când ne concentrăm asupra clarificării a ceea ce observăm, simțim, avem nevoie și dorim – în loc să diagnosticăm și să judecăm -, descoperim profunzimea propriei noastre compasiuni.

Comunicarea nonviolentă se bazează pe competențe lingvistice și de comunicare care să consolideze capacitatea noastră de a rămâne umani, chiar și în condiții dificile.

Comunicarea nonviolentă se bazează foarte mult pe conștientizarea și exprimarea sentimentelor pe care le avem. Din punctul de vedere al acestei comunicări avem nevoie de mult efort, pentru că deținem un limbaj foarte sărăcăcios al sentimentelor, n-am fost educați să conștientizăm ceea ce simțim și să fim în contact armonios cu noi înșine, și cu cei din jurul nostru. Din contra, suntem încurajați de mici să ignorăm Sinele, să anulăm acest univers minunat al sentimentelor, să ne ascundem sentimentele și să ne concentrăm pe ce avem de făcut și de învățat.

Din perspectiva de gen, lucrurile sunt și mai complicate în acest sens. În mod tradițional, băieții sunt încurajați să-și reprime sentimentele de neputință, nevoia de protecție, de ajutor, de siguranță, și să adopte un stil mai instrumental, manifestând putere, curaj, dominație, agresivitate, etc. În timp ce fetele, sunt educate în mod denaturant să manifeste predominant sentimente de neputință (pentru a atrage persoanele de sex masculin), nevoia de ajutor și de protecție, manifestând în același timp docilitate și supunere, pasivitate și emotivitate exagerată. Motiv pentru care și în copilărie (în perioada grădiniței și a școlii), dar și la maturitate, relații de putere se înrădăcinează, iar de aici și până la instalarea relațiilor de abuz și violență nu e decât o graniță abia vizibilă (reprezentată de autoritatea legală sau cadre juridice).

Marshall Rosenberg, psihologul care a pus bazele comunicării nonviolente, a ales girafa și șacalul pentru a simboliza două comportamente diferite pe care o persoană le poate avea într-o anumită situație. Girafa și Șacalul sunt două roluri cu care "ne jucăm" adesea în viață, neconștientizând urmările. În momentul în care a pus bazele acestei metode a comunicării nonviolente, Marshall Rosenberg s-a gândit la Girafă ca simbol reprezentativ al acestui mod de a comunica. De aceea, comunicarea nonviolentă mai este cunoscută și cu denumirea de "limbajul girafei".

Se pare ca dintre toate animalele terestre girafa are cea mai mare inimă în raport cu dimensiunile corpului. Așadar, fondatorul acestei teorii a vrut să redea faptul ca girafa este un

animal cu o inimă foarte mare, iar comunicarea nonviolenta încurajează un tip de comunicare mai profundă, de la inimă la inimă, care să dezvăluie mai multe lucruri despre noi, și mai autentice. De asemenea, girafa are un gât foarte lung, datorită căruia are și o perspectivă mult mai largă asupra lucrurilor și nu se dezechilibrează foarte repede.

Ni se întâmplă deseori ca atunci când avem o problemă să permitem minții să preia conducerea asupra situației și să ne pierdem astfel în tumultul de gânduri, de cele mai dese ori, negative, în judecăți (despre sine și despre alții) și interpretări (de obicei, denaturate). Girafa însă este un animal calm, detașat, ea îți permite să privească în liniște lucrurile exact așa cum sunt, poate face o observație pură, de constatare. Cu alte cuvinte, girafa reprezintă, în fiecare dintre noi, acele momente în care avem capacitatea de a face o pauză între recepționarea unui stimul și reacția noastră la acesta. Astfel, Girafa reprezintă acele momente în care suntem în contact cu ceea ce simțim și cu ceea ce avem nevoie.

Un al doilea simbol în comunicarea nonviolenta este Șacalul. Multe persoane se gândesc că e vorba de o ființă rea, malefică, periculoasă, însă pentru comunicarea nonviolenta șacalul reprezintă acele momente în care nu suntem în contact cu ceea ce simțim și cu ceea ce avem nevoie, momente în care reacționăm în virtutea inerției, în care ne lăsam mintea să fie invadată de judecăți, de etichetări, de stereotipuri și prejudecăți, de interpretări și eronări, și chiar să exprimăm toate acestea celor cu care intrăm în contact. Deseori, și dialogul nostru interior este adesea "șacalic", plin de reproșuri față de noi înșine, inclusiv în ceea ce privește comportamentul nostru ca părinți.

Este important să se înțeleagă faptul că în comunicarea nonviolentă nu omul este considerat șacal, ci este considerat șacalic comportamentul prin care trezim în noi sau în ceilalți sentimente de frică, vinovăție, rușine, disperare, neputință, umilință, etc.

Un alt lucru pe care trebuie să-l conștientizăm e că șacalul nu este decât o girafă cu probleme de comunicare. Astfel, este foarte ușor ca, prin conștientizare, dându-i șacalului șansa să se familiarizeze cu comunicarea nonviolentă, acesta să se transforme, și să devină o girafă minunată.

Pentru a face asta trebuie să tratăm șacalul din noi și din ceilalți cu respect, înțelegere și acceptare. Asta înseamnă să acceptăm că există momente în care nu suntem atât de buni și minunați pe cât ne-am dori, că suntem oameni, că facem și greșeli, inclusiv față de copiii noștri, sau alți membri ai familiei sau ai comunității. Înțelegând însă șacalul,

înțelegându-i nevoile pe care am încercat să i le împlinim la un moment dat, putem face ca șacalul nostru să se transforme și odată cu el, să se transforme relațiile din jurul lui și societatea în ansamblu.

De multe ori șacalul ne este și prieten. De fiecare dată când mintea noastră începe să emită judecăți, să-i "biciuiască" pe cei din jurul său, să se victimizeze sau să atace, avem în suflet un sentiment de amărăciune, care reprezintă de fapt un semnal că ceva nu este în ordine. Așadar, șacalul este acest semnal interior care ne poate ajuta să ajungem acolo unde avem nevoie. Șacalul "strigă" cerând ca nevoia lui să fie împlinită, iar dacă îți conștientizezi nevoia în acel moment - te transformi în girafă.

Nu întotdeauna însă putem să ne împlinim nevoile în momentul în care le avem, dar acest tip de empatie (care presupune a asculta, a fi prezent, a accepta nevoia din momentul respectiv) este de ajuns pentru a te transforma în girafă și a avea un limbaj care să asigure faptul că, mai devreme sau mai târziu, această nevoie își va găsi răspunsul.

Atunci când persoana constată că prin comportamentul său trezește în persoana din fața sa sentimente de frică, vinovăție sau rușine, acesta ar trebui să fie un semnal clar că trebuie revizuit modul de exprimare astfel încât ceea ce spunem sau facem să nu aibă acest efect devastator asupra celor cu care interacționăm.

Un mesaj de tip șacal vorbește despre celălalt și despre ceea ce este greșit în ceea ce face și spune el, pe când un mesaj de tip girafă este mesajul care vorbește despre mine, în care îmi asum sentimentele și nevoile pe care le am în acest moment și în care reușesc să exprim aceste lucruri, la un nivel foarte simplu (sunt îngrijorat/ă, mi-e teamă, sunt trist/ă pentru că...).

Deseori însă ne este frică să recunoaștem aceste lucruri față de copii, pentru că am fost educați că adultul este cel care le știe pe toate. Dar copilul va crește, va deveni la rândul său

adult, și va observa șocat ca nu este deloc așa, iar asta îl va îndepărta emoțional. Sau va ajunge să fie dezamăgit de propriul comportament și de momentele în care nu știe ce să facă, tocmai pentru că părinții l-au învățat că un adult trebuie să știe tot/ să poate face tot, ceea ce nu este deloc adevărat. Un alt risc rezidă și în perpetuarea acestui model, copilul poate crește un adult la fel de ineficient, disfuncțional și nefericit, nefericindu-i și pe alții în jurul său, abuzându-i sau aderând la comportamente violente.

Construirea relațiilor umane în baza comunicării nonviolente ne ghidează spre remodelarea modului în care ne exprimăm și îi ascultăm pe alții. În loc de a da răspunsuri obișnuite, automate, cuvintele noastre devin mesaje; devenim conștienți de răspunsuri oferite și facilităm conștientizarea celui alt, perpetuând astfel o comunicare autentică și echilibrată, în măsură să schimbe modelele de comunicare disfuncțională înrădăcinate în societate.

Rezumatul modului

Comunicarea nonviolentă promovează colaborarea și rezolvarea de conflicte, anulând dominația, abuzurile și relațiile de putere dintre oameni. Practicată ca mod de viață, comunicarea nonviolentă ne conduce spre o schimbare socială a calității conexiunilor între oameni, în care nevoile fiecăruia sunt evaluate și îndeplinite, prin oferirea de compasiune, din bucuria de a contribui la bunăstarea psihologică a unei alte ființe umane. Comunicare nonviolentă este un model de promovare a schimbării personale și sociale, prin:

- conștientizarea valorilor personale și sociale sau cultivarea lor în conformitate cu evoluțiile societății în care trăim și
- asumarea responsabilității și prezența curajului pentru a trăi în corespundere cu acestea și a promova schimbarea și la alții.

MODULUL 4.

ROLUL MEDIULUI ȘCOLAR ÎN CONSOLIDAREA PARTENERIATULUI DE GEN ȘI PREVENIREA VIOLENȚEI

SCOPUL

Acumularea de informații și achiziționarea de metode optime pentru sporirea rolului mediului școlar în vederea implicării băieților/ bărbaților în creșterea și educația copiilor și promovarea parteneriatului de gen.

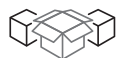

OBIECTIVE

- Cunoașterea modalităților de implicare a școlii în sporirea participării băieților/ bărbaților în promovarea parteneriatului de gen și prevenirea violenței;
- Dezvoltarea capacităților de a preveni sau minimiza riscurile societății moderne.

DURATA 6 - 8 ore

MATERIALE NECESARE

Tablă și cretă sau Flipchart și foi de poster, hârtie A4, foi adezive, reviste, ziare, carioci, fișe cartonate de diferite culori, pixuri.

METODOLOGIE

Evocare – Realizarea Sensului – Reflecție - Extindere.
Activități interactive, desfășurate în grupuri mici; tehnici adaptate de gândire critică; prezentări ale facilitatorului/ facilitatoare.

MESAJE CHEIE

Nu doar educația în familie trebuie privită ca fiind principalul instrument capabil să producă adulți adecvați și fericiți, integrați funcțional în societatea contemporană, ci comunitatea în ansamblul său, mediul școlar, în special, și interacțiunile zilnice cu toții actorii sociali, oferă importante contexte de socializare, în care egalitatea și toleranță ajung să devină valori și norme sociale, nu doar legale.

NOTE DE PLANIFICARE

Facilitatorul/-oarea va face cunoștință cu notele de curs pentru înțelegerea subiectului și va organiza acest modul doar după parcurgerea minim a 2 module anterioare.

PAȘI

Sesiunea I. Evocarea

I.1 Activitatea „Violența în mediul școlar”

Sesiunea II. Realizarea Sensului

II.1 Activitatea „Identificarea soluțiilor și a modalităților de prevenire a violenței”

II.2 Activitatea „Forme frecvente de violență în școli”

Sesiunea III. Reflecția

III.1 Activitatea „Valoarea Parteneriatului de gen”

Sesiunea IV. Extinderea

IV.1 Activitatea „Cum să implementăm Parteneriatul de gen în mediul școlar”

IV.2 Evaluarea finală și Tema pentru acasă

FIȘE RESURSĂ

Fișa resursă A

Sesiunea I. EVOCAREA

1.1 Activitatea „Violența în mediul școlar”

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va distribui participanților fragmente din reviste, ziare, publicitate, etc. în care sunt ilustrate/ descrise diferite forme de agresivitate, abuz și violență.
2. După 5-7 minute, cât participanții privesc, discută despre ceea ce văd, facilitatorul/ facilitatoarea va iniția o discuție de evocare.
3. Exemple de întrebări:
  - Ce fel de materiale sunt acestea?
  - Ce reprezintă ele?
  - Ce părere aveți despre ele?
  - Citiți acest gen de articole? De ce?
  - E bine că sunt asemenea materiale în societatea noastră?
  - Care sunt efectele asupra copiilor/ tinerilor?, etc.
4. Facilitatorul/ facilitatoarea va modera discuția prin întrebările de problematizare.
5. Exemple de întrebări:
  - Nu este oare societatea prea tolerantă cu agresivitatea din mass-media?
  - Nu sunt oare transformați în idoli unii eroi sau antieroi agresivi din filme?
  - Ce soluții am putea adopta pentru stoparea agresivității?, etc.
6. Facilitatorul/ facilitatoarea va scrie pe o foaie de flip-chart (sau tablă) cuvântul „violență” și cere cât mai multe definiții ale acesteia fără a critica și evalua definițiile participanților²².
7. Exemple de întrebări:
  - Ce este violența?
  - De ce diferă definițiile pe care oamenii le dau violenței?
  - De ce recurg oamenii la violență?
  - Ce alte căi ar putea fi găsite pentru a face față acestor conflicte?, etc.
8. Facilitatorul/ facilitatoarea va solicita participanților să-și amintească de exemple de conflicte în școală. Se vor împărtăși câteva situații.

²² Se va face referință la regulile de desfășurare a unui brainstorming.

Sesiunea II. REALIZAREA SENSULUI

II.1 Activitatea „Identificarea soluțiilor și a modalităților de prevenire a violenței”

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va împărți grupul mare în trei grupuri, preferabil mixite, din punct de vedere al componenței de gen.
2. Fiecare echipă va primi un Studiu de caz (a se vedea Fișele de lucru Studii de Caz), coli de flip-chart, markere, etc. Sarcina grupului este să discute și să analizeze cazul descris și să noteze pe poster, după cum urmează:
  - Cauzele care au dus la întâmplarea relatată
  - Consecințele actului agresiv
  - Ce măsuri/modalități de prevenire credeți că trebuie luate
  - Care sunt implicațiile de gen ale cazului
3. După ce toate grupurile au încheiat realizarea sarcinii, vor decide modalitatea de prezentare și vor delega persoane în acest scop.
4. După prezentarea cazurilor, toți participanții vor adresa întrebări sau vor propune sugestii cu privire la cazul descris și soluțiile propuse.

Studiu de caz nr.1

Când am ajuns în clasă, bătaia încetase. C. era plin de sânge pe față, iar P. avea nasul roșu și sufla de parcă atunci ar fi sosit dintr-o cursă de alergare.

- Ce s-a întâmplat? am întrebat.

- De mai multă vreme, mi-a spus C. murdar de sânge, P. îmi spune „Cazanova”. Face acest lucru nu numai când suntem între noi, colegii de clasă, ci și în curtea școlii, în pauze, încât au auzit și copiii din alte clase și încep să mi se adreseze cu „Cazanova”. L-am rugat o dată, de două ori... degeaba... Azi aceeași situație. Când i-am zis să înceteze, m-a lovit cu capul în nas și...

- Și?

- I-am arătat eu cine-i și ce poate „Cazanova”. Să știe cum să mă facă de tot râsul în fața băieților. Era și Cristina de față...

- Dar parcă erați prieteni?

- Suntem și acum, dar asta nu înseamnă că pot să-l las să facă ce vrea și să mă numească.

- Dar clasa n-a intervenit?

- Ba da! - Mi-au răspuns mai mulți elevi. Dacă nu interveneam se băteau mai rău.

Studiu de caz nr.2

Eleva Mihaela din clasa a X a face parte dintr-o familie obișnuită, cu o situație financiară modestă. Ea merge la școală cu regularitate, înțelege situația materială a familiei sale și dorește să-și continue studiile.

După vacanța de primăvară însă, nu prea mai are chef de învățat și a luat câteva note rele. A început să urască fizica, pe care altădată o adora, pe motivul că profesorul o persecută. Profesorul observă și o întrebă ce se întâmplă cu ea. Mihaela nu-i răspunde.

- Ce-l interesează pe el? E problema mea, știu eu când să învăț. – îi spune Mihaela colegei sale de bancă.

Într-o zi tatăl său o întrebă cum mai merge cu școala. Fata îi răspunde:

- E totul bine, tată, nu-ți fă griji!

În zilele următoare a evitat însă, ora de matematică, iar pe lângă ea și pe altele... Pleca în fiecare zi de la școală. S-a împrietenit cu două fete și un băiat, care nu erau din aceeași școală cu ea. Împreună hoinăreau prin oraș, chiuleau și fumau. Una dintre fete aducea țigări scumpe, avea haine trendy.

- De unde le ai? – a întrebat-o într-o zi Mihaela.

- Se găsesc destule, spuse cealaltă, și făcu semnul furțișagului.

Distracția comună devenea tot mai frecventă. Într-o zi vânzătoarea unei tarabe a prins-o pe „prietena” băgând o brichetă în buzunar. A strigat la ea numind-o „hoată”. Mihaela s-a enervat și a sărit în ajutorul fetei. A numit-o mincinoasă pe vânzătoare și chiar i-a prins mâna acesteia încercând să o oprească să-i rețină „prietena”. La tărăboiul stârnit, s-a adunat multă lume, a venit și Poliția care lua măsurile necesare.

Studiu de caz nr.3

De câteva săptămâni „James Bond”, un elev din clasa a X, care se mândrea cu porecla ce-o avea datorită mușchilor pe care și-i expunea neîncetat, chinuia o elevă din clasa a XII, sfioasă și modestă. Îi puneă piedică, o împingea pe coridoarele școlii sau la cantină, o urmărea într-un loc retras din curtea școlii și îi vorbea obscen. Pe rețele de socializare îi trimitea imagini explicite cu tentă sexuală și îi vorbea curtenitor.

Aceasta nu îndrăznea să spună nimic și nimănui de teama rușinii și a sentimentului de vină pe care îl simțea. Până într-o zi, când un coleg al „vedetei” i-a spus fetei că nu așa trebuie să se poarte când este intimidată și că îi va spune directorului dacă ea nu intenționează să facă acest lucru.

II.2 Activitatea „Forme frecvente de violență în școli”

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va împărți grupul de participanți în două grupuri, după criteriul de sex.
2. Fiecare grup va discuta și va elabora o listă cu cele mai frecvente forme de violență cu care se confruntă ei personal sau de care au auzit de la alți colegi/ alte colege de același sex, pe care le vor scrie pe un poster.
3. Grupurile vor alege modalitatea de prezentare a rezultatelor activității de grup și vor delega persoanele care vor face prezentarea în grupul mare.
4. După ce ambele grupuri au prezentat rezultatele discuțiilor în grup, se inițiază o discuție despre formele violenței, frecvența, gravitatea, etc.
5. Facilitatorul va distribui posterul grupului de fete – băieților și cel al băieților – fetelor.
6. Grupurile vor fi solicitate să acorde punctaj pe o scală între 0 – 10, pentru cele mai frecvente forme și pentru cele mai grave, în opinia lor.
7. După încheierea acestei evaluări ”în oglindă”, grupul mare se reunește și discută pe marginea rezultatelor activității.
8. Facilitatorul/ facilitatoarea va sublinia implicațiile de gen ale unor forme de violențe și importanța înțelegerii acestora.

Variațiuni

- În cazul când grupul este format exclusiv din femei/ fete sau bărbați/ băieți, grupurile mici se formează în mod aleatoriu, dar se inițiază o discuție cu privire la frecvența sau gravitatea acestor forme de violențe în cazul fetelor și al băieților, în scopul identificării eventualelor diferențe.

Fișa resursă C

Sesiunea III. REFLECȚIA

II.1 Activitatea „Valoarea Parteneriatului de gen”²³

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va sumariza activitățile precedente și va sublinia coordonata de gen a fenomenelor destructive întâlnite uneori în mediul școlar (intimidarea, hărțuirea morală și spirituală, violența verbală și fizică, etc.). Se va face o corespondență subtilă între toate alte forme de polarizare a oamenilor, după varii, false, criterii, precum, starea materială, mediul de reședință, apartenența de gen, etc., întâlnite în societate și replicarea acestor conflicte mocnite sau deschise la scară mică, în alte medii sociale sau diferite contexte de socializare.
2. Facilitatorul/ facilitatoarea va lansa ideea parteneriatului de gen, utilizat ca strategie în mediu public și anumite măsuri afirmative în acest sens (sistemul de cote în politică, echipe mixte în comitetele de conducere a marilor întreprinderi, etc.), dar și în mediu privat (exemple ale altor țări, dar și concediul paternal recent instituit în Moldova, etc.). Și va formula o aserțiune cu două versiuni extreme de răspuns: Parteneriatul de gen în mediul școlar poate deveni sau nu strategie de lucru pentru consolidarea unui mediu nonviolent și prietenos?
3. Participanții vor beneficia de timp de reflecție (la dorință, pot face chiar notițe cu argumente pentru susținerea poziției pe care o adoptă).
4. În spațiul disponibil se va identifica un loc care simbolic vorbind va reprezenta linia valorii parteneriatului de gen și se vor marca cu ceva punctele diametral opuse.
5. Facilitatorul/ facilitatoarea va încuraja participanții să se poziționeze în spațiu, pe linia valorii astfel marcată, astfel încât punctul în care s-a oprit să redea cât mai bine atitudinea sa pentru subiectul parteneriatului de gen.
6. În cazul când separarea în două tabere a participanților este vizibilă, facilitatorul/ facilitatoarea poate decide “frângerea” liniei la mijloc și lansarea unei dezbateri între acestea.
7. Dacă participanții sunt distribuiți mai uniform, doritorii vor prezenta argumentele de susținere a poziției lor, iar colegii lor pot decide schimbarea punctul său de poziționare pe linia valorii.

Variațiuni

- Pentru a simplifica sarcina participanților linia valorii poate fi marcată cu trei puncte distincte: PRO, CONTRA și NEUTRU.

²³ Tehnica “Linia valorii” – metodă de lucru pentru stimularea formării propriei atitudini referitor la un concept controversat sau inovator, care educă toleranță și flexibilitate, util în activități de evidențiere a nuanțelor unui subiect.

Sesiunea IV. EXTINDEREA

IV.1 Activitatea „Cum să implementăm Parteneriatul de gen în mediul școlar”

Algoritmul de lucru

1. Facilitatorul/ facilitatoarea va împărți grupul mare în alte trei grupuri mai mici, preferabil cu o componență de gen echilibrată.
2. Sarcina primului grup este să discute modalitățile prin care ar putea implementa Parteneriatul de gen în mediul școlar, din perspectiva elevilor, al doilea grup – din perspectiva părinților, iar ultimul grup – din perspectiva cadrelor didactice. Astfel, vor fi formate trei grupuri: „Elevi”, „Părinți” și „Cadre didactice”.
3. Facilitatorul/ facilitatoarea va distribui grupurilor foi de poster, carioci și alte rechizite și va încuraja echipele să lucreze după modelul Brainstorming-ului sau a Brainwriting-ului, pentru a colecta cât mai multe idei inovatoare și a încuraja toți participanții să-și expună opiniile.
4. După încheierea activității de grup, cele trei echipe vor decide modalitatea prin care vor face prezentarea și vor delega persoane în acest scop.
5. Fiecare echipă prezintă rezultatele activității în grup, în timp ce ceilalți membri ai grupurilor au sarcină să analizeze propunerile echipelor adverse prin prisma rolului avut, adică de „elevi”, „părinți” sau cadre didactice.
6. După încheierea tuturor prezentărilor se discută pe marginea propunerilor. Fiecare participant alege câte 3 propuneri pentru fiecare grup de beneficiari, care crede că ar putea fi implementat în cazul său specific și își argumentează alegerea.

Evaluarea finală

Participanții/-tele vor fi solicitați/-te să completeze un chestionar de evaluare finală (în baza modelului de chestionar din Anexe).

Tema de acasă

Participanții/-tele vor fi încurajați/-te să implementeze sau să inițieze implementarea activităților selectate în baza activității precedente astfel până la următorul atelier să prezinte informații în Fișa de lucru „Agenda cu notițe paralele” despre această temă de acasă.

Întrebări de suport pentru etapa implementării:

- Care este cea mai mare provocare a mea în calea parteneriatului de gen în mediul școlar?
- Cum îmi văd rolul meu în comunitate, în mediul de învățare al copilului meu, cu privire la promovare parteneriatului de gen?

CADRUL TEORETIC

Mediul școlar

Mediul școlar și procedurile instituționale din școală pot avea o mare influență asupra comportamentului fetelor și băieților, atât în sălile de curs, cât și la terenul de joacă, în sălile de sport, pe holuri, etc. La fel de mare este influența mediului școlar din perspectiva de gen și cu privire la reușita academică a fetelor și băieților, precum și a orientării lor vocaționale și profesionale. Separarea fetelor și băieților pe grupe pentru diferite activități la clasă, sau pe echipe pentru activitățile sportive, sau vestimentația diferită (pantaloni pentru băieți, fuste pentru fete) sunt practici care marchează explicit diferențe de gen și care nu aduc beneficii copiilor.

Atitudinea cadrelor didactice

Mai multe studii efectuate în diferite țări din Europa au demonstrat ca există diferențe între modurile în care cadrele didactice interacționează cu fetele și băieții. Ambele categorii de cadre didactice (atât femeile, cât și bărbații) au tendința de a încuraja pasivitatea și conformitatea în rândurile elevilor, în timp ce la elevi se apreciază caracterul independent și individualist, precum și concurența. Astfel, s-a constatat că profesorii se așteaptă ca fetele să fie mai ascultătoare, dar în același timp, tratând mai lejer comportamentele mai rebele ale acestora. Fetele sunt percepute ca fiind mai cooperante, mai înțelegătoare, pe când băieții sunt percepuți ca fiind mai competitivi, rivalizând între ei, și ulterior, cu fetele.

Un studiu realizat în Malta de exemplu, a relevat faptul că deși cadrele didactice consideră fetele mai bune, această calitate le este atribuită pe motive de ordin comportamental și mai puțin pentru cele de rodin cognitiv sau intelectual. Și nu pentru că ar fi diferențe în reușita academică, dimpotrivă, fetele au o medie mai mare decât a băieților. Se consideră de asemenea, că fetele sunt mai meticuloase în munca pe care o fac și că „studiază mai mult și mai serios” decât băieții.

Țările în care egalitatea de gen este o valoare și un subiect de politici publice, se implementează diverse acțiuni în acest sens, inclusiv în domeniul educațional. Astfel, de exemplu cadrele didactice din Scoția, după familiarizarea cu rezultatele unor studii ample în domeniul interferenței dimensiunii de gen cu mediul școlar, au ajuns la concluzia că trebuie utilizate metode de învățământ sensibile la problematica egalității de gen, care să acopere stiluri diferite de învățare

și preferințe ale elevilor. De asemenea, atât profesorii, cât și materialele didactice să fie sensibile la dimensiunea de gen în scopul evitării impunerii unor stereotipuri de gen.

În mod evident, educația nu poate fi privită în rolul principalului instrument capabil să producă egalitatea de gen, deoarece societatea în ansamblul său nu oferă oricum o egalitate de șanse în privința mai multor elemente cum ar fi, de exemplu, diferențierea veniturilor în funcție de gen, numărul mic de femei în luarea deciziilor, perpetuarea stereotipurilor de gen în anumite meserii, etc.

Cu toate acestea, prin educație sunt oferite importante contexte de informare, familiarizare, exersare și socializare. Atât cunoștințele pe care le însușesc copiii, cât și interacțiunile informale ale elevilor și studenților în școală și universitate constituie un aspect de socializare deloc de neglijat (deși nu este întotdeauna recunoscut în egală măsură) care influențează foarte mult integrarea, din perspectiva rolurilor de gen, a acestor tineri, viitori adulți.

Rolul cadrelor didactice

Identitatea de gen a copiilor se construiește prin relațiile în care sunt implicați. Mediul familial, comunitatea, mass-media și instituțiile de învățământ frecventate de copil pe durata vieții sale sunt cei mai importanți agenți de socializare de gen²⁴. În spațiul școlar, copiii interacționează pe de o parte, cu colegii lor, băieți și fete, deopotrivă, și cu cadrele didactice, pe de altă parte. Astfel, identitatea lor de gen se construiește și dezvoltă prin expunerea la stereotipiile de gen venite din partea colegilor și ale profesorilor. În cazul când acestea sunt tradiționale, limitatoarea și nu corespund realităților societății contemporane, există riscuri multiple pentru copii. Lipsa de coerență între „discursul public” și tratamentul mediului, cu ceea ce observă copilul în spațiul real, determină ambiguități, confuzii, frustrări, etc.

Deoarece rolul cadrelor didactice este deosebit de important în dezvoltarea capacității de înțelegere a rolurilor de gen la vârsta copilăriei, în unele țări acestea beneficiază de instruire pentru sensibilizare de gen.

Și în Republica Moldova a fost o inițiativă în această direcție. După un studiu amplu asupra conținuturilor cur-

²⁴ Tehnica "Linia valorii" – metodă de lucru pentru stimularea formării propriei atitudini referitor la un concept controversat sau inovator, care educă toleranță și flexibilitate, util în activități de evidențiere a nuanțelor unui subiect.

riculare și a manualelor școlare, a fost elaborat un manual de educație de gen, și un modul de instruire pentru cadrele didactice implicate în procese de instruire continuă. Spre regret, acest proiect nu a avut continuitate. Iar la etapa formării inițiale ale profesorilor în continuare nu există un modul/ disciplină care să abordeze subiectul egalității, toleranței sau drepturilor omului, în general.

Astfel, se constată că deseori, în virtutea propriilor stereotipuri, neconștientizate, și proliferate de societate și mass-media, și cadrele didactice obișnuiesc să atribuie anumite trăsături elevilor și elevelor în timpul orelor sau în cadrul activităților extra-școlare, promovând astfel diverse modele de gen.

Profesorii nu ar trebui să obișnuiască să formuleze recomandări în funcție de sexul elevilor, întrucât orice diferențiere pune sub semnul întrebării tratamentul egal al elevilor și crează discriminare. Cu toate acestea, mulți dintre profesori obișnuiesc să formuleze recomandări diferite în funcție de sex. Studiile arată că, profesorii replică discursul societal. Astfel, în cazul fetelor, majoritatea recomandărilor țin de aspectul exterior sau anumite roluri de gen, tradițional feminine, iar în cazul băieților recomandările se referă preponderent la disciplină.

Asemenea situații sunt frecvent întâlnite și printre diriginți. Astfel, mai des se fac recomandările băieților să fie cuminiți sau harnici „precum sunt fetele”, și să nu plângă „pentru că sunt băieți”. În schimb fetele primesc recomandări cu privire la o ținută „mai decentă”, să fie ordonate, răbdătoare și să nu se lase „amăgite de băieți”.

De asemenea, se întâlnesc frecvent situații de recomandări similare cu efect de întărire a stereotipurilor, și în domeniul relațiilor de gen, sau cu privire la anumite modele de interacțiune. Astfel, în timp ce băieții sunt îndemnați de cadrele didactice să nu fie agresivi cu fetele, să le protejeze și să le respecte, fetelor li se recomandă să fie îngăduitoare și răbdătoare cu băieții, să cedeze atunci când se iscă vreun conflict.

Uneori, ca argument sau îndemn pentru mobilizarea băieților/ fetelor, se fac comparații între ei („Dacă ele/ei pot, voi de ce nu depuneți mai mult efort?”, „Când șterge tabla o fată, se vede!”) Aceste comentarii nu stimulează defel elevii, ci dimpotrivă, ar putea determina sentimente neplăcute sau chiar dezvolta complexe de inferioritate, elevii ajungând să considere aceste diferențe ca fiind caracteristice propriului gen sau în măsură să declașeze/ să mențină „războiul sexelor” – ancestrala dispută.

Studiile efectuate asupra opiniilor elevilor cu privire la mesajele de gen transmise de profesori arată că trăsăturile de gen promovate în spațiul școlar de cadrele didactice sunt perechi antitetice: asociate unuia dintre genuri: „fetelor le sunt asociate atribute precum cumințenia, conștiinciozitatea, slăbiciunea și timiditatea, în vreme ce băieților le sunt asociate atribute opuse: obrăznicia, delăsarea, puterea și agresivitatea.

Mai mult decât atât, ca și consecință a proliferării unor mituri cu privire la diferențele între aptitudinile fetelor și băieților (combătute deja de neuroștiințe în baza studiilor ample), unii profesori favorizează băieții la asemenea discipline precum matematica, fizica și tehnologiile informaționale, iar fetele – limbi străine, limba maternă, istoria, etc.

Deoarece mecanismele prin care se face această „avantajare/ dezavantajare” sunt fenomene psihologice subtile, iar evaluarea are un caracter subiectiv, atunci când nu este asistată tehnologic, nu există deocamdată nici soluții pentru rezolvarea acestor interferențe între propriile modele de gândire ale profesorilor și succesul academic la elevilor. Una dintre soluțiile la îndemâna oricui, în scopul conștientizării abordărilor părtinitoare a elevilor, este autoobservația, autoanaliza și vigilența.

Profesorii trebuie să-și pună la îndoiala mereu propriile presupuneri, atunci când încurajează, evaluează sau descurajează elevii, și să se bazeze pe fapte și rezultate, nu pe supoziții sau stereotipii.

Deși asemenea studii au început să se efectueze în multe țări ale lumii începând cu anii 1980- 1990, și discursul social s-a schimbat în bine, în linii generale, privind egalitatea, concluzia cercetătorilor este că, de cele mai dese ori, cadrele didactice nu sunt conștiente de importanța analizei critice a propriilor stereotipii de gen. Pentru multe dintre ele, noțiuni ca sex/gen, înnașcut/dobândit, diferențiere/discriminare nu sunt suficient de clare, motiv pentru care sunt puțin conștiente de procesul de formare a elevilor/ elevelor ca bărbați/femei și de consecințele pe care propriile modele de gen le pot avea asupra lor.

Pentru a depăși o astfel de abordare a educației, profesorii trebuie să înțeleagă și să chestioneze critic stereotipurile de gen, ceea ce îi va împiedica să acționeze bazându-se pe idei preconcepute sau stereotipuri. Ei nu trebuie să asocieze fetelor sau băieților atribute de gen, deoarece ele pot deveni etichetări cu consecințe negative asupra dezvoltării identității de gen, și a imaginii de sine în general, a elevilor.

Cadrele didactice trebuie să se distanțeze și să se raporteze critic la propriile stereotipuri de gen, depășind astfel modul superficial în care pot fi adresate recomandări.

Unul din rolurile primordiale ale cadrelor didactice este de a dezvolta gândirea critică și capacitatea de a pune întrebări. De aceea este foarte important ca generațiile viitoare de cadre didactice, precum și cele care profesază în prezent, să primească o educație de gen adecvată, o instruire inițială conformă schimbărilor din societate și o formare continuă adecvată privind problematica de gen. Înțelegerea propriului rol de gen de către profesori are de asemenea o influență foarte mare, care poate contribui fie la menținerea, fie la înlăturarea stereotipurilor de gen din cadrul instituțiilor de învățământ.

Violența în mediul școlar

Mediul școlar (spațiul academic, curtea școlii, cantina, sălile de sport etc.) formează un micro-univers social în care copiii primesc primele lecții de viață în afara familiei. Este un alt tip de context social pentru copil, care pe de o parte, înseamnă recunoaștere socială, validare, acceptare, empatie, dar și respingere, confruntare, teamă, rușine. Uneori, încărcătura negativă de la școală deturneză traseul academic și social al copiilor, minimizează emoțiile pozitive, sabotează perseverența lor și le compromite ireversibil dezvoltarea potențialul copiilor.

Violența este una dintre marile probleme ale lumii contemporane. Mass-media prezintă zilnic informații (mai mult sau mai puțin de interes public) cu privire la manifestări diverse ale acestui fenomen. Prezența diferitelor forme de violență în mediul școlar a devenit un lucru aproape firesc, cu care și copiii, și cadrele didactice, și părinții s-au obișnuit și nu mai sesizează atât de acut pericolul iminent a consecințelor acestora.

Deși fenomenul violenței în școli, printre copii, între copiii de la diferite școli, etc., reprezintă o problemă gravă, punerea sub control a acestuia nu se face în mod sistematic și anvergura nu s-a diminuat nici după punerea în aplicare a regulamentului privind sesizarea și soluționarea cazurilor de agresivitate în școli.

De asemenea, pentru abordarea complexă a fenomenului, trebuie cunoscute cauzele, originile, formele de manifestare, etc. pentru a fi identificate și aplicate posibilitățile de prevenire și rezolvare a acestor cazuri.

Cercetările desfășurate arată că în mediul școlar, tipul cel mai răspândit de violență este cea interpersonală, care are loc în relațiile profesori – elevi, părinți – elevi, părinți - profesori și în relațiile dintre elevi și poate lua diverse forme:

- Violența fizică (bruscare, împingere, lovire, rănire)
- Violența psihologică/verbală (poreclire, tachinare, ironizare, imitare, amenințare, hărțuire morală, extorcarea de bani prin intimidare și violență, etc.)
- Violența sexuală (viol, hărțuire sexuală)
- Privatiunile și neglijarea
- Violența economică, formă care afectează bunurile materiale (distrugere de bunuri, furt).

Problema violenței în școală trebuie să devină o temă de reflecție pentru toți cei implicați în actul educațional. Cu atât mai mult cu cât școala dispune de importante resurse pentru a concepe programe de prevenire a violenței și pentru a rupe cercul vicios al violenței în mediul școlar. În Moldova există puține date statistice care să releve prevalența hărțuirii și violenței în mediul școlar, cu toate că la nivel empiric se cunoaște că acest fenomen este în continuă creștere la noi în țară, existând o multitudine de cazuri de violență în școli mediatizate prin presa scrisă și audio-vizual.

Violența în școli este considerată ca fiind un comportament învățat fiind tangențial identificată, în special, în legătură cu violența adulților față de copii, făcându-se asocierea între familia disfuncțională și comportamentul potențial violent al copiilor proveniți din aceste tipuri de familii. Pentru a putea derula programe de prevenție și intervenție este importantă înțelegerea fenomenului de hărțuire și violență în școli și caracteristicile atât ale agresorilor cât și ale victimelor.

Sursele violenței în mediul școlar

Factorii familiali

Cercetările în ceea ce privește rolul factorului familial în comportamentul agresiv confirmă faptul că de cele mai dese ori copiii agresivi provin din familii în care părinții înșiși sunt agresivi, iar metodele disciplinare aplicate copiilor sunt neadecvate. Studiile privind relațiile dintre un tată agresiv („tiran”) și adolescenți specifică faptul că deseori între aceștia pot avea loc conflicte, care pot sfârși printr-o ruptură a relațiilor cu părinții și fuga de acasă a adolescentului precum și prin vagabondaj.

În cazul copiilor care deseori devin victime ale hărțuirii și violenței, s-a constatat că aceștia provin preponderent din fa-

milii hiperprotectoare, în care părinții satisfac toate cerințele copiilor, îi controlează, îi împiedică să-și creeze propriul lor grup de prieteni, familia ținând locul colegilor de la școală, a prietenilor din fața blocului, a prietenului celui mai bun, etc. Acești copii riscă să devină tineri dezadaptați și izolați social, cu dificultăți de luare a deciziilor și de manifestare a unor comportamente funcționale în anumite situații de viață, cu gestionare slabă a diferitor factori de mediu.

Factorii sociali

Mediul social conține numeroase surse de influență de natură să inducă, să stimuleze și să mențină violența școlară: situația economică, inegalitățile de gen și stereotipurile de gen, slăbiciunea mecanismelor de control social, inegalitățile sociale, criza valorilor morale, mass-media, disfuncționalități la nivelul factorilor responsabili cu educația tinerilor, lipsa de cooperare a instituțiilor implicate în educație.

Contextul economic și social (migrație, divorț, etc.) provoacă anumite confuzii în rândul copiilor și tinerilor, care devin reticenți, încep să se îndoiască de eficiența sistemelor sociale, de părinți, de eficacitatea școlii, de utilitatea studiilor, etc. Și aceasta cu atât mai mult cu cât ei constată că școala nu le vor asigura găsirea unui loc de muncă.

Valorile tradiționale promovate în școală – munca, meritul, efortul – cunosc o degradare vizibilă. Astfel, un mediu social în criză, precum este al nostru, afectează profund dezvoltarea personalității copilului și a adolescentului, iar astfel, a societății în ansamblu.

Factori individuali

Un factor important al comportamentelor agresive este intoleranța la frustrare. Starea de frustrare se manifestă printr-o emotivitate mărită, și în funcție de temperamentul individului, de structura sa afectivă, se poate ajunge la un comportament violent, individul ne mai ținând seama de normele și valorile fixate de societate.

Frustrarea afectivă este una din cauzele cele mai frecvente ale problemelor de comportament. În urma efectuării unui studiu longitudinal asupra evoluției copiilor cu dificultăți de comportament s-a descoperit prezența acestui factor în etiologia fenomenului într-o proporție de 82 % din cazuri. Dobândirea toleranței la frustrare depinde de nivelul de autocontrol, de temperament dar și de norma de internalitate.

Factorii individuali ce țin de personalitatea victimei fac referire la tipurile de interacțiuni cu ceilalți; persoanele care pot devenii ușor ținta hărțuirii și agresiunii sunt persoane retrase,

izolate social, anxioase, cu slabe abilități de comunicare, nu au deprinderi sociale bine dezvoltate, sunt submisive. În același timp copii care devin ținta agresorilor trăiesc sentimente de inferioritate în relație cu ceilalți, stimă de sine scăzută, imagine de sine negativă, lipsa sau metode slabe de gestionare a stresului și incapacitatea de a face față propriilor probleme. De asemenea pot avea o emotivitate sporită și sentimente de autoculpabilizare pentru ceea ce li se întâmplă.

Școala ca sursă de violență

Sursele hărțuirii și agresivității în școlile din Moldova sunt în linii generale aceleași ca și în alte țări din lume.

O primă sursă se referă la deficiențele de comunicare, ca o sursă fundamentală a hărțuirii și violenței în școli. Altă sursă identificată este evaluarea rezultatelor elevilor și climatul de competiție – cauze ale frustrărilor elevilor. În ciuda eforturilor de reformă a sistemului de evaluare a rezultatelor școlare studiile arată că evaluarea continuă este o sursă de stres și frustrare pentru elevi. O alta cauză a violenței este și impunerea cu orice preț a autorității profesorului.

O cercetare efectuată în România arată că mai mult de 40% dintre elevi consideră impunerea autorității profesorului ca o sursă importantă a reacțiilor de tip violent. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât opinia lor, în legătură cu profesionalismul și pregătirea cadrelor didactice (componenta importantă a autorității profesorului) este de multe ori destul de critică.

Hărțuirea și intimidarea în mediul școlar

Ce este Bullying-ul?

În ultimii ani, violența în școală capătă forme mai subtile, în mare parte pentru că formele extreme, de violență fizică sunt tot mai des reglementate de regulamentele școlii sau pentru că adolescenții încearcă să evite astfel interacțiunea cu organele de poliție.

Una dintre asemenea forme violență mascată întâlnită tot mai frecvent în școli este *bullying*, tradus în limba română mai des ca intimidare, hărțuire, care se manifestă prin comportamente cu caracter constant, și deseori, de durată, de hărțuire fizică și/ sau psihologică a unui copil sau a unui grup de copii, prin folosirea forței, amenințării cu forța, intimidării, cu scopul menținerii acestui dezechilibru de forțe.

La origine, *bully* înseamnă „huligan”, iar comportamentul celui care se folosește de conotațiile sale se încadrează perfect în simptomatologia unei persoane pentru care regulile de bun simț și de comportare în societate sunt nule.

Cei care recurg la toate aceste tehnici de tracasare extremă a unei alte persoane fac acest lucru din câteva motive întemeiate, în viziunea lor: pentru că au impresia că așa reușesc să capete mai multă importanță în ochii celor din jur, dar și pentru că, agresând copiii mai mici decât ei, își manifestă o aparentă autoritate și superioritate. Totodată, bullying-ul apare din imitație, se practică la presiunea anturajului și pentru că este o probă de foc în a fi acceptat de un anumit grup, dar este utilizat și pentru ca făptașul să nu fie el însuși cel agresat.

Comportamentele de tip bullying implică un alt tip de agresivitate decât cel manifestat ca răspuns la anumite emoții de disconfort (ex. când elevii sunt furioși sau le este frică).

Agresivitatea manifestată prin comportamentele de bullying (de intimidare, hărțuire, umilire) este proactivă deoarece nu implică factori emoționali. Ea are un rol instrumental și reprezintă o încercare de a obține ceva prin metode coercitive, prin intimidare, sarcasm, nepăsarea față de starea celuilalt fiind asociată cu așteptări de succes ale comportamentului agresiv, în comparație cu agresivitatea reactivă, care este un răspuns emoțional la o provocare sau frustrare.

Bullying-ul are deseori un caracter repetitiv, cu care elevii și, uneori, profesorii și părinții, ajung să se obișnuiască și să o accepte ca făcând parte din viața de școală. Școala devine, astfel, un mediul în care se manifestă din plin luptele pentru putere. Și acestea sunt dictate, de false criterii, de regulă, precum, condiția financiară, sexul, etnia, religia, etc. Cine este cel mai de temut din clasa, care este „gașca periculoasă”? Cine sunt cele mai populare fete?

Cei care se ocupă cu astfel de comportamente de obicei îi tachinează, îi lovesc pe cei din jur, îi fac de rusine, îi jignesc și le pun diverse porecle. Proliferarea bullying-ului poate să transforme școala într-un loc de temut și extrem de traumatizant pentru cei supuși acestui comportament degradant. Stresul, anxietatea, gândurile suicidare, abandonul școlar și chiar fobia socială pot să apară ca efecte negative în astfel de situații.

Bullying-ul ca formă mascată de abuz emoțional și fizic, care are trei caracteristici de bază:

- Este intenționat – agresorul are intenția să rănească pe cineva;
- Are loc în mod repetat – aceeași persoană este rănită mereu;
- Se manifestă atunci când este un dezechilibru de forțe – agresorul își alege victima care este percepută ca fiind vulnerabilă, slabă și nu se poate apăra singură.

În esență, comportamentele de tip bullying se caracterizează prin intenția destructivă a unui/ unei elev/e (sau grup) de a obține supremația asupra altui elev (sau grup).

Rezultate studiilor de specialitate

Bullying-ul în școli reprezintă o problemă relaționată cu vârsta copiilor și până nu demult adulții (părinți și profesori) priveau această problemă cu o atitudine relaxată de tipul „așa sunt copiii” sau „copiii sunt copii”. Tachinarea, poreclirea sunt comportamente circumscrise fenomenului de bullying care de cele mai multe ori, trec neobservate, considerându-se că fac parte dintr-un așa-numit obișnuit pedagogic de fiecare zi. În realitate, aceste forme ușoare reprezintă stadiile incipiente ale formelor mai grave. Cazurile de violență din școală – incluzând și formele extreme de atac armat înregistrate în școlile americane – relevă consecințele grave și uneori mortale ale comportamentului de tip bullying.

Unul dintre pionierii cercetători ai acestui fenomen și ai fondatorii programelor de prevenție privind bullyingul este psihologul norvegian Olweus. În cartea lui din 1993, „Bullying-ul în școală: Ce știm și ce putem face”, dr. Olweus identifică caracteristicile elevilor, care alcătuiesc profilul de victimă, după cum urmează:

- Are o fire liniștită și sensibilă;
- Îi este teamă să mai meargă la școală, se plânge de dureri frecvente de cap și de stomac pentru a evita să meargă la școală;
- Are puțini prieteni sau nu are nici unul;
- Pare trist și înfricoșat;
- Este slab fizic sau foarte scund;
- Este nesigur sau lipsit de asertivitate;
- Are o deficiență de auz sau alte caracteristici comportamentale și fizice atipice;
- Vine de la școală cu hainele murdare, rupte sau cu lucrurile distruse;
- Prezintă vânătăi pe corp.

Comportamentele de bullying adesea prezintă diferite forme în funcție de sex. În mod clar, băieții recurg într-o mare măsură la comportamente de intimidare fizică decât fetele. În plus, un procent relativ mare de fete - aproximativ 50% - susțin că sunt victimele comportamentelor de intimidare și hărțuire, manifestate de băieți.

În cazul în care elevul care agresează este băiat profilul prezintă următoarele caracteristici:

- Are nevoie să se simtă puternic și în control;
- Alege victimele dintre cei cărora nu le place conflictul;
- Obține satisfacție din a provoca suferință victimelor;
- Își motivează acțiunile, plângându-se că a fost provocat.

Tacticile cele mai des folosite de băieți sunt: poreclirea, bătăile, luptele, deposedarea de bunuri (bani, obiecte personale), distrugerea bunurilor victimei, îmbrâncirea, lovirea, inițierea de atacuri repetate asupra victimei.

Profilul fetelor care manifestă comportamente de bullying (agresorul este fată) se evidențiază prin:

- manipulare
- rănirea sentimentelor
- lansarea unor bârfe
- respingere subtilă, marginalizarea sau excluderea victimei

Tacticile cele mai des folosite de către fete sunt: utilizarea porecelor, izolarea victimei („Nu vorbiți cu ea.”) răspândirea de bârfe, răspândirea de zvonuri false, umilirea în prezența băieților, etc. Astfel de forme de agresivitate pot fi cu siguranță la fel de dăunătoare și stresante, ca formele directe și deschise ale atacurilor inițiate de băieți.

Procesul de configurare a ciclului agresor – victimă este unul foarte complex. Deși elevii care manifestă comportamente de bullying și victimele lor, ocupă, în mod natural, poziții cheie în acest proces de configurare, studiile arată că un rol foarte important îl joacă și ceilalți elevi (martorii).

Oamenii de știință au arătat că martorii (cei care observă) prin comportamentul lor pasiv (faptul că asistă fără să facă ceva, pentru a schimba situația) contribuie la menținerea comportamentului agresorului. Pe de altă parte anumite mecanisme de grup, cum ar fi cel de contagiune socială și de diluare a responsabilității în grup, au fost identificate ca fiind factori facilitatori în situațiile în care mai mulți elevi au luat parte la agresiune.

Care sunt cauzele bullying-ului?

Expunerea la violență a unei persoane poate duce mai departe, precum „efectul fluturelui” (o acțiune mică într-un anumit loc, la un anumit moment, poate produce schimbări majore, exponențial amplificate, în alte zone) la alte

fenomene de bullying, atât din partea agresorului, cât și din partea celui agresat.

Demulte ori, agresorul adoptă violența ca ultimă posibilitate de defulare și exprimare, fiind la rândul său abuzat ori neglijat. Cauzele cele mai des întâlnite care determină astfel de comportamente ale agresorului pot fi lipsa de empatie, egocentrismul, orgoliul, superficialitatea relațiilor umane, și, mai ales, expunerea și preluarea unor modele similare de comportament – de cele mai multe ori, copilul reproduce cu semenii săi ceea ce vede acasă sau în societate și mass-media.

Bune practice

Cercetările făcute de Olweus au dus la dezvoltarea Programul de Prevenire a Bullyingului în școală. Ca parte a unei inițiative guvernamentale, programul este oferit în toate școlile publice din Norvegia.

Un număr tot mai mare de școli în SUA folosesc acum programul și îl consideră un model pentru prevenirea violenței. Șase evaluări, la scală mare, ale programului, pe o perioadă de mai mult de 20 de ani, scot în evidență eficacitatea acestuia, și anume:

- Reducerea substanțială – între 30-50% - a frecvenței cu care elevii raportează experiențe de bullying;
- Reducerea semnificativă a frecvenței cu care elevii semnalează prezența comportamentelor anti-sociale, cum ar fi acte de vandalism, furt, beție, și absenteism;
- Îmbunătățiri semnificative la nivelul „climatului social” din clasă (nivel mai ridicat de disciplină la nivelul clasei, relații sociale pozitive, atitudine pozitivă față de școală); creșterea satisfacției școlare a elevilor.

Această intervenție reprezintă o abordare eficientă și relativ simplă în reducerea comportamentelor agresive în rândul populației școlare.

Bullying-ul a fost explicat din perspectiva învățării sociale ca un binom agresor-victimă care se dezvoltă prin modelare și reîntărire (Craig & Pepler, 1995). Asta înseamnă că un elev poate imita comportamentul agresiv al altui elev care manifestă comportamente de bullying, iar victima poate întări comportamentul unui elev care agresează, prin faptul că manifestă semne de disconfort (teamă) față de comportamentul agresorului.

Programul de intervenție este construit pe patru principii-cheie. Aceste principii implică crearea la nivelul școlii a unui mediu caracterizat prin:

1. căldură, interes pozitiv, și implicarea adulților,
2. stabilirea de limitele de ferme cu privire la comportamentul inacceptabil;
3. aplicarea consecventă a unor sancțiuni non-punitive, non-fizice, pentru comportament inacceptabil sau de încălcare a regulilor și
4. oferirea, de către adulții investiți cu autoritate, a unor modele pozitive de comportament.

Programul funcționează la nivel de școală, la nivel de clasă și la nivel individual. Intervenția cuprinde un set de informații furnizate școlilor, set de informații adresate părinților, filme de vizionat în clasă precum și chestionare, pentru școală, de evaluare a dimensiunii problemei. Cele patru mari strategii ale programului inițiat de Olweus cuprind:

- pregătirea personalului școlar;
- dezvoltarea unor politici de disciplinare;
- informarea părinților;
- predarea valorilor prosoziale conform unei curricule.

Alte exemple:

- Începând din 2011 Cartoon Network din țările Americii Latine a început o campanie antibullying numită: „Basta de Bullying – No te Quedas Callado!”
- În Finlanda există programul KiVa. 90% din școlile finlandeze folosesc acest program;
- Germania, Italia, Spania, Anglia, Polonia și Grecia au programul „Media Heroes Do Not Bully” ca rezultat al colaborării europene.

Strategii de reducere a comportamentelor de tip bullying

Bullying-ul sau tachinarea, umilirea, intimidarea sunt menținute uneori ca rezultat al modului în care victimele se comportă raportat la normele acceptate social sau cu un anumit mod de a se îmbrăca. În aceste situații o înțelegere și o acceptare a diferențelor individuale poate fi învățată, acasă și în clasă.

Pentru elevii în rolul de victime se pot organiza training-uri de dezvoltarea abilităților de gestionare a situațiilor de expunere la comportamentele agresive ale colegilor.

Elevii care manifestă comportamente agresive ar trebui implicați în training-uri de management al furiei, dezvoltarea asertivității și a altor abilități de autocontrol. Comportamentul lor are nevoie să fie monitorizat cu atenție și să primească cât mai frecvent recompense pentru comportamentele adecvate, aplicându-se consecințe clare pentru actele de bullying.

Este recomandabil ca părinții să beneficieze de instruire de parenting pentru gestionarea comportamentului agresiv și educarea toleranței și nondiscriminării.

Un rol extrem de important și eficient în prevenirea comportamentelor agresive de tip bullying în școli însă îl au cadrele didactice și diriginții, în mod special. O serie de activități desfășurate de profesori, alături de trainingul pe abilități sociale, de diversitate și egalitate, pot constitui un program eficient de prevenție a comportamentelor agresive.

Recomandări și soluții de combatere

Cele mai multe beneficii în ceea ce privește eliminarea bullying-ului le-ar aduce schimbarea mentalității de la o vârstă cât mai fragedă. Acest lucru se realizează însă printr-un plan pe termen mai lung ce ia în calcul următoarele:

- Metode non-formale de educare anti-bullying, cum ar fi jocurile de rol, prin care copiii să înțeleagă postura în care se expune fiecare parte a acțiunii de bullying și să conștientizeze consecințele grave pe care neglijarea le poate avea.
- Abordarea subiectului, în profunzime, la orele de dirigenție din școli ori în cadrul orei de educație civică.
- Organizarea de campanii naționale, seminarii și dezbateri libere, întâlniri cu psihologi sau persoane care au fost parte a fenomenului bullying și care au reușit să depășească situația, ca exemplu de bună practică.
- Anunțarea imediată, de către elevi, a unui adult (profesor, director, învățător, consilier școlar, mediator școlar, supraveghetor / părinte) ori de câte ori este constat un act de bullying asupra unui coleg.

Ce este agresiunea virtuală?

Cyberbullying-ul, cum este numită această formă de agresivitate, ca orice altă formă de agresiune, implică o victimă și un agresor, particularitatea sa fiind faptul că are loc pe internet sau prin comunicare telefonică. Acest fenomen începe să ocupe din ce în ce mai mult teren pentru că este facil, agresorul are impresia că este învăluit într-o peliculă de protecție, iar victima poate fi ridiculiza-

tă în fața unui grup mult superior numeric comparativ cu o agresiune reală.

În mediul online, agresiunea poate însemna multe lucruri: mesaje de amenințare, postarea fotografiilor unui alt copil pe site-uri pornografice, folosirea contului de email, furtul parolei și blocarea conturilor, trimiterea de mesaje în numele altui copil, postarea pe bloguri a informațiilor personale sau false cu scopul de a afecta reputația altui copil, răspândirea virușilor, abonarea altor copii la site-uri pornografice etc.

De multe ori, copiii care au fost victime ale cyberbullying-ului devin la rândul lor agresori, ca reacție la nedreptatea care li s-a făcut.

Consecințele cyberbullying-ului

Cyberbullying-ul are o serie de efecte nocive asupra victimei, similare bullying-ului real: atacuri de panică; scăderea stimei de sine; timiditate; coșmaruri; anxietate; lipsa capacității de concentrare; diminuarea puterii de învățare; depresie; suicid.

Pe lângă toate acestea, în bullying-ul virtual informațiile sunt de cele mai multe ori disponibile pe termen nedeterminat, fiind răspândite ușor și instantaneu în mediul online, în unele cazuri fără posibilitatea de a fi vreodată șterse. Acest lucru nu face altceva decât să agraveze orice repercusiune a bullying-ului asupra celui agresat.

Modalități de prevenire a agresiunii pe internet

Comunicarea deschisă cu copilul. Atât părinții, cât și profesorii trebuie să manifeste deschidere și atitudine binevoitoare, astfel încât copiii să aibă încredere să discute asemenea subiecte cu ei. Unii părinți iau decizii radicale atunci când află că fiul sau fiica lor a fost victima unei agresiuni online, interzicând-le accesul la internet sau fără să analizeze situația, îl consideră pe copil responsabil de problema în care este implicat, motiv pentru care îi aplică pedepse.

Este bine să încurajați copiii să-și verifice periodic numele pe Google, cu o căutare de tipul „Maria Popescu”. Astfel, poate descoperi dacă numele lui apare pe alte site-uri decât își dorește.

Elevii trebuie instruiți și atenționați că nu este permis să posteze pe internet fotografii cu alte persoane fără a cere acordul persoanelor respective și au dreptul să ceară respectarea acestei reguli și prietenilor săi.

De asemenea, copiii trebuie să fie informați că nu este permis să se dea drept altă persoană în general, dar în cazul

agresiunilor virtuale, atunci când folosește servicii de mesagerie pe internet.

Este bine ca elevii să evite să trimită informații personale pe email, limitându-se să scrie lucruri care nu l-ar afecta dacă ar fi aflate și de alte persoane.

Copilul trebuie încurajat să pastreze parolele doar pentru el și să fie învățat să-și schimbe parola dacă bănuiește că cineva i-o cunoaște.

Înainte de a da forward unui email, copilul trebuie să știe că este recomandabil să ceară permisiunea persoanei care a trimis emailul inițial.

Să aibă grijă mereu cu cine comunică online, și să fie atent la felul în care se exprimă atunci când comunică online.

Cum poate fi oprit cyberbullying-ul?

Dacă părintele descoperă că copilul lui este supus agresivității online trebuie imediat să discute despre asta cu copilul. De comun acord, trebuie să se ia legătura cu părinții copilului care agrează virtual copilul dvs. și să se încerce identificarea soluțiilor.

Părintele trebuie să instruiască copilul să nu răspundă în niciun fel mesajelor agresive primite, chiar dacă îl cunoaște pe agresor, ci să apeleze la un adult în care are încredere pentru a rezolva problema.

Adulții din preajma copilului trebuie să-i arate acestuia cum să folosească metodele de „raportare abuz” de pe site-urile de socializare, cum să elimine din lista de prieteni persoana care îl hărțuiește și cum să blocheze persoanele sau mesajele primite pe telefon de la persoana respectivă.

Dacă mailurile sau mesajele sunt primite în timpul orelor și sunt trimise de un coleg de clasă, copilul trebuie încurajat să ceară ajutorul cadrelor didactice pentru a găsi o soluție.

Adulții trebuie să învețe copilului cum să păstreze toate dovezile agresiunii virtuale, email-urile și mesajele primite. Dacă situația se înrăutățește, iar copilul ajunge în pericol, trebuie depusă o plângere la poliție împotriva agresorului.

Rezumatul modulului

Indiferent de statutul adultului (părinte, profesor/-oară, dirigente/ă, director/-oare), reacția față de actele de violență școlară trebuie să fie promptă. Mediul școlar trebuie să instituționalizeze mecanisme interne de reglamente

tare a fenomenelor destructive și anume retorica de zero toleranță pentru acestea.

Fenomenul „bullying” este mult mai des întâlnit decât ne-am dori să credem. Se întâmplă pe coridoarele școlii, în curte, pe străzi și, din păcate, uneori și în sălile de clasă. Nedepistat la timp, bullying-ul poate lăsa traume și repercusiuni ireversibile asupra adaptabilității copilului în societate.

Cu toții ne dorim școli în care relațiile de colaborare, colegialitate și prietenie primează. În fond, vorbim despre locul în care copiii obțin deprinderi esențiale și dezvoltă relațiile definitorii pentru viitorul lor.

Este necesar ca școala să rămână mediul sigur și prietenos unde copiii obțin cunoștințe și deprinderi esențiale și dezvoltă relații definitorii pentru viitorul lor.

Cea mai importantă și consistentă campanie împotriva agresiunii de orice tip trebuie să se regăsească în procesele de zi cu zi de educație și creștere a copiilor, în dezvoltarea lor psihologică, în mod special, dezvoltarea inteligenței emoționale a copiilor noștri și cultivarea valorilor general umane.

MODULUL 5.

DEZVOLTAREA ȘI OPTIMIZAREA COMPETENȚELOR COPIILOR PRIN PRISMA DE GEN

SCOPUL

Acumularea de tehnici și metode optime de lucru cu copiii pentru dezvoltarea competențelor (emoționale, personale, cognitive și sociale) prin prisma de gen.

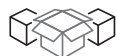

OBIECTIVE

- Familiarizarea cu metode de lucru specifice lucrului cu copiii în vederea dezvoltării emoționale, sociale, cognitive și personale;
- Dobândirea unor abilități specifice de aplicare a acestor tehnici;
- Optimizarea relației părinte – copil prin prisma dimensiunii de gen;
- Aplicarea eficientă a inventarului de tehnici pentru sporirea implicării băieților în activitățile educaționale.

DURATA 8 ore

MATERIALE NECESARE

Tablă, cretă, Flipchart și foi de poster, hârtie A4, foi adezive, carioci, fișe de diferite culori, pixuri. Unele activități necesită materiale suplimentare.

METODOLOGIE

Activități interactive, desfășurate în mod individual cu copiii (dacă activitățile sunt realizate de părinți, acasă) sau în grupuri mici (în cazul când acest inventar de tehnici se va folosi de cadre didactice, în contexte educaționale); metode de lucru care pot fi adaptate pentru diferite vârste. Inventarul de tehnici poate fi folosit în mod aleatoriu, la decizia adultului (părinți, cadre didactice), în conformitate cu obiectivele de lucru.

MESAJE CHEIE

Părintele conștient și sensibil la gen este un părinte angajat în totalitate în procesele de dezvoltare a copilului său. Parentajul conștient sensibil la gen nu se rezumă doar la evitarea stereotipurilor de gen și oferirea oportunităților egale, ci solicită și implicarea părinților în organizarea unor anumite activități pentru a stimula copilul să-și dezvolte și să-și îmbunătățească competențele emoționale și sociale, să-și dezvolte personalitatea în conformitate cu potențialul său, fără a fi limitat de context.

NOTE DE PLANIFICARE

Înainte de desfășurarea modului facilitatorul/facilitatoarea va studia parcurge în întregime sau parțial modulele anterioare ale acestui program de formare deoarece pentru folosirea optimală a tehnicilor propuse este important cadrul teoretic al subiectelor precedente și anumite competențe de gen specifice.

PAȘI

Partea I. Dezvoltare personală

I.1 Activitatea „Eu pot, ei pot”

Partea II. Dezvoltare emoțională

II.1 Activitatea „Sentimente grozave și sentimente mai puțin grozave”

Partea III. Dezvoltare socială

III.1 Activitatea „Băieții fac..., fetele fac...”

Partea IV. Dezvoltare cognitivă

IV.1 Activitatea „Este aceasta o dovadă?”

Fișa resursă A

Partea I. Dezvoltare personală

I.1 Activitatea „Eu pot, Ei pot”²⁵

Informație pentru adulți: Odată cu intrarea copilului în medii sociale diverse, el întâmpină o serie de sarcini noi și provocări. Atunci când obține reușită după realizarea acestor sarcini, sau când depășesc provocările cu succes, ei își dezvoltă sentimente de împlinire personală. Dacă însă eșuează (așa cred ei, sau așa îl determină să creadă mediul (părinții, colegii, educatorii/profesorii), atunci copilul dezvoltă sentimente de inadecvare și incompetență. Deoarece copilul se află în preajma altor copii (semeni sau de vârste diferite, de sexe diferite, din medii diverse, etc.), el începe să se compare cu ceilalți (părinții și alți adulți din preajmă nu vor compara copilul cu alți copii în niciun context!) și să-și formeze păreri cu privire la propriile lor abilități, comportament, trăsături, etc., în raport cu ale celorlalți. Această informație este integrată în conceptul lor despre sine și completează, de asemenea, și identitatea lor de gen.

Prin urmare, este extrem de important ca la această vârstă copilul să realizeze că oricine are puncte tari și puncte slabe, indiferent de vârstă, sex, exterior, mediul de reședință, etnie, religie, etc. Și cu toate că întotdeauna există lucruri pe care alții ar putea să le facă mai bine decât el, acest lucru nu înseamnă că el este incompetent, inferior sau lipsit de valoare.

Materiale: tablă de scris, două bucăți de lemn sau cărămidă de construit, o masă joasă pe sub care se poate târi un copil, ceva cu greutate mare, precum un sac cu nisip, care ar putea fi ridicat doar de un copil mai puternic, o coardă de sărit, un set format dintr-un ciocan, un cui și o bucată de scândură, câteva cuvinte mai lungi, neologisme, care trebuie silabisite corect, câteva exerciții de matematică care să fie dificile pentru vârsta pe care o are copilul/ copiii cu care se va lucra, hârtie și creioane (pentru activitatea de Follow-up).

Algoritmul de lucru

1. Înainte de începerea activității, organizați spațiul de lucru astfel:

- Așezați bucățile de lemn sau de cărămidă pe un raft cât mai sus astfel încât doar un copil înalt să poată ajunge la ele.
- Aranjați masa astfel încât să fie situată într-un spațiu îngust astfel încât doar un copil scund să se poată târi sub ea.
- Plasați restul materialele astfel încât să fie la îndemână.

²⁵ Activitatea se poate adapta diferitor vârste, inclusiv adolescență, prin simplificarea sarcinilor sau identificarea altor sarcini, mai complexe.

- Începeți activitatea rugându-i pe copiii (dacă se lucrează cu un grup de copii, adultul se va adresa tuturor copiilor) sau pe copil (dacă se lucrează în mod individual, copilul este întrebat personal) să ridice mâna (sau să răspundă cu DA) dacă pot să facă următoarele:
  - Să meargă pe apă; Să zboare ca păsările; Să fugă rapid;
  - Să pronunțe cuvinte lungi; Să fie amabili cu ceilalți;
  - Să se cațere pe munți; Să cânte la vioară; etc.
- 2. După răspunsurile copiilor, evidențiați faptul că există anumite lucruri pe care le pot face toți oamenii, adulți, copii sau bătrâni, băieți sau fete, femei sau bărbați, oamenii de la sate sau de la orașe, etc. dar sunt anumite lucruri pe care nimeni nu le poate face, și anumite lucruri pe care unii oameni le pot face, iar alții – nu.
- 3. Solicitați opinia copiilor (copilului) cu privire la asemenea lucruri („Ce exemple de asemenea lucruri ai observat tu?”). Dacă observați că copiii tind să categorizeze, după varii criterii oamenii, interveniți cu exemple specifice pentru a nu admite perpetuarea stereotipurilor.
- 4. Spuneți-le apoi copiilor că veți avea nevoie de câțiva voluntari pentru a vă ajuta cu anumite sarcini (dacă lucrați doar cu un copil, solicitați-i să facă anumite lucruri). Aceste sarcini vor demonstra faptul că toți oamenii au anumite puncte forte sau lucruri pe care le pot face, precum și anumite puncte slabe, sau lucruri, pe care nu le pot face.
- 5. Pentru prima sarcină, rugați un copil de statură mică și un copil de statură înaltă să atingă bucățile de lemn sau cărămidă .
- 6. Dacă se lucrează individual cu copilul și el nu ajunge bucățile de lemn, întrebați-l cine din colegii/ prietenii lui ar putea ajunge acele bucăți de lemn sau cărămidă). Dacă el ajunge la bucățile puse sus, atunci întrebați-l cine din copiii din anturajul său nu ar ajunge la aceste bucăți de materiale. (Procedați la fel și cu restul sarcinilor, notând pe o foiță, prenumele colegilor despre care vă povestește copilul).
- 7. Cereți copiilor să fie atenți la realizarea sarcinii și solicitați-le părerea despre ce au observat, notând pe tablă concluziile.
- 8. Pentru cea de-a doua sarcină, invitați un copil mai scund și unul mai robust să se târască sub masă.
- 9. Dacă se lucrează individual cu copilul, purtați aceeași discuție ca la punctul 7) pentru toate sarcinile (sau adaptați-le la necesitate)
- 10. Pentru cea de-a treia sarcină, chemați un copil mai firav (preferabil, băiat), și un copil mai puternic (preferabil, fată) și invitați-i să ridice obiectul greu (sacul cu nisip, etc.). Faceți notițe pe tablă după fiecare concluzie enunțată de copii.

11. Pentru pronunțarea cuvintelor mai lungi, neologisme sau cuvinte necunoscute copiilor, precum și pentru activitățile cu coarda de sărit, ciocan și cui la fel fiți atent/ă să invitați și fete, și băieți.

12. Pentru exercițiile de matematică, invitați oricare doritori.

13. Desfășurați în continuare activitatea utilizând întrebările de conținut și de personalizare.

Discuții

Exemple de întrebări de conținut

(pentru activitatea desfășurată cu un grup de copii)

Instrucțiune pentru adult: Faceți trimitere la informația notată pe tablă (poster, foi), pe care le-ați făcut după terminarea fiecărei sarcini, în baza concluziilor emise de copii.

- Ce s-a întâmplat în momentul în care cei doi copii s-au întins spre bucățile de lemn sau cărămidă? Au putut să ajungă ambii la fel de ușor? Dacă nu, de ce credeți că s-a întâmplat așa?
- Ce s-a întâmplat atunci când cei doi copii s-au târât sub masă? Ambii au putut să se târască la fel de ușor? De ce da, sau de ce nu, cum credeți?
- Ce s-a întâmplat la sarcina cu ridicarea greutății, cum le-a fost celor doi colegi ai voștri, la fel de greu, la fel de ușor? De ce?
- Ce s-a întâmplat când cei doi colegi ai voștri au încercat să pronunțe cuvintele celea noi și lungi, sau ceilalți doi colegi ai voștri care au făcut exercițiile la matematică? Le-a fost la fel de greu, de ușor, de ce?
- Cum a fost realizată sarcina de sărit cu coardă, sau de bătut cuiele? A fost ușor pentru ambii? Dacă nu, de ce credeți că nu a fost la fel?
- Cum credeți, este posibil ca toata lumea, toți copiii și adulții, să facă orice lucru la fel? La fel de bine? Faptul că alții pot să facă anumite lucruri mai bine decât noi, decât voi, înseamnă oare că nu sunteți buni de nimic? (Adultul poate da exemple concludente, sau se poate referi la propria experiență de copil sau de adult pentru a-și susține poziția).
- Să ne imaginăm că nu ați fi putut să îndepliniți nici una dintre aceste sarcini. Ar însemna oare asta că nu sunteți în stare de nimic?
- Sunt atâtea alte lucruri pe care le puteți face minunat de bine. Și pe care alți copii, poate, nu le pot face defel. Nu există lucruri pe care băieții să le poată face și fetele – nu, sau invers. Fiecare dintre noi, putem face anumite lucruri, iar altele – nu. Din cauza altor factori (înălțimea, de ex., sau grație auzului mizical înnăscut), dar nu pentru că suntem băieți sau fete, pentru că trăim la oraș sau la sat, pentru că avem părul creț sau drept etc.

Notă: Dacă se lucrează în mod individual cu copilul se vor parcurge aceleași întrebări, făcându-se referință la notițele pe care adultul le făcea în timp ce copilul comenta despre colegi/ prieteni care ar fi putut sau nu executa sarcinile.

Exemple de întrebări de personalizare

(se vor adapta lucrului individual)

Instrucțiune pentru adult: Răspunsurile la aceste întrebări solicită copiilor un grad sporit de autoanaliză, iar dvs. – sensibilitate și delicatețe, fiți vigilenți/ă pentru a preveni acutizarea sentimentelor de incompetență sau inadecvanță. Faceți cât mai multă referință la persoane de reper pentru copii sau la persoanele îndrăgite, pentru a nu admite autoblamarea copiilor.

- V-ați gândit vreodată că alți copii, băieți și fete, din anturajul vostru, de la grădiniță/ școală/ mahala sau din familiile cu care prietenii, ar putea să facă anumite lucruri mai bine decât ați putea voi?
- Dacă credeți că da, ar putea, de ce credeți că pot ei să facă aceste lucruri? Considerați că toți copiii - fete și băieți – ar trebui să fie capabili să facă orice la fel de bine?
- Dacă nu puteți face ceva la fel de bine ca unul dintre colegii voștri/ colegele voastre, sau ca fratele sau sora, amicii sau prietenii voștri, ar trebui să vă considerați într-un anumit fel?
- Ce vă puteți spune vouă înșivă data viitoare când începeți să vă gândiți că nu sunteți suficient de buni deoarece nu sunteți în stare să faceți un anumit lucru? (aici se poate introduce conceptul de monolog interior, și explica copiilor utilitatea acestuia, solicitându-le exemple din experiențele lor anterioare sau oferindu-se din viața adultului).

Exemple de activități de Follow-up

(se va adapta lucrului individual sau necesităților specifice)

- Solicitați copiilor să aibă o discuție cu cineva dintre adulții din jurul său pentru a vedea dacă ei cred că copiii ar trebui să fie în stare să facă tot ceea ce fac și alți copii.
- Rugați copiii să împarte o foaie de hârtie în două și invitați-i să deseneze pe o parte imaginea unui lucru pe care ei pot să îl facă, iar pe cealaltă parte imaginea unui lucru pe care nu-l pot face, dar care pentru ei nu înseamnă că ar fi ceva în neînregulă cu ei.
- Solicitați copiilor să împarte o foaie de hârtie în trei coloane și să le completeze, după cum urmează: în prima coloană să noteze lucrurile pe care nu le pot face, în a doua coloană lucrurile pe care nu le pot face, dar vor să exerseze pentru a le putea executa și a în treia coloană să scrie toate lucrurile pe care le pot face.

Notă: dacă realizați această activitate cu copii mai mici, care nu pot scrie, rugați-i să arate sau să povestească (dvs., colegilor sau altor oameni din anturaj) lucrurile pe care le pot face.

Partea II. Dezvoltare emoțională

II.1 Activitatea „Sentimente grozave și sentimente mai puțin grozave”²⁶

Informație pentru adulți: În perioada copilăriei și adolescenței copiii sunt expuși multor experiențe noi și captivante, cu încărcătură emoțională puternică. Unele dintre aceste experiențe pot să declanșeze stări emoționale intense, considerate „pozitive”/ „bune” sau „negative”/ „rele” de către copii sau denumite așa de către adulții din preajmă. Deseori, se întâmplă că acestea să se plieze pe alte experiențe nefavorabile ale copilului, sau să fie intensificate de anumite contexte care defavorizează băiatul sau fata din punctul de vedere a așteptărilor de gen (de ex., experiență din trecut de ridiculare a unui băiat care a plâns când a dat analiza de sânge; experiență din trecut de blamare a unei fete că nu a avut suficient calm și reținere într-o ceartă cu un coleg).

Pentru a nu perturba dezvoltarea emoțională firească a copiilor, cu stresori situaționali sau contextual-culturali, adulții din anturajul copiilor nu vor sublinia diferențele de gen culturale. Această abordare sensibilă la gen cu privire la dezvoltarea emoțională a copiilor va asigura un traseu sănătos de dezvoltare afectivă a copiilor, fără reprimări frustrante sau limitatoare.

Materiale: o jumătate de cutie de carton pentru fiecare copil, sau plicuri, sau oricare alt recipient, un set de cartonașe „Sentimente grozave” (Fișa de lucru 1), puse într-un plic pentru fiecare copil în parte.

Algoritmul de lucru

1. Discutați diferențele dintre emoțiile și sentimentele „pozitive”/ „bune”, pe care ne face plăcere să le avem, și emoțiile și sentimentele „negative”/ „rele”, pe care nu ne face plăcere să le avem. Solicitați copiii (copilul) să vă ofere exemple pentru fiecare în parte.
2. Distribuți copiilor jumătățile de cutii (sau ce recipiente aveți) și plicurile cu Fișa de lucru 1 („Sentimente grozave”). În timp ce discutați semnificația cuvintelor aflate în plic, scrieți-le pe tablă²⁷ (sau pe o hârtie, dacă se lucrează individual), astfel încât copiii să le poată recunoaște atunci când sunt solicitați să selecteze un cuvânt pentru a descrie cum s-ar simți ei într-o anumită situație.
3. Citiți primele două scenarii din cele care urmează și lăsați-i pe copii (copil) să selecteze care cuvinte descriu mai bine modul în care s-ar simți în legătură cu fiecare dintre aceste situații.

²⁶ proces prin care se încurajează sau se descurajează anumite comportamente și atitudini ale unui anumit gen, prin care se comunică ceea ce este potrivit pentru normele de gen ale momentului, prin care se învață limbajul culturii respective.

²⁷ Se pot desenă nutrițe care exprimă emoțiile scrise pe fișă, în cazul când copiii (copilul) nu știe să citească. De asemenea, pot fi printate fețe umane de copil, care exprimă aceste emoții dacă considerați că pentru copiii suportul vizual va facilita realizarea activității (în funcție de vârsta copiilor și particularitățile de dezvoltare).

- Spuneți-le să pună cuvintele în cutiile de carton (sau recipientul pe care îl au la îndemână). La sfârșit, pot fi împărțite câteva opinii.

Scenarii²⁸ - Sentimente grozave

- Nu ți-ai văzut bunicii de foarte mult timp. Tata și mama tocmai te anunță că veți pleca în vizită la ei.
  - Ziua ta de naștere este săptămâna viitoare și ați convenit cu părinții că poți chema la petrecerea ta oricât de mulți prieteni îți dorești.
  - Tocmai ai primit rezultatele testului la matematică și observi că ai făcut toate problemele corect.
  - După o zi plină de distracții, ai făcut o baie, iar fratele mai mare tocmai ți-a propus să-ți citească o poveste.
  - Ți-ai dorit de foarte mult timp o pisică. Tata tocmai te-a anunțat că veți merge azi la un adăpost de animale să-ți alegi una.
  - Tocmai ai scos din rola prima ta prăjitură, gătită de tine.
  - V-ați înțeles cu doi amici mâine să mergeți la școală împreună.
  - Verșorii tăi și verișoarele tale vin la tine în vizită să vă jucați împreună.
  - Surioara ta nou-născută ți-a zâmbit azi pentru prima oară.
  - Ai reușit să scrii corect câteva cuvinte în engleză fără ajutorul nimănui.
- Continuați să citiți scenariile până când le parcurgeți pe toate, iar copiii și-au pus sentimentele corespunzătoare în cutie. Discutați apoi pe baza întrebărilor de conținut și de personalizare.

Discuții

Exemple de întrebări de conținut

- Toți ați ales aceeași emoție pentru fiecare dintre situațiile citite? Dacă nu, de ce credeți că s-a întâmplat acest lucru?

Notă: Pentru lucrul individual cu copilul, întrebați-l ce emoție/ sentiment a ales și apoi, întrebați-l dacă prietenii lui (folosiți persoane concrete, apropiate copilului) sau personajele preferate (specificați concret) ar fi ales aceleași sentimente sau emoții pentru situațiile descrise?

Credeți că se pot folosi mai multe sentimente și emoții pentru a descrie starea voastră într-o anumită situație, și nu doar unul?

²⁸ Activitatea se poate adapta diferitor vârste, inclusiv adolescență, prin simplificarea sarcinilor sau identificarea altor sarcini, mai complexe.

Exemple de întrebări de personalizare

(se vor adapta lucrului individual)

- Ați trăit vreodată emoții pozitive descrise în această activitate? În ce fel de situații?

Notă: Dacă observați că copiii au tendința să răspundă preponderent cu exemple care evidențiază comportamentele stereotipizate de gen, întrebați-i despre altele, sau dați exemple nespecifice genului pe care îl are copilul. De exemplu, dacă un băiat va împărtăși cu precădere situații în care a fost entuziasmat de faptul că a salvat pe cineva sau că a reușit să construiască ceva, etc., după ce îi oferiți feedback, întrebați-l cum s-a simțit el ultima dată când și-a revăzut tatăl plecat de multă vreme la muncă peste hotare, sau când s-a jucat cu surioara lui mai mică, etc.).

- Ce credeți că putem face ca să trăim cât mai des emoții și sentimente grozave? Ce alte exemple de emoții și sentimente grozave îmi puteți da, în afară de acelea pe care le aveți notate pe fișe?
- Cum credeți, este important să trăim asemenea emoții? De ce?

Exemple de activități de Follow-up²⁹

- Solicitați copiilor (copilului) să își păstreze cutia de carton (recipientul) acasă, în camera lor (sau în oricare spațiu personal) și să introducă în fiecare zi câte un cuvânt nou care semnifică o emoție sau sentiment grozav, pe care l-au trăit. La sfârșitul zilei (sau a săptămânii), copiii vor împărtăși cu cineva aceste sentimente pozitive.
- Activitatea de follow-up poate fi adaptată pentru a fi folosită de întreaga familie. O altă variantă este completarea cu noi trăiri plăcute o dată pe săptămână, cu citirea tuturor sentimentelor la sfârșitul fiecărei luni.
- De asemenea, se poate extinde activitatea pentru a deveni o tradiție (a clasei sau de familie), iar în seara de Crăciun sau Revelion, cutia se va deschide și se vor citi sentimentele frumoase trăite peste an de către toți membrii clasei sau a familiei.

²⁹ Activitatea poate fi adaptată lucrului individual cu copilul (copiii) realizată de un părinte sau ambii părinți (sau alt adult din anturajul copilului) sau atunci când copilul (copiii) are în vizită alți copii.

Fișa de lucru 1. Sentimente grozave (cartonașe)

Instrucțiune pentru adulți: Fiecare set distribuit copiilor trebuie să aibă următoarele cuvinte: mândru/-ă (3 cartonașe), fericit/ă (3 cartonașe), entuziasmat/ă (trei cartonașe), calm/ă (două cartonașe), vesel/ă (două cartonașe) și extraordinar (două cartonașe).

MÂNDRU/-Ă	MÂNDRU/-Ă	MÂNDRU/-Ă
FERICIT/Ă	FERICIT/Ă	FERICIT/Ă
ENTUZIASMAT/Ă	ENTUZIASMAT/Ă	ENTUZIASMAT/Ă
CALM/Ă	CALM/Ă	CALM/Ă
VESEL/Ă	VESEL/Ă	VESEL/Ă
EXTRAORDINAR/Ă	EXTRAORDINAR/Ă	EXTRAORDINAR/Ă

Activitatea poate continua cu subiectul „Sentimentele mai puțin grozave”, sau aceasta poate fi realizată într-o altă zi. Pentru desfășurarea acesteia, se aplică un scenariu similar cu cel precedent.

Algoritmul de lucru

1. Discutați cu copiii (copilul) diferențele dintre emoțiile „pozitive”/ „bune” – Grozave - , identificate în activitatea anterioară și emoțiile „negative”/ „rele”: cele care nu ne fac plăcere să le avem, pentru că nu ne simțim bine când le avem. Rugați copiii să identifice câteva exemple pentru asemenea gen de emoții și sentimente.
2. Distribuți cutiile (sau orice alt recipient) copiilor și câte un plic cu cartonaș – Sentimente mai puțin grozave (Fișa de lucru 2). În timp ce discutați semnificația cuvintelor aflate în plic, scrieți-le pe tablă (sau pe o hârtie, în cazul lucrului individual cu copilul), astfel încât copilul să le înțeleagă și să le recunoască când le vede scrise, pentru a putea selecta un cuvânt pentru a descrie cum s-ar simți ei într-o situație anumită.
3. Citiți primele două scenarii din cele care urmează și lăsați-i pe copii să selecteze din plic cuvintele care descriu modul în care s-ar simți în legătură cu fiecare dintre aceste situații. Spuneți-le să pună cuvintele în cutia de carton.
4. Rugați mai mulți voluntari să împărtășească cu ceilalți cuvintele pe care le-au selectat.
5. Dacă se întâmplă ca cineva din copii să spună că el/ ea ar putea avea sentimente/ trăiri pozitive în legătură cu scenariile citite, atunci ei nu vor selecta nici un cuvânt din plic pentru a-l pune în cutia de carton.
6. Explicați copiilor că această activitate este doar un joc, că situațiile descrise sunt ireale, doar pentru a ne ajuta să înțelegem mai bine care sunt emoțiile mai neplăcute din viața noastră.

Scenarii³⁰ – Sentimente mai puțin grozave

- Ești în timpul pauzei și unul dintre prietenii tăi râde de tine că nu ai fugit destul de repede la ora de educație fizică.
- Ești la magazin cu tatăl tău. El îi cumpără sorei tale (fratelui) câteva bomboane, dar ție nu îți cumpără.
- De mâine începi cursurile de înot pentru că nu știi să înoți.
- Tocmai ai primit rezultatele testului la limba română. Nu te-ai descurcat foarte bine.
- Fratele tău (sora) îți ia rolele fără să îți ceară voie.

³⁰ Scenariile pot fi adaptate situațiilor concrete din viața copiilor din grupul dvs. (a copilului dvs.). De asemenea, ele pot fi mai complexe, pentru copiii cu vârste mai mari, putând fi aplicate chiar și pentru etapele de pubertate și adolescență.

- Mătușa ta (unchiul) se află în închisoare pentru că a comis o infracțiune.
  - Trebuie să-ți iei adio de la prietenii tăi cei mai buni pentru că mâine vă mutați într-un alt oraș cu traiul.
  - Mâine vei merge pentru prima dată la școală cu autobuzul singur/ă.
  - Tocmai ai aflat că părinții tăi vor pleca singuri într-o vacanță.
  - Frățiorul tău nou-născut primește toată atenția părinților și bunicilor.
7. După ce ați încheiat citirea scenariilor, mai repetați o dată că sunt situații ireale, sau dacă se aseamănă cumva cu vreo situație concretă, atunci a fost doar o coincidență. Acordați o atenție deosebită copiilor care par afectați de scenariile pe care le-au auzit.
8. Inițiați un dialog similar ca cel de la activitatea precedentă în baza exemplelor de întrebări de conținut și a celor de personalizare.

Discuții

Exemple de întrebări de conținut

- Toți ați ales aceeași emoție pentru fiecare dintre situațiile citite? Dacă nu, de ce credeți că s-a întâmplat acest lucru?

Notă: Pentru lucrul individual cu copilul, întrebați-l ce emoție/ sentiment a ales și apoi, întrebați-l dacă prietenii lui (folosiți persoane concrete, apropiate copilului) sau personajele preferate (specificați concret) ar fi ales aceleași sentimente sau emoții pentru situațiile descrise?

- Credeți că se pot folosi mai multe sentimente și emoții pentru a descrie starea voastră într-o anumită situație, și nu doar unul? Dacă da, dați exemple.

Exemple de întrebări de personalizare

(se vor adapta lucrului individual)

- Ați trăit vreodată emoții negative descrise în această activitate? În ce fel de situații?

Notă: Dacă observați că copiii au tendința să răspundă preponderent cu exemple care evidențiază comportamentele stereotipizate de gen, întrebați-i despre altele, sau dați exemple nespecifice genului pe care îl are copilul. De exemplu, în unele contexte sociale este considerat mai potrivit dacă un băiat își exprimă furia, dar total neadecvat pentru ca o fată, în exact aceeași situație să-și manifeste furia. La fel cum pentru fete este considerat adecvat să manifeste frică, iar pentru băieți este rușinos să experimenteze această emoție. Rolul dvs. ca adult în această activitate este să „normalizați” orice trăire emoțională și să confirmați dreptul fiecărui copil să simtă ceea ce simte, eliberat de presiunea socială în conformitate cu care anumite emoții sunt „pentru fete”, iar altele – „pentru băieți”.

- Dați-mi câteva exemple de sentimente sau emoții mai puțin grozave pe care le-ați trăit vreodată. Ce credeți că putem face ca să trăim cât mai rar emoții și sentimente mai puțin grozave? Ce alte exemple de emoții și sentimente mai puțin grozave îmi puteți da, în afară de acelea pe care le aveți notate pe fișe?
- Cum credeți, este important să trăim asemenea emoții? De ce?
- Ce putem face atunci când trăim anumite emoții sau sentimente mai puțin grozave?

Notă: Faceți o listă cu sugestiile oferite de copii (copil) și plasați-le în spațiul în care ei (el) petrec mai mult timp, pentru a putea face trimitere la ele atunci când este cazul.

Exemple pentru activitatea de Follow-up³¹

- Solicitați copiilor (copilului) să își păstreze cutiile de carton și să introducă periodic, atunci când experimentează un lucru negativ, alte cuvinte referitoare la sentimentele sau emoțiile mai puțin grozave avute în raport cu aceste situații.

³¹ Activitățile de Follow-up se pot adapta lucrului individual sau necesităților specifice

- Încurajați-i să discute la sfârșitul zilei sau a săptămânii cu cineva din anturaj (semeni sau adulți) despre aceste sentimente.

Fișa de lucru 2. Sentimente mai puțin grozave (cartonașe)

Instrucțiune pentru adulți: Fiecare set distribuit copiilor trebuie să conțină următoarele cuvinte: supărat/-ă (3 cartonașe), speriat/ă (3 cartonașe), gelos/-oasă (trei cartonașe), îngrijorat/ă (două cartonașe), furios/-oasă (două cartonașe) și trist/ă (două cartonașe).

SUPĂRAT/-Ă	SUPĂRAT/-Ă	SUPĂRAT/-Ă
SPERIAT/Ă	SPERIAT/Ă	SPERIAT/Ă
GELOS/-OASĂ	GELOS/-OASĂ	GELOS/-OASĂ
ÎNGRIJORAT/Ă	ÎNGRIJORAT/Ă	ÎNGRIJORAT/Ă
FURIOS/-OASĂ	FURIOS/-OASĂ	FURIOS/-OASĂ
TRIST/Ă	TRIST/Ă	TRIST/Ă

Partea III. Dezvoltare socială

III.1 Activitatea „Băieții fac..., fetele fac...”³²

(activitate de grup mixt, cu copii de ambele sexe)

Informație pentru adulți: Copiii au o perioadă când dezvoltă modele de comportament social mai rigid, având tendința să-și aleagă prietenii de același sex. Acest lucru nu trebuie încurajat, dimpotrivă, adulții din preajma copiilor trebuie să pună accent pe diversitate, și pe cooperare. Prietenii de acest gen au nu doar caracter restrictiv asupra alegerii prietenilor după un fals și nepotrivit criteriu, ci întărește de asemenea, și gândirea stereotipizată, care poate afecta pe termen lung relațiile copiilor ajunși maturi.

Materiale: tablă de scris, două plicuri mari, pe unul notat „Băieți”, iar pe celălalt – „Fete”; reviste, foarfece, două foi de hârtie, creioane colorate pentru fiecare copil, un rol de bandă adezivă; două bucăți de hârtie, pe una să fie scris „Eu fac”, iar pe alta – „Eu nu fac”; o versiune a tabelului „Băieții fac, fetele fac” (Fișa de lucru 3); pentru Activitatea de Follow-up: o hârtie mare de tip poster, reviste, foarfece și lipici pentru fiecare copil.

Algoritmul de lucru

1. Începeți activitatea distribuind revistele, foarfecile, hârtia și creioanele colorate tuturor copiilor.
2. Solicitați copiilor să se uite prin reviste, să găsească două imagini cu lucruri pe care lor le place să le facă și să le decupeze. Dacă în revistele disponibile nu sunt asemenea imagini, rugați copiii să deseneze cu ajutorul creionelor colorate asemenea activități pe hârtia pe care o au la dispoziție.
3. După ce toți copiii au găsit și decupat, sau au desenat câte două asemenea imagini, dați-le plicul notat cu „fete”, să circule printre copii și fiecare fată să pună imaginile înăuntru plicului.
4. Apoi transmiteți plicul notat „Băieți” și solicitați tuturor băieților să pună în plic imaginile decupate sau desenate de ei.
5. Rugați copiii să formeze un cerc în jurul dvs., deschideți primul plic și solicitați un voluntar să scoată imaginile, una câte una și să descrie ce vede. Scrieți aceste situații pe tablă, sub titlul „Fete”. Faceți același lucru și pentru plicul al doilea, notând situațiile sub titlul „Băieți”.
6. După ce au fost arătate toate imaginile din cele două plicuri, invitați copiii să privească lista. Dacă se identifică situații comune (sau tangențiale) pe ambele liste, încercuiți-le. Dacă apar discuții, susțineți-le pentru a clarifica punctele de vedere ale copiilor. Discutați apoi în baza întrebărilor de conținut 1 și 2.

³² Activitatea este recomandată pentru grup mixt, cu copii de ambele sexe. La necesitate, se poate adapta pentru grupuri omogene.

7. După discuții. Afișați semnul „Eu fac” într-un colț al salii și semnul „Eu nu fac” în celălalt colț. Plasați apoi versiunea tabelului „Băieții fac, fetele fac” (Fișa de lucru 3) astfel încât toți copiii să o vadă.
8. Specificați copiilor că le veți citi câteva puncte din tabel. Pe parcurs ce dvs. citiți primul punct, copiii ar trebui (fără să vorbească) să se miște fie spre colțul cu inscripția „Eu fac”, fie spre cel opus, unde e scris „Eu nu fac”.
9. Înainte de a citi următorul punct din tabel, notați în tabel numărul de băieți și numărul de fete care stau la colțurile opuse ale sălii. Încurajați copiii să fie onești.
10. Specificați că nu există „activități pentru băieți” sau „activități pentru fete”, că aceste distincții sunt convenționale, și nu reprezintă esența oamenilor. Și gândindu-se la aceste acțiuni, trebuie să analizeze mai curând dacă le pot face, decât dacă chiar le fac. De ex., poate că un băiat nu se joacă cu păpușile acasă, dar sigur ar putea să se joace, nu? Dacă ar avea o surioară mai mică, care s-ar fi îmbolnăvit într-o zi și pe care ar vrea să o distreze.
11. Atunci când citiți anumite situații de genul „A folosi imaginația”, este posibil să fie necesar să dați câteva exemple sau explicații, precum, folosim imaginația atunci când ne jucăm la computer, când faceți planuri de vacanță sau când povestim povestea de seara surioarei mai mici, etc.
12. Continuați să citiți toate situațiile din tabel și să înregistrați copiii. Discutați cu copiii în baza întrebărilor de conținut 3 și 4.

După încheierea acestor discuții, continuați cu întrebările de personalizare.

Discuții

Întrebări de conținut

1. Este vreun punct comun – situații, acțiuni - pe ambele liste?
2. Care situații sunt diferite?
3. Dintre cei care au putut face majoritatea punctelor din tabel, au fost atât băieți, cât și fete?
4. Este vreun punct pe care niciun băiat nu l-ar putea face? Este vreun punct pe care nicio fată nu l-ar putea face?
5. S-a întâmplat să auziți vreodată, de la copii sau adulți, că „băieții nu pot face cutare lucru” sau că „fetele nu pot face cutare lucru”? Cum credeți, este adevărat?
6. Este adevărat că sunt anumite lucruri pe care nu le puteți face pentru că sunteți băiat sau fată?

7. Invitați-i să dea exemple. Încercați să ajutați copiii să se gândească la excepții întrebând membrii sexului opus dacă ei pot face anumite lucruri despre care se spune că nu le pot face și vice-versa.

Întrebări de personalizare

- Vă gândiți vreodată că sunt anumite lucruri pe care nu le puteți face pentru că sunteți băiat sau fată? Dacă da, ce părere aveți despre asta?
- Sunt anumite lucruri pe care ați vrea să le faceți, dar vă rețineți pentru că credeți (sau vă spune cineva), că acestea nu sunt potrivite pentru voi, pentru că sunteți băiat/ fată?
- Credeți că este într-adevăr adevărat că nu puteți face asta pentru că sunteți băiat sau fată? Cum mai exact vă împiedică sexul dvs. biologic să nu puteți face un anumit lucru? (Dacă copii oferă exemple care confirmă diferențele de gen în baza rolurilor de gen tradiționale, specificați că din punct de vedere biologic, singurul lucru pe care cu adevărat nu-l poate face un băiat ajuns bărbat este să poarte sarcina și să alăpteze).
- S-ar putea să fie dificil să convingeți copiii că nu este așa cum cred ei, pentru că exemplele de modele de rol pe care le văd în jur, mass-media și societatea realmente „setează” și „prescriu” anumite comportamente și acțiuni pe care fetele/ femeile și băieții/ bărbații le fac sau nu le fac.
- Ce ați aflat nou din această activitate? Ce părere aveți voi despre potențialul fiecăruia, indiferent de faptul că este băiat sau fată?

Activitatea de Follow-up

- După câteva zile de la această activitate, afișați în sală o hârtie mare de tip poster. Denumiți-o „Băieții și fetele fac...”. Invitați copiii să decupeze sau să deseneze imagini cu lucruri/ activități, comportamente pe care ei le fac, sau ar putea să le facă și să lipească aceste imagini pe poster pentru a crea un colaj cu activități pe care le pot face și fetele și băieții, fără rețineri sau limitări.
- Solicitați copiilor să discute cu adulții din familie și să afle dacă sunt anumite lucruri pe care aceștia nu le fac pentru că sunt „bărbați” sau „femei”. Invitați copiii să facă notițe și discutați situațiile și „explicațiile” pentru a clarifica subiectul de discuție.

Fișa de lucru 3. „Băieții fac... Fetele fac...” (tabel³³)

ACȚIUNI	BĂIEȚII FAC	FETELE FAC
A fugi repede		
A urca într-un copac		
A sări coarda		
A înota		
A folosi imaginația		
A scrie cuvinte		
A se plimba cu bicicleta		
A se juca de-a școala		
A se juca de-a poliția		
A se da cu rolele		
A se juca de-a mama și tata		
A pune farfuriile pe masă		
A strânge farfuriile de pe masă		
A face curățenie în camera sa		
A curăța încălțăminte		
A te juca la computer		
A te juca fotbal		
A curăța cartofi		
A bate un cui		

³³ Acțiunile incluse în tabel pot fi ajustate în conformitate cu vârsta copiilor implicați în activitate.

Partea IV. Dezvoltare cognitivă

IV.1 Activitatea „Este aceasta o dovadă?”³⁴

Informație pentru adulți: Dezvoltarea cognitivă a copiilor nu trebuie limitată doar la ceea ce învață la grădiniță sau școală. Aceasta presupune și antrenarea copilului în diverse situații pentru a-i ajuta să învețe să le gestioneze în mod funcțional, să ia în considerare mai multe aspecte atunci când au de rezolvat o situație și să-și organizeze clar și structurat informațiile pentru a identifica pași specifici în procesul de rezolvare a problemei astfel încât să-și dezvolte și să-și utilizeze în mod eficient abilitățile cognitive.

Copiii cresc într-o societate din ce în ce mai complexă, cu o multitudine de provocări zilnice, cu confruntări sau situații care reclamă prezență de spirit, abilități sociale, dar și anumite capacități cognitive. Pe măsură ce se maturizează, ei sunt nevoiți să ia decizii, multe dintre care sunt destul de dificile, sau au consecințe mult mai semnificative decât deciziile pe care le luau copiii acu câteva generații. În pofida capacităților lor de a gândi în mod logic, din cauza lipsei de experiență și de exersări adecvate, copiii deseori eșuează să facă distincția dintre fapte și supoziții. Nereușita de a face acest lucru poate determina frustrări, neînțelegeri, creând probleme în diferite domenii (personal, interpersonal, academic, etc.).

A învăța să analizezi cu discernământ lucrurile, cu gândire critic și spirit de observație, a evalua deciziile și consecințele acestora, etc. sunt deprinderi pe care copiii trebuie să le învețe de la o vârstă cât mai timpurie.

Materiale: imagini din reviste, fotografii, desene, despre care se pot formula afirmații cu fapte concrete (dovezi) și afirmații cu supoziții (presupuneri). De exemplu, imagini cu fețe clare care transmit emoții și poze cu persoane implicate în anumite acțiuni, dar fără prea multe detalii de fundal. Hârtie și creioane simple pentru fiecare copil. Muzică cu cântece pentru copii.

Algoritm de lucru

1. Prezentați, una câte una, imaginile din reviste, desenele sau fotografiile selectate și întrebați copiii ce cred ei că simte persoana din imagine și ce cred ei că se întâmplă în acea imagine.
2. Rugați-i apoi să vă spună un adevăr/ un fapt concret cu privire la imagine, precum, ce culoare are cămașa pe care o poartă băiatul, ce mașină conduce doamna, câți oameni sunt în imagine sau ce fac.
3. Discutați cu copiii diferența dintre „un fapt” (ceva care poți dovedi că este adevărat) și ce este o supoziție (ceva care crezi că este adevărat). Detaliați pe baza acestor concepte astfel încât copiii să înțeleagă că faptele pot avea întotdeauna o baza argumentativă reală, iar supozițiile sunt doar niște presupuni cu privire la ceea ce s-ar putea întâmpla sau ceea ce ne pare nouă

³⁴ Activitatea este recomandată pentru grup mixt, cu copii de ambele sexe. La necesitate, se poate adapta pentru grupuri omogene.

că este, și că se întâmplă destul de des ca oameni să facă supoziții fără să verifice dovezile.

4. Rugați-i apoi pe copii să scrie cu creionul pe foi de hârtie următoarele cifre, una sub alta: de la 1 la 8.
5. Specificați faptul că le veți citi câteva situații scurte, iar sarcina lor este de a decide dacă ceea ce citiți dvs. este un fapt sau o supoziție, și să scrie câte un F (fapt) sau un S (supoziție), pe foile lor, în dreptul numărului de ordine care corespunde situațiilor citite.

Situații³⁵

- Situația 1: Darius întotdeauna vorbește mult dimineața când ajunge în clasă. În această dimineață el însă este foarte tăcut. (S)
  - Situația 2: Paula nu stă de obicei lângă Radu la masa de prânz de la școală. Astăzi ei au stat unul lângă altul, au vorbit și au râs. (S)
  - Situația 3: Dinu mereu mănâncă lapte cu cereale dimineața la micul dejun. Astăzi când a intrat în bucătărie, tatăl său i-a spus că s-au terminat cerealele, așa că el îi va pregăti fiului o omletă. Dinu a refuzat să mănânce. (F)
  - Situația 4: Mihai și Gicu au fost văzuți bătându-se pe terenul de joacă înainte de începerea orelor. Mai târziu, Adina i-a văzut pe cei doi băieți ieșind din biroul directorului. Băieții se pare că nu vor avea voie să participe la concertul organizat de clasa lor săptămâna viitoare. (S)
  - Situația 5: V-ați căutat noul stilou peste tot. Și nu-l găsiți nicăieri. Știați că era pe bancă chiar înainte de a pleca la bibliotecă. (F)
  - Situația 6: Profesoara vă zâmbește în fiecare dimineață. Astăzi ea a trecut chiar pe lângă voi, pe coridor, și nu v-a zâmbit. Vă gândiți că e supărată pe voi sau că i s-a întâmplat ceva rău. (S)
  - Situația 7: Erați gata gata să pierdeți autobuzul spre școală. Când ați intrat, ați observat că prietenul/prietena dvs. stă așezat/ă lângă un alt coleg. (F)
  - Situația 8: Când ați ajuns la școală azi dimineață, ați lăsat pe masă 2 mere. După prima pauză, merele au dispărut. Sunteți sigură că le-a luat Alex, chiar dacă nu l-ați văzut făcând asta. (S)
6. După ce copiii au terminat de numerotat, discutați fiecare situație care reprezintă o supoziție (1,2,4,6,8) și clarificați cu copiii de ce acestea sunt supoziții și nu fapte.
  7. Implicați apoi copiii într-o discuție despre consecințele negative care pot avea loc atunci când oamenii fac supoziții. De exemplu, dacă cineva presupune că altcineva a furat banii și îl/ o acuză de acest lucru, acea persoană se poate supăra foarte tare, și poate renunța la orice relație de comunicare

³⁵ Situațiile citite copiilor pot fi modificate și ajustate, în conformitate cu vârsta copiilor și alte particularități.

cu persoana care a acuzat-o. Sau poate da în judecată persoana pentru calomnie. Solicitați copiilor să ofere cât mai multe și mai diverse exemple.

8. Rugați apoi copiii să aranjeze scaunele într-un cerc. Numărul scaunelor trebuie să fie mai mic cu unul decât copiii sunt în grup. Explicați copiilor că veți pune muzică și că toți copiii se vor plimba în jurul cercului de scaune, iar atunci când muzica se va opri, ei trebuie să-și găsească un scaun liber și să se așeze pe el. Copilul care rămâne în picioare va asculta cea ce veți citi dvs. (un fapt sau o supoziție, din lista de mai jos). Copilul își va spune părerea despre afirmația respectivă și o va argumenta, iar ceilalți copii vor avea ocazia să fie de acord sau în dezacord cu acesta, și abia după ce toți își spun punctul de vedere, copilul se va întoarce în grup și activitatea va continua până se vor analiza după aceeași procedură toate afirmațiile.

Fișa de lucru 4. Este oare aceasta o dovadă?

(exemple de afirmații³⁶)

- Câinii sunt animalele preferate ale băieților (S)
  - Porumbul este o legumă (F)
  - Fetele nu se pricep la jocuri de tip Lego (S)
  - Matematica este mai ușoară pentru băieți decât pentru fete (S)
  - Vacile sunt animale (F)
  - Dacă părinții sunt tăcuți, înseamnă că sunt supărați pe tine (S)
  - Pentru o fată este mai ușor să scrie un eseu decât pentru un băiat. (S)
  - Chișinău este capitala Republicii Moldova (F)
  - Mamele sunt mai bune la suflet decât tații (S)
  - Pisicile sunt animalele preferate ale fetelor (S)
  - Unii șerpi sunt veninoși (F)
  - Tații sunt mai autoritari decât mamele (S)
  - Dacă un/o prieten/ă nu te sună când este în vacanță, înseamnă că e supărat/ă pe tine (S)
  - Femeile nu sunt pricepute la condus mașina (S)
  - Un măr este un fruct (F)
  - Bărbații nu pot avea grijă de bebeluși (S)
  - Un stilou este un obiect (F)
  - Când vântul bate tare înseamnă că va urma o tornadă (S)
  - Fetele recită versuri mai frumos decât băieții (S)
  - Pentru fete e mai greu să învețe a înota (S)
9. Continuați activitatea cu oricât de multe afirmații doriți, iar apoi discutați cu copiii în baza exemplurilor de întrebări de conținut și de personalizare.

³⁶ Afirmațiile pot fi modificate și ajustate în conformitate cu vârsta copiilor sau alte particularități.

Discuții

Exemple de întrebări de conținut

- Ce este un fapt? Dați-mi exemple, vă rog.
- Ce este o supoziție? Dați-mi exemple, vă rog.
- Prin ce diferă un fapt de o supoziție?
- Cum am putea schimba o supoziție într-un fapt? Dați-mi exemple, vă rog.
- Care sunt efectele supozițiilor? Cum afectează acestea bunăstarea noastră psihologică? Dar relațiile cu cei din jur?

Exemple de întrebări de personalizare

- Gândiți-vă la o situație în care s-a întâmplat să faceți o supoziție. Cum ați procedat? Dacă v-ați convins că care nu a fost adevărată, cum v-ați simțit? Care au fost consecințele?
- S-a întâmplat vreodată să faceți vreo supoziție care s-a dovedit a fi adevărată? Cum ați verificat-o? Ce fapte concrete v-au confirmat că supoziția dvs. inițială a fost adevărată?
- De ce credeți că este important să ne verificăm supozițiile?
- Ce ați putea face pentru a evita să faceți supoziții care pot fi greșite?
- Cum credeți că știind să faceți diferența între un fapt și o supoziție v-ar putea ajuta în vreun fel? Cum anume? În relațiile cu părinții și frații/ surorile? În relațiile cu prietenii și colegii? Cu profesorii?

Exemple de activități de Follow-up

- Solicitați copiilor să lucreze în perechi și să elaboreze câteva exemple de fapte și de supoziții pe care să le scrie pe foi. Adunați toate exemplele și jucați-vă jocul scaunelor goale din nou, folosind exemplele lor.
- Rugați copiii să scrie pe foi exemple din viața lor, cu situații concrete (2-3), pentru care nu au o claritate ce sunt, fapte sau supoziții. Distribuți apoi aleatoriu foile colegilor de grup, și invitați-i pe copii să citească situațiile și să-și spună opinia.
- Abordați subiectul activității descrise la întâlnirile cu părinții. Invitați copiii să discute acasă cu părinții situațiile pentru care nu au claritate, dacă sunt fapte sau supoziții, și apoi să prezinte întregului grup lucrurile noi aflate sau clarificate.

Glosar de termeni specifici de gen

Abordarea integratoare a egalității de gen (“gender mainstreaming”) - includerea aspectelor de gen în toate politicile, programele, practicile și procesul de luarea a deciziilor, în activități curente și proiecte, astfel încât, în orice stadiu și la orice nivel al elaborării sau implementării vreunei acțiuni/ politici, să se facă o analiză a efectelor asupra femeilor/fetelor și bărbaților/ băieților și să se acționeze în consecință.

Acțiune afirmativă (“affirmative action”) - orice politică instituțională menită să deschidă domenii tradițional dominate de o anumită categorie de persoane (de ex: bărbați) altor grupuri sociale excluse anterior (de ex: femei).

Acțiune pozitivă (“positive action”) - termen generic pentru programele care aplică inițiative, fie în mod voluntar, fie obligate de lege pentru a crește, menține sau pentru a îmbunătăți statutul unui anumit grup de persoane, definit de obicei prin rasă/etnie sau gen, din cadrul unui grup mai mare. Acțiunile afirmative sunt permise în conformitate cu legislația

Analiza impactului de gen (“gender impact assessment”) - examinarea proiectelor, activităților, propunerilor de politici/ strategii pentru a vedea dacă vor influența femeile/ fetele și bărbații/ băieții în mod diferit, în scopul adaptării acestora pentru neutralizarea efectelor discriminatorii și pentru promovarea egalității de gen.

Barriere invizibile (“glass ceiling”) - atitudini bazate pe prejudecăți, norme și valori tradiționale, care împiedică responsabilizarea sau deplina participare a femeilor în societate.

Date segregate pe genuri/sex sau statistici segregate pe genuri/sex (“gender desegregated data”) - colectarea și separarea datelor și informațiilor statistice pe genuri pentru a analiza comparative dacă există diferențe de gen.

Segregare de gen (pe piața muncii, la studii, de ex. (“sex/ gender segregation”) - diferențe între femei/ fete și bărbați/băieți (pe verticală și/sau orizontale) pe piața muncii, la studii, etc..

Diferența dintre genuri (“gender gap”) - termen care desemnează diferențele dintre femei/fete și bărbați/ băieți din punctul de vedere a trei dimensiuni:

1. Accesul la viața politică;
2. Accesul la piața forței de muncă salarizate;
3. Domeniul bunăstării umane în sens larg.

Echitate de gen (“gender equity”) - corectitudinea tratamentului în funcție de gen, care poate fi tratament egal sau tratament diferit, dar considerat echivalent în ceea ce privește drepturile, obligațiile și oportunitățile.

Egalitatea de șanse (“equal opportunities”) - conceptul conform căruia toate ființele umane sunt libere să-și dezvolte capacitățile personale și să aleagă fără limitări impuse de roluri stricte de gen; faptul că diferitele comportamente, aspirații și necesități ale femeilor și bărbaților sunt luate în considerare, evaluate și favorizate în mod egal; înseamnă că femeile și bărbații se bucură de aceeași libertate de a-și realiza aspirațiile.

Insensibilitate la gen (“gender blind”) - ignorarea sau incapacitatea de a lua în considerare dimensiunea de gen (antonim al sintagmei “sensibil la gen”).

Limbaj nonsexist (“non-sexist language”) - limbaj care, prin expresiile și conotațiile sale, asigură un tratament lingvistic egal, nediscriminatoriu atât femeilor/fetelor, cât și bărbaților/băieților.

Neutru din punct de vedere al genului (“gender neutral”) - care nu are impact diferit – pozitiv sau negativ – asupra relațiilor de gen sau a egalității de șanse între femei/fete și bărbați/băieți.

Perspectiva de gen (“gender perspective”) - atenția și considerația acordată, în orice activitate sau domeniu, diferențelor de gen și egalității de gen.

Relevanța în problemele de gen (“gender relevance”) - punerea în discuție a relevanței unei activități, proiect, politici sau a unei acțiuni cu privire la relațiile de gen, a egalității dintre femei și bărbați.

Roluri de gen ("gender roles") - atitudinile și comportamentele dominante pe care societatea le asociază cu fiecare categorie de sex. Acestea includ drepturile și responsabilitățile normative pentru bărbați și femei într-o anumită societate. Rolurile de gen presupun un amestec de comportamente psihologice, atitudini, norme și valori, pe care societatea le desemnează ca fiind masculine sau feminine.

Sensibilitate la gen („gender sensitivity“) - luarea în considerare în permanență a dimensiunii de gen.

Sexism - reprezintă ideologia supremației bărbătești, cu întregul sistem de credințe care o alimentează și se manifestă în prezent sub forma unor discriminări mai „subtile”: eliminarea tacită a femeilor din profesiile și pozițiile cu venituri ridicate, educație tehnologică și sportivă diferită pentru băieți și fete, orientarea fetelor către profesii „feminine”,

desconsiderarea autorității femeilor în diferite domenii și chiar în comportamente private, utilizarea imaginilor media inferiorizante pentru femei.

Stereotipurile de gen ("gender stereotypes") - sisteme organizate de credințe și opinii în legătură cu caracteristicile femeilor/fetelor și bărbaților/băieților, precum și despre calitățile presupuse ale masculinității și feminității. Stereotipurile ne spun nu numai cum sunt femeile și bărbații, dar și cum ar trebui ei să fie, făcând parte dintr-un sistem mai larg de credințe despre gen care influențează percepțiile despre cele două sexe. Acest sistem de credințe se transmite mai ales prin așteptările sociale, el incluzând totodată și atitudinile față de rolurile adecvate fiecărui sex, percepțiile cu privire la cei care încalcă aceste norme, precum și percepția de sine, ca persoană de un anumit gen.

FIȘA DE LUCRU „AGENDA ÎN TREI PĂRȚI”³⁷

Instrucțiune: Pe măsură ce veți studia modulele programului de formare, Vă rugăm să notați în tabelul de mai jos, după cum urmează:

Titlul textului, fragment din text sau comentariul dvs. la cele citite	Gânduri și idei care v-au apărut post-lectură sau în urma unor discuții la această temă	Întrebările dvs. către facilitator/-oare
MODULUL 1. IMPLICAREA BĂRBAȚILOR ÎN CREȘTEREA ȘI EDUCAȚIA COPIILOR: BENEFICII ȘI MODALITĂȚI		
Titlul textului, fragment din text sau comentariul dvs. la cele citite	Gânduri și idei care v-au apărut post-lectură sau în urma unor discuții la această temă	Întrebările dvs. către facilitator/-oare
MODULUL 2. PARENTAJUL CONȘTIENT SENSIBIL LA GEN: PRINCIPII ȘI STRATEGII		

³⁷ Variantă a tehnicii "Agenda în trei părți" (cunoscută și cu numele "Jurnalul triplu") folosită în procesul de învățare ca strategie de lungă durată care vizează un curs întreg (de formare, de învățare, etc.). Tehnica constă în completarea unui jurnal (tabel) pe măsura lecturării cursului și a implementării activităților descrise, precum și discutarea ulterioară cu supervisorul/-oarea sau persoana responsabilă de activitățile de coaching.

Titlul textului, fragment din text sau comentariul dvs. la cele citite	Gânduri și idei care v-au apărut post-lectură sau în urma unor discuții la această temă	Întrebările dvs. către facilitator/-oare
MODULUL 3. COMUNICAREA NONVIOLENTĂ - MO-DEL PENTRU SCHIMBARE SOCIALĂ		
MODULUL 4. ROLUL MEDIULUI ȘCOLAR ÎN CONSOLIDAREA PARTENERIATULUI DE GEN ȘI PREVENIREA VIOLENȚEI		

Modele de chestionare de evaluare

CHESTIONAR DE EVALUARE INIȚIALĂ

PROGRAM DE FORMARE PENTRU SPORIREA IMPLICĂRII BĂIEȚILOR ȘI BĂRBAȚILOR ÎN CREȘTEREA ȘI EDUCAȚIA COPIILOR

ÎN SCOPUL PREVENIRII VIOLENȚEI ȘI ABUZULUI FAȚĂ DE COPII

1. În ce măsură sunteți interesat/ă de subiectul abordat în cadrul acestui program de formare? (Bifați varianta care descrie cel mai bine atitudinea dvs.).

1 - Foarte puțin	2 - Parțial	3 - Moderat	4 - Mult	5 - Foarte mult

Argumentați:

---

2. Enumerați trei lucruri pe care le cunoașteți cu certitudine cu privire la subiectul abordat în cadrul programului de formare:

---

3. Care sunt așteptările dvs. de la acest program de formare:

---

4. Care sunt temerile dvs. cu privire la acest program de formare:

---

5. Ce cunoștințe, abilități și atitudini considerați că mai aveți nevoie să asimilați pentru a putea desfășura cu succes activități cu adulții (de ex., părinți, membrii comunității, etc. și copii?)

---

6. În ce măsură sunteți familiarizat/ă cu subiectele care urmează să fie discutate în cadrul programului de formare? Apreciați nivelul de cunoaștere a următoarelor teme:

TEME:	DELOC	PARȚIAL	SUFICIENT	AVANSAT
Implicarea bărbaților în creșterea și educația copiilor: beneficii și modalități				
Parentajul conștient sensibil la gen: principii și strategii				
Comunicarea nonviolentă: model pentru schimbare socială				
Rolul mediului școlar în consolidarea parteneriatului de gen și prevenirea violenței				

7. Alte sugestii, comentarii.

VĂ MULȚUMIM!

CHESTIONAR DE EVALUARE FINALĂ

PROGRAM DE FORMARE PENTRU SPORIREA IMPLICĂRII BĂIEȚILOR ȘI BĂRBAȚILOR ÎN CREȘTEREA ȘI EDUCAȚIA COPIILOR ÎN SCOPUL PREVENIRII VIOLENȚEI ȘI ABUZULUI FAȚĂ DE COPII

1. În ce măsură așteptările Dvs. față de sesiunile acestui program au fost realizate? (Bifați varianta care se potrivește cel mai bine).

1 - Foarte slab	2 - Parțial	3 - Moderat	4 - Bine	5 - Foarte bine

Argumentați:

---

2. Enumerați trei lucruri noi pe care le-ați învățat pe parcursul acestui program de formare?

---

3. Ce cunoștințe, abilități și atitudini considerați că mai aveți nevoie să asimilați pentru a putea desfășura cu succes activități cu adulții (de ex., părinți, membrii comunității, etc. și copii)?

---

4. Care au fost punctele forte ale acestui program de formare?

---

5. Care au fost punctele mai puțin forte ale acestui modul?

---

6. Cum apreciați activitatea facilitatorului/facilitatoarei? (Bifați varianta care se potrivește cel mai bine)

Nume, prenume	1 - Foarte slab	2 - Parțial	3 - Moderat	4 - Bine	5 - Foarte bine

Argumentați:

---

7. Cum apreciați calitatea oferirii și utilitatea subiectelor abordate în cadrul programului de formare:

Modulele programului	1. Deloc utile și interesante	2. Parțial utile și interesante	3. Utile și interesante	4. Foarte utile și interesante
Ziua 1, Luni: Implicarea bărbaților în creșterea și educația copiilor: beneficii și modalități				
Ziua 2, Marți: Parentajul conștient sensibil la gen: principii și strategii				
Ziua 3, Miercuri: Comunicarea nonviolentă: model pentru schimbare socială				
Ziua 4, Joi: Rolul mediului școlar în consolidarea parteneriatului de gen și prevenirea violenței				
Ziua 5, Vineri: Consolidare. Exerciții practice și simulare (grupurile de lucru)				

Comentarii:

---

8. Ce subiecte suplimentare ați recomanda să mai fie incluse în cadrul acestui program de formare?

---

9. Cum apreciați organizarea programului de formare?

(Bifați varianta care se potrivește cel mai bine)

	1 - Foarte slab	2 - Parțial	3 - Moderat	4 - Bine	5 - Foarte bine
Alimentație					
Programul de lucru					
Calitatea materialelor folosite					

10. Alte sugestii, comentarii.

VĂ MULȚUMIM!

CADRUL EVOCARE - REALIZAREA SENSULUI - REFLECȚIE - EXTINDERE

Evocarea este prima etapă în procesul de formare a competențelor. În timpul evocării se realizează mai multe activități cognitive importante. În primul rând este creat un context, în care participanții își amintesc ce știu despre un anumit subiect, încep să se gândească la subiectul pe care în curând îl vor aborda, caută un punct de plecare bazat pe cunoștințele și experiența proprie de învățare sau de viață, la care se vor adăuga altele noi.

Un alt aspect important al procesului de Evocare este implicarea activă a participanților astfel încât cunoștințele și experiențele fiecăruia sunt conștientizate și este exteriorizată „schema” (convingerile) preexistentă în legătură cu un anumit subiect sau idee. Construind această schemă în mod conștient, participanții pot să coreleze mai bine informațiile noi cu ceea ce știu deja.

Realizarea sensului este a doua etapă a cadrului de gândire, învățare și formare de competențe, în care participanții intră în contact cu noile informații sau idei. Un asemenea contact poate lua forma realizării unei activități, lecturii unui text, a vizionării unui film, a ascultării unui discurs sau a efectuării unui experiment. Aceasta este etapa în care facilitatorul/-oarea are influență minimă asupra participanților, menținându-se interesul și implicarea lor activă din etapa precedentă. Este important ca în această etapă facilitatorul/-oarea să susțină eforturile participanților în monitorizarea propriei înțelegeri și completarea schemelor cognitive inițiale cu noi informații. De asemenea, participanții sunt încurajați să coreleze în mod deliberat informația nouă cu ceea ce le este deja cunoscut, precum și stabilirea scopurilor noi, gândirea critică, analiza comparată și sinteza etc.

Reflecția urmează coerent după etapa de realizarea a sensului. Participanții își consolidează cunoștințele noi și își restructurează activ schema cognitivă inițială, pentru a include în ea noi concepte. Pentru că învățarea înseamnă schimbare, care se manifestă sub forma unui alt mod de a înțelege, de a te comporta, de a gândi, aceasta este etapa în care participanții însușesc cu adevărat cunoștințe și abilități noi. Această schimbare are loc doar atunci când cei care învață se implică activ în restructurarea tiparelor vechi, pentru a include în ele informațiile noi. Reflecția, ca etapă importantă în procesul de formare a competențelor, urmărește câteva lucruri esențiale:

- Crearea condițiilor pentru ca participanții să exprime în propriile lor cuvinte ideile și informațiile aflate/ asimilate.

- Generarea unui schimb sănătos de idei între participanți, prin care să-și dezvolte vocabularul și capacitatea de exprimare, se confruntă cu o varietate de modele de gândire, de reconceptualizare, de constituire a schemelor cognitive noi, completate cu informațiile procesate în timpul învățării.
- Crearea contextului pentru exteriorizarea atitudinilor în raport cu cele învățate.

Extinderea urmează după reflecție. Dacă la reflecție s-a conturat sistemul de cunoștințe, abilități și atitudini, pentru a definitiva ciclul firesc de formare a competenței, este nevoie de a le aplica în diferite situații de integrare a acestora. Astfel, corelația dintre teorie și practică devine evidentă. Participanții vor efectua astfel un transfer de cunoaștere. Pentru a realiza acest lucru, ei vor aplica cele însușite în situații de integrare simulate.

Astfel, ei își dezvoltă competențe, care devin pe parcurs modele comportamentale obișnuite, firești, iar procesul de învățare capătă sens, sporește motivația, implicând activ aspecte intrinseci și extrinseci.

Urmate astfel, etapele Evocare - Realizarea sensului - Reflecție - Extindere oferă un cadru inovator și stimulant de învățare și gândire, care creează

contextul necesar asimilării noilor cunoștințe și facilitează formarea competențelor.

Rezumat:

- EXPERIENȚĂ TRĂITĂ - EXPERIENȚĂ DE ÎNVĂȚARE - COMPETENȚE - AȘTEPTĂRI - ÎNVĂȚARE - DEZVOLTARE - ACOMODARE - ASIMILARE - ADAPTARE.

Cadrul ERRE înseamnă TRECUT, PREZENT și VIITOR.

EVOCAREA semnifică:

- amintire, retrăire, provocare, acomodare, reactualizare prin verbalizare, trezire a interesului, re-creare a contextului afectiv - motivațional - cognitiv cel mai potrivit, pentru a introduce o idee țintă.

Argumente:

- învățarea se bazează pe experiența acumulată;

- înțelegerea lucrurilor noi apare atunci când acestea se leagă de cunoștințele și convingerile existente deja.

Obiectiv:

- a-i ajuta pe participanți să reactualizeze cunoștințele și convingerile anterioare pentru a clădi un fundament solid noilor achiziții: cunoștințe, valori, atitudini.

REALIZAREA SENSULUI semnifică:

- asimilare, contactul cu noile cunoștințe și integrarea lor în schemele de gândire existente pentru a le da sens.

Argument:

- învățare înseamnă re-construire, re-creare, formare de scheme noi.

Obiectiv:

- susținerea eforturilor participanților în realizarea înțelegerii.

REFLECȚIA semnifică:

- fixare, transfer.

Argument:

- învățare înseamnă aplicare, schimbare.

Obiectiv:

- participanții își exprimă, în limbaj și modalități proprii, noile achiziții.

EXTINDEREA semnifică:

- aplicare, adaptare.

Argument:

- învățarea înseamnă aplicare și adaptare.

Obiectiv:

- participanții exersează și simulează aplicarea noilor competențe.

Recomandări pentru etapele cadrului ERRE

• **Evocarea:**

Implică-te!

- conștientizează-ți nivelul de dezvoltare și informare în raport cu sarcina pusă;

- identifică-ți experiențele proprii;
- exteriorizează-ți și împărtășește cunoștințele, abilitățile, atitudinile cu privire la subiectul abordat;
- beneficiază de condițiile prealabile pentru formarea/ dezvoltarea competențelor.

• **Realizarea sensului:**

Informează-te!

- participă la activitățile propuse (lectură, ascultare active, etc.)
- Procesează informația!
- participă conștient și interesat la reproducerea, traducerea, interpretarea, aplicarea și analiza materialului nou.

• **Reflecție:**

Comunică și decide!

- împărtășește ce ai asimilat;
- menține-ți implicarea printr-un schimb sănătos de idei;
- formează-ți noi atitudini și exprimă-le colegilor.

Apreciază!

- apreciază diferențele între informațiile vechi și cele noi;
- evaluează noile scheme cognitive;
- consolidează-ți un sistem de cunoștințe, abilități și atitudini cu referire la subiectul studiat.

• **Extindere:**

Acționează!

- realizează un transfer de cunoștințe;
- aplică cele însușite în situații de integrare simulate sau reale;
- mobilizează-ți resursele interne și externe la rezolvarea de probleme simulate sau autentice.
- dezvoltă-ți competențe, care devin pe parcurs modele comportamentale obișnuite, firești.

BIBLIOGRAFIE

---

1. BALICA Magdalena, FURTUȘNIC Ciprian, și alții, Perspective asupra dimensiunii de gen în educație, Institutul de Științe ale Educației, UNICEF, Editura MarLink 2004
2. CĂLINECI Marcela Claudia, Valori comportamentale și reducerea violenței în școală. Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice prin activități de mentorat, București, 2009
3. GHID, prevenirea stereotipurilor despre femei și bărbați la vârsta copilăriei, ANOFM România, 2015
4. GRUNBERG Laura, (R)Evoluții în sociologia feministă. Repere teoretice, contexte românești, Editura Polirom, 2002
5. ELIOT Lise, Creier roz, creier bleu. Diferențe de gen la copii și adulți, Editura Trei, București, 2011
6. KOHN Alfie, Parenting necondiționat, Editura Multi Media Est Publishing, 2013
7. KOHN Alfie, Mitul copilului răsfățat. Să punem sub semnul întrebării stereotipurile despre copii și părinți. Editura Herald, 2014
8. KOHN Alfie, pedepsiți prin recompense. Editura Multi Media Est Publishing, 2014
9. PETROVAI Domnica, BURSUC Bogdana, și alții, Diferențe de gen în creșterea și educarea copiilor, Instrument pentru consilieri școlari, psihologi și asistenți sociali în lucrul cu părinții, Centrul Parteneriat pentru Egalitate, 2004
10. PETROVAI Domnica, BURSUC Bogdana, Strategii gen specifice de prevenție și intervenție în comportamentul agresiv, București, 2005
11. ROSENBERG Marshall B., Comunicarea non-violentă – un limbaj al vieții,
12. RUBLE, D. N. & MARTIN C. L., Gender development. In W. Damon & N. Eisenberg, Handbook of child psychology. Social, emotional, and personality development. New York: Wiley, 1998
13. VERNON Ann, Programul Pașaport pentru Succes, Editura RTS, 2014
14. SHAPIRO Lawrence, Limbajul secret al copiilor. Cum să-ți înțelegi mai bine copilul, Editura Trei, 2011
15. SHEFALI Tsabary, Părintele conștient. Cum să ne transformăm pe noi pentru a avea copii puternici, Editura Trei, 2015

Terre des hommes

Helping children worldwide. tdh.ch

Terre des hommes Moldova

Înființată în 1960, Terre des hommes (Tdh) este cea mai mare organizație elvețiană de ajutorare a copiilor. Terre des hommes contribuie la asigurarea unui viitor mai bun copiilor defavorizați și comunităților din care provin aceștia, adoptând o abordare inovatoare și aplicând soluții practice și sustenabile. Activă în 38 de țări, Tdh dezvoltă și implementează proiecte în domeniul sănătății și protecției copiilor. În anul 2016, mai mult de 3 milioane de copii și familiilor acestora au beneficiat de ajutor din partea Tdh.

În Republica Moldova Tdh activează începând cu anul 2004 și este totalmente dedicată întru realizarea drepturilor copilului, fiind un participant indubitabil la îmbunătățirea sistemului de protecție a copilului din țară. În prezent, activitatea Tdh în Moldova este construită pe trei domenii complementare și caută să dezvolte sinergii între ele, precum și cu alte domenii tematice cheie ale Fundației Terre des hommes-Lausanne.

Domeniul „Sisteme de protecție a copilului” își propune să contribuie la consolidarea sistemului de protecție a copilului în Moldova, astfel încât acesta să-și asume întreaga responsabilitate față de copii și să fie capabil să asigure realizarea drepturilor lor, fără nici o discriminare. Prin proiectele implementate, Tdh tinde să prevină abuzul, neglijarea și exploatarea copiilor și să protejeze copiii aflați în situații de risc și/sau supuși abuzului, inclusiv prin implicarea bărbaților și băieților, schimbarea aspectelor de gen ce pot duce la abuz și să îmbunătățească incluziunea educațională a copiilor romi.

Domeniul „Copiii și Migrația” se axează pe protecția copiilor afectați de migrație, atât cei aflați în dificultate în afara țării, cât și copiii lăsați în urmă. Intervenția Tdh are la bază îmbunătățirea sistemelor transnaționale de protecție, care ar fi capabile să asiste și să (re)integreze copiii în familiile lor sau într-un alt mediu protector.

Domeniul tematic „Justiția pentru Copii” are scopul de a reduce discriminarea și maltratarea copiilor pe parcursul contactului a acestora cu sistemul de justiție din Moldova, de a fortifica sistemul de prevenire a delincvenței juvenile, precum și de a crea programe și servicii pentru copiii în conflict cu legea și copiii cu comportament deviant, care sunt sub vârsta răspunderii penale.

© Tdh / Arina Crețu

Kingdom of the Netherlands

Activity supported by the
Canada Fund for Local Initiatives
Activité réalisée avec l'appui du
Fonds canadien d'initiatives locales

Canada

OAK
FOUNDATION

Terre des hommes
Helping children worldwide. tdh.ch